

II. Przegląd piśmiennictwa

A. Dział prawniczy

1. Prawo karne, proces karny i inne nauki kryminologiczne

Bramson Aleksander i Gelernter Szymon: Prawo o lichwie. Warszawa, Księgarnia Prawnicza, 1933, str. 109

Pierwsze rozdziały omawianej pracy zostały poświęcone uwagom ogólnym o lichwie, postanowieniom dotyczącym lichwy w prawie dzielnicowym i w projekcie polskiego kodeksu karnego, poczem przechodzą autorzy do obszerniejszego omówienia art. 268 k. k. z r. 1932. W rozdziale V dają odpowiedź na pojawiające się często w praktyce sądowej pytanie, które z ustaw — dawna czy nowa, polska — jest, jeśli chodzi o lichwę, względniejsza dla sprawcy, w rozdziale VI zaś, najobszerniejszym ze wszystkich, omawiają Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej o lichwie pieniężnej. W rozdziale VII a zarazem ostatnim omawiają autorzy nieważność umowy lichwiarskiej.

Całość została zaopatrzona w dokładny skorowidz a nadto w tabelę, która w sposób ogromnie przejrzysty wykazuje 1° jakie pojawiły się u nas ustawy wzgl. rozporządzenia dotyczące lichwy, 2° kiedy się pojawiły, 3° w którym Dzienniku Ustaw, 4° pod jaką pozycją, 5° jaką stopę procentową ustalały i 6° kiedy dana ustawa względnie rozporządzenie weszło w życie.

Wartość omawianej pracy polega na zwięzłym przedstawieniu obowiązującego na terenie Rzeczypospolitej prawa o lichwie. Mimo tej zwięzłości przytoczyli autorzy cały szereg tez z orzeczeń S. N., co podnosi wartość praktyczną omawianego „Prawa o lichwie”. — Z obowiązku zwracam uwagę na to, że autorzy zestawiając ze sobą, postanowienia kodeksu karnego niemieckiego z postanowieniami kodeksu karnego z r. 1932 — widocznie wskutek niedopatrzania — nie zaznaczyli, że lichwa w kodeksie karnym niemieckim była zagrożona nie tylko karą pozbawienia wolności, lecz także karą pieniężną, przyczem trzeba podkreślić, że grzywnę obok kary więzienia przewidywały wszystkie paragrafy kodeksu karnego niem. (§§ 302 a, b, c, d, i, e ik. k. niem.), (które dotyczyły lichwy. Tego win-

ni byli autorzy uniknąć, tembardziej, że w danym wypadku chodziło o stwierdzenie, która ustawa jest względniejsza dla sprawcy. Ze-stawienie kar winno więc być zupełne i dokładne. Mimo jednak tego niedopatrzenia praca ta, jako całość, okaże się niewątpliwie pożyteczną w praktyce sądowej.

Mgr. Czesław Matysiak (Poznań).

K u c h t a Jan: Dziecko-włóczęga. Warszawa, Arct, 1934, str. 172.

Książka napisana przez pedagoga, który z praktyką łączy wielką erudycję w zakresie pedagogji, socjologii, kryminologii i znajomość psychiki dziecka. Książka cenna nie tylko dla pedagogów, ale i dla kryminologów, którzy z nieletnim włóczęgą spotykają się i w domach karno-poprawczych i na sali sądowej. Z tych małych wydziedziczonych, wziętych poza nawias normalnego życia społecznego dzieci, pozostawionych samym sobie, wyrosną kiedyś przyszli i to zawodowi przestępcy. Poznać więc tych młodych wagabundów, łączących częstokroć z włóczęgostwem i inne przestępcze nałogi, jest dla kryminologa rzeczą wielkiej wagi.

Autor oparł się na materiale, którego dostarczyło mu schronisko, założone przez Y. M. C. A. dla dzieci-włóczęgów w Krakowie. Omówiwszy na wstępie kilka żywych przykładów włóczęgostwa nieletnich, podaje autor klasyfikację dzieci-włóczęgów. Pierwszą próbę podziału przeprowadza z psychologicznego punktu widzenia. Nieletnich włóczęgów dzieli na dwa typy: patologiczny i normalny, a ten ostatni dzieli jeszcze na dalsze poddziały. Każdy z tych typów cechuje różność pobudek i okoliczności, które stają się powodem włóczęgostwa. Za podstawę dalszego podziału bierze autor socjologję. Ze stanowiska socjologii źródeł włóczęgostwa należy szukać w innych czynnikach duchowych, takich jak czynniki ekonomiczne, polityczne i społeczne. Socjologja zna wiele takich podziałów: ze względu na sposób zdobywania środków utrzymania życiowego, ze względu na stosunek dziecka-włóczęgi do ludzi, t. j. „pozycję życiową”, jaką zajmuje, lub chce zająć, ze względu na wewnętrzne motywy, prowadzące dziecko do włóczęgostwa; wreszcie można podzielić dzieci-włóczęgów na zorganizowanych i niezorganizowanych.

Autor omawiając różne podziały, ilustruje je przykładami z życia. Od typów poszczególnych włóczęgów przechodzi do zbiorowych organizacyj-band nieletnich i znowu podobnie jak przy omawianiu typów indywidualnych dzieci-włóczęgów, rodzaj i konstrukcję bandy charakteryzuje autor pod psychologicznym i socjologicznym punktem widzenia.

Nie ograniczając się do socjologii i psychologii, jako podstawy badania zagadnienia włóczęgostwa nieletnich, sięga autor do teorii psychoanalityków współczesnych: Freuda, Adlera, Junga i in., rozwijając szerzej zagadnienie kompensacji, która też w swój sposób tłumaczy genezę włóczęgostwa.

Człowiek dorosły, czy nieletni dąży do zaspokojenia instynktu mocy. Dziecko włóczęga, to najczęściej dziecko, które ma żywe poczucie swej niepełnowartościowości. Włóczęgostwo staje się dla niego środkiem do jej wyrównania. W bandzie, zazwyczaj przestępnej, włóczęgów nieletnich, dotąd w swem własnym przeświadczeniu będąca „niczem”, upośledzona jednostka staje się „czemś”, kompensuje bolesny brak, upokarzające poczucie niepełnowartościowości. Pojęcie kompensacji daje autorowi możliwość wskazania środków pedagogicznych wychowawcy.

Ostatnie rozdziały poświęcone są omówieniu instynktu włóczęgowskiego jako jednej z przyczyn aspołeczności dziecka-włóczęgi. Zrozumienie istoty instynktu w oparciu o psychoanalizę umożliwi autorowi wyciągnięcie ciekawych wniosków dla pedagoga, który przez umiejętne wyzyskanie i pokierowanie tym instynktem może uzyskać znakomite rezultaty wychowawcze.

Książka daje obszarny, wszechstronny i ciekawy materiał, szczupłe tylko jej rozmiary nie pozwoliły na szersze omówienie ciekawych zagadnień, którym każdemu z osobna wartoby poświęcić nie rozdział, a osobne studjum.

Co wnosi to dziełko do literatury kryminologicznej? Kryminologia współczesna bada nie istotę przestępstwa, a przestępcy i sięga przytem do samych źródeł przestępczości, znajdujących swój początek w życiu jednostki przestępnej prawie z reguły w młodości, a może już w dziecięcym wieku przestępcy.

Poznać więc początki i genezę zła, znaleźć środki zaradcze, uratować dla społeczeństwa te nieletnie wykolejone jednostki, które zamiast wrogami porządku społecznego mogą stać się pożytecznymi obywatelami, oto wielkie zadanie, którego bez znajomości głębokiej z psychologicznego i socjologicznego punktu widzenia duszy nieletniego przestępcy, spełnić niepodobna. Dziełko Dr. Kuchty zwraca kryminologowi uwagę na to szerokie ujęcie zagadnienia, zaznajamiając go, choć może w zbyt skróconej formie z treścią tych problemów i dlatego oddaje przysługę nie tylko pedagogii, ale i kryminologii. *Dr. Ludmiła Wrzosek-Krakowiecka* (Poznań)

Mogilnicki Aleksander: Ustawy karne dodatkowe. Kraków, Księgarnia Powszechna, 1934, str. 763.

Zbiory ustaw karnych dodatkowych, któremi się dotąd w praktyce sądowej posługiwano, traciły coraz bardziej na wartości. Część bowiem ustaw w nich zawartych przestała już obowiązywać, część zaś uległa — w wielu wypadkach zasadniczym — zmianom, nadto nie obejmowały one tych wszystkich ustaw, które ukazały się w ostatnich latach. Stąd też zapowiedź wydania nowego zbioru spotkała się z życzliwym przyjęciem.

Omawiany zbiór zawiera prócz ustaw dodatkowych polskich, także wyraźnie utrzymane w mocy ustawy państw zaborczych, tezy orzeczeń Sądu Najwyższego i N. T. A. oraz uwagi autora.

Trzeba jednak zaznaczyć, że zawarte w zbiorze tym ustawy nie zostały zamieszczone w całości, lecz w skrótach. Autor bowiem (jeśli godzi się w danym wypadku używać słowa „autor”) wybrał jedynie przepisy karne i te, które są z nimi ściśle związane. Uczynił to — jak pisze w przedmowie — dlatego, że „ze względu na niezmierną ilość i obszerność ustaw, zawierających przepisy karne, umieszczenie ich w całości musiałoby kilkakrotnie zwiększyć objętość książki”. Argument niewątpliwie ważny, niemniej jednak nie można zamilczeć, że to właśnie, iż autor nie podaje poszczególnych ustaw w całości, obniża wartość zbioru. Kto wie, czy nie należało wybrać innej drogi, jeśli autorowi szczególnie zależało na tem, by jego zbiór nie rozrósł się do niepożądanych rozmiarów. Może byłoby lepiej, gdyby autor dokonał spisu, obowiązujących dotąd, ustaw z podaniem dokładnej daty ich ukazania się, ewentl. zmian oraz daty ogłoszenia jednolitego tekstu, przy równoczesnem zaopatrzeniu poszczególnych ustaw w uwagi i orzeczenia. Myśl taka nasuwa się dlatego, że przy takim rozwiązaniu sprawy, jakiego dokonał autor, i tak trzeba będzie ciągle sięgać do Dziennika Ustaw, by zapoznać się z treścią tych artykułów ustaw dodatkowych, które w omawianym zbiorze nie zostały zamieszczone. Same przepisy karne, wydzielone z poszczególnych ustaw, mówią bardzo mało, skrótdz zaś ustaw dodatkowych z orzecznictwem i uwagami, byłyby co do rozmiarów niewielki a w praktyce okazałyby się niewątpliwie bardzo pożyteczny.

Zbiór Mogilnickiego obejmuje ustawy do początku roku 1934 włącznie. Autor zapowiada przytem, że w miarę ukazywania się dalszych ustaw będzie wydawał dodatki, obejmujące — poza samemi ustawami — także tezy z najnowszych orzeczeń Sądu Najwyższego i Najwyższego Trybunału Administracyjnego. Zapowiedź

stałego uzupełnienia zbioru podnosi w znacznym stopniu jego wartość. Dzięki tym dodatkom bowiem będzie omawiany zbiór zawsze aktualny. *Mgr. Czesław Matysiak* (Poznań)

Nestorowicz Władysław: Oskarżony i jego przysięga w rozwoju historycznym procesu karnego. Warszawa 1933, str. 40.

Jest to szkic historyczny, w którym autor omawia pozycję oskarżonego oraz jego przysięgę w starożytnej Grecji, Rzymie oraz we Francji, Niemczech, Włoszech i Anglii. Pod koniec tej, niewielkiej zresztą, pracy wypowiada się autor za uznaniem przysięgi oskarżonego jako środka dowodowego w procesie karnym na wzór angielski. To jednak, co autor przytacza na poparcie swej tezy, jest mało przekonujące. Zdaje się, że argumenty przemawiające przeciwko temu są poważniejsze, wystarczy, że zwrócę uwagę na to, iż wprowadzenie przysięgi oskarżonego do procesu jako środka dowodowego, byłoby premją dla przestępców najgorszego gatunku. Ci bowiem, pozbawieni wszelkich skrupułów, nie cofnęliby się niewątpliwie przed popełnieniem krzywoprzysięstwa byle tylko uniknąć grożącej im kary, podczas, gdy inni, uczciwsi — jeśli można użyć takiego wyrażenia — niewątpliwie wahaliby się złożyć przysięgę na coś, co nie jest prawdą, przez co znaleźliby się w gorszej sytuacji, jak przestępcy nieznający żadnych skrupułów. Trzeba również dodać, że prawnicy zgromadzeni na III-cim Międzynarodowym Kongresie Prawa Karnego w Palermo (odbyłym z początkiem kwietnia 1933 roku) wypowiedzieli się w zasadzie przeciwko wprowadzeniu na kontynent przysięgi oskarżonego, stąd też sprawę tę — przynajmniej jeżeli chodzi o chwilę obecną — należy zdaje się uważać za przesądzoną. *Mgr. Czesław Matysiak* (Poznań).

Tezy z orzeczeń Sądu Najwyższego do kodeksu karnego 1932 r. Zeszyty 1—3. Warszawa, Księgarnia Prawnicza, 1933.

Omawiane zeszyty stanowią pierwsze tomiki „Kieszonkowej Biblioteki Tez” wydawanej przez wyżej wymienioną księgarnię. Zawierają one tezy do orzeczeń Sądu Najwyższego do kodeksu karnego z r. 1932, prawa o wykroczeniach oraz do przepisów wprowadzających powyższe ustawy, przyczem zeszyt 1 obejmuje orzecznictwo do połowy marca 1933 r. zeszyt zaś 2—3 od połowy marca do 1 września 1933 r. Zbiorek ten obejmuje nie tylko tezy drukowane w urzędowym Zbiorze Orzeczeń Sądu Najwyższego, lecz także tezy drukowane w Głosie Sądownictwa, Ruchu Prawniczym, Gazecie Są-

dowej Warszawskiej oraz innych pismach prawniczych, przyczem każda teza została dokładnie oznaczona. Tezy są ugrupowane według artykułów do których się odnoszą, co nadaje zbiorowi wiele przejrzystości.

Orzeczenia Sądu Najwyższego nigdy może nie budzą takiego zaciekawienia jak w czasie następującym bezpośrednio po wejściu w życie ustaw o takim znaczeniu jak kodeks karny czy cywilny, to też pojawiają się wówczas, poza zwykłym, urzędowym zbiorem, zbiory orzeczeń prywatne, które niezawsze jednak spełniają swe zadanie należycie. Aby bowiem spełniły swe zadanie należycie powinny 1° zawierać wszystkie orzeczenia S. N., które pojawiły się w zbiorze urzędowym, 2° poszczególne orzeczenia winny być przedrukowane bez żadnych zmian, skrótów czy opuszczeń, przyczem każde orzeczenie winno być dokładnie oznaczone. Jeśli nie odpowiadają tym warunkom — są bez wartości. Trzeba również dodać, że zbiory takie winny zawierać nietylko tezy z orzeczeń, lecz także uzasadnienie, wiadomo bowiem, że przeczytanie samej tezy może doprowadzić czytającego do wysnucia niekiedy zupełnie fałszywych wniosków.

Powracając do zbioru wydawanego przez Księgarnię Prawniczą, trzeba zaznaczyć, że zawiera on prawie wszystkie tezy drukowane w urzędowym Zbiorze Orzeczeń S. N. oraz, że tezy tam podane, poza tem, że są dokładnie oznaczone, zostały przedrukowane bez żadnych zmian. Powiedziałem „prawie wszystkie tezy” bo, jak się okazuje, opuszczono np. tezy 147/33, 155/33, 162/33 mimo, że tezy te ukazały się w numerze VIII urzędowego Zbioru Orzeczeń z r. 1933 i winny były się znaleźć w trzecim zeszycie zbioru, który obejmuje tezy do dnia 1 września 1933 r. Tego rodzaju niedopatrzeń należałoby unikać, bo podkopują wartość całego zbioru.

Omawiany zbiór zawiera — jak już zaznaczyłem — tezy bez uzasadnienia. Przyczyny, że to tez nie dodano uzasadnienia, szukać należy zdaje się w tem, iż wydawcy chcieli dać wydanie przedewszystkiem tanie, aby w ten sposób umożliwić zapoznanie się z orzecznictwem S. N. tym, którzy, ze względu na stosunkowo wysoką cenę, nie mogą prenumerować urzędowego Zbioru Orzeczeń.

Mgr. Czesław Matysiak (Poznań).

U r s t e i n Maurycy: Przystępczość a psychoza. Studium psychologiczno-prawnicze o katatonji z dołączeniem pięciu orzeczeń sądowo-lekarskich. Warszawa, Wydawnictwo Współczesne, 1933, str. 287.

Autorem tego studjum jest warszawski lekarz-psychjatra, długoletni praktyk i autor licznych prac z zakresu psychjatrii.

Książka dzieli się na dwie części. Pierwsza, teoretyczna ma za zadanie dać systematyczny obraz choroby umysłowej, noszącej nazwę katatonji, druga poświęcona jest analizie pięciu orzeczeń sądowo-lekarskich w znanych procesach karnych, w których potworne zbrodnie dokonane zostały, zdaniem autora, przez przestępców-katatoników, a więc osobników niepoczytalnych, działających w stanie zamroczenia świadomości, wywołanego chorobą. Do tej części studjum można zaliczyć również dość obszarną kazuistykę zaczerpniętą z praktyki lekarskiej autora, a mającą na celu zilustrowanie życiowemi przykładami teoretycznych wywodów części pierwszej.

Praca ta, aczkolwiek dotyczy zakresu medycyny, jest dla kryminologii nie pozbawiona znaczenia, traktuje bowiem, choć z innej strony, o tak ważnym dla prawa karnego zagadnieniu, jakim jest problem poczytalności i uzależnionej od niej odpowiedzialności karnej przestępcy.

Na początku daje autor definicję choroby psychicznej wogół Choroba umysłowa, wbrew potocznemu mniemaniu, nie pozbawia chorego rozsądku, a tylko czyni go niezdolnym do korzystania z niego. Zresztą choroba ta nie obejmuje jedynie intelektu, ale rozszerza się i na sferę uczuciową. Do wielu stanów chorobowych da się zastosować spostrzeżenie, że poczucia etyczne i estetyczne zanikają pierwsze, podczas gdy zdolności rozumowania i pamięć długo jeszcze pozostają nienaruszone.

Do takich chorób należy właśnie katatonja, która w ostatniem swoim stadjum daje jasny obraz zupełnego ogłupienia, ale w etapach poprzedzających je, a trwających nieraz lata, nie wykazuje częstokroć cech wyraźnej choroby umysłowej. Nieraz nawet lekarz wczesne stadjum katatonji bierze za histerję, neurastenję lub psychopatję.

Do charakterystycznych objawów wczesnych okresów katatonji można zaliczyć np.: chorobliwie wzmożone poczucie swego „ja”, skłonność do kłamstwa i oszustwa. Chorzy zachowują się jak megalomani, uważając siebie za jednostki wyjątkowe o niezwykłych walorach duchowych, i wymagają z tej racji posłuchu i uznania swej rzekomej wyższości. Bardzo charakterystycznym symptomem jest też dla katatonika rozdwojenie jaźni. Chory myśli i mówi o sobie jak o osobie trzeciej, lub też wyraźnie odczuwa, że psychika jego składa się z dwu lub więcej różnych jaźni.

Autor wylicza liczne drobniejsze objawy, a wszystkie one wskazują na to, że przestępca-katatonik już w początkach choroby, może jeszcze nawet niewidocznej dla otoczenia, zdolny jest w stanie cho-

robowego zamroczenia świadomości do popełnienia nawet bardzo ciężkich zbrodni, bo pierwszą zdobytą w nim przez chorobę redutą jest nie sfera intelektualna, a etyczna.

Jaka stąd poważna refleksja musi się nasuwać prawnikowi, który spotka się nieraz z typem przestępcy, stanowiącego dla niego prawdziwą psychologiczną zagadkę. Oskarżony tego typu w czasie całego przewodu sądowego daje odpowiedzi mające wszelki pozór logiki, czyn przestępny, którego zazwyczaj się nie wypiera, nosi piętno wyrafinowanej zbrodniczości, a ani przeszłość ani dotychczasowy tryb życia, ani charakter przestępcy nie wskazują na to, by był on zdolnym do popełnienia inkryminowanego mu czynu. Za tą pozorną zagadką kryje się zazwyczaj początek nurtującej psychikę oskarżonego choroby umysłowej.

Taki właśnie stan rzeczy ilustruje autor analizą wypadków morderstw w czterech słynnych procesach: Wolnickiego, Febronia, Pistonego i dwóch synów amerykańskich milionerów Natana i Ryszarda. Wszystkie te przestępstwa kwalifikuje jako czyny popełnione przez katatoników w początkowych stadiach choroby. Pozostawiając lekarzom specjalistom ocenę naukowo-lekarskiej wartości książki, podkreślić trzeba, że dla kryminologii jest ona ważnym memento, jak zgodną winna być współpraca ustawodawcy-, sędziego i lekarza, gdy chodzi o wyświetlenie pierwszorzędnej wagi zagadnienia poczytalności i odpowiedzialności karnej przestępcy.

Dr. Ludmiła Wrzosek-Krakowiecka (Poznań)

Wolter Władysław: Zarys systemu prawa karnego, część ogólna, Tom II. 1. Kary i środki zabezpieczające, środki poprawcze i wychowawcze, 2. Prawo karne administracyjne, kary. Kraków, Frommer, 1934, str. 182.

Jak wynika z tytułu, książka ta jest dalszym ciągiem zarysu (Tom I) wydanego w r. 1933, a zajmującego się nauką o przestępstwie. Treścią tomu drugiego jest wykład o istocie kary, o wymiarze kary, o środkach zabezpieczających, o reakcji w stosunku do nieletnich przestępców, o formach unicestwienia kary (rehabilitacja i zatarcie skazania) i o wypadkach, w których gaśnie państwowe prawo karania. Część ostatnia podręcznika zajmuje się karami z dziedziny prawa karno-administracyjnego i karno-skarbowego.

Jeśli idzie o ogólne uwagi na temat omawianej książki Prof. Woltera, należy stwierdzić, że jest ona owocem solidnej pracy i gruntownego przemyślenia poruszanych problemów; metoda naukowa naogół taka sama jak w tomie I-ym, styl dość ciężki, w każdym jednak razie tom II jest napisany o wiele jaśniej i przejrzy-

ściej, niż tom I-y, z powodu czego szczególnie wdzięczną może być autorowi prawnicza młodzież uniwersytecka. W wykładzie o karze i jej rodzajach dość trudno zorientować się w czym autor upatruje istotę kary, mianowicie czy uważa ją litylko za odpłatę, czy też przypisuje jej również pewne cele (str. 12 sq.); stanowisko autora nie jest pod tym względem zdecydowane, co niejednokrotnie przyczynia się do niezbyt niewątpliwego przedstawienia odnośnych zagadnień na tle polskiego kodeksu karnego.

Co do pewnych zagadnień poruszanych w podręczniku, chciałbym zauważyć co następuje: na str. 27 czytamy, że uzasadnienie tymczasowego aresztu „nie leży w fakcie popełnienia przestępstwa, ale w podejrzeniu (procesowy ką patrzania), oraz w zaistnieniu szczególnych okoliczności...” Otóż nie ulega kwestji, że areszt tymczasowy z przeznaczenia swego nie jest owem malum passioni, które ma odczuć sprawca przestępstwa, niemniej jednak trudno się zgodzić z twierdzeniem, że areszt tymczasowy nie jest stosowany propter delictum. Gdyby nie było faktu popełnienia przestępstwa, nie byłoby również i podejrzenia; a zatem uzasadnienie aresztu tymczasowego leży i w fakcie popełnienia przestępstwa i w potrzebach natury procesowej, polegających na zapobieganiu uchylania się podejrzanego od wymiaru sprawiedliwości z powodu popełnienia przestępstwa.

W związku z omawianiem kary dodatkowej utraty praw rodzicielskich lub opiekuńczych porusza autor na str. 53 następujące zagadnienie: ponieważ utrata obejmuje konkretne prawa rodzicielskie i opiekuńcze, a nie obejmuje zdolności do ich uzyskania, przeto okoliczność ta może zdaniem autora doprowadzić do „dziwacznej konsekwencji”, że skazany w stosunku do pewnych dzieci utraci prawa rodzicielskie, względnie opiekuńcze, natomiast w stosunku do dzieci, które się urodzą po skazaniu, będzie te prawa posiadał. Sądzę, że nie mamy powodów do twierdzenia, że zachodzi w tym przypadku jakaś luka, czy niedociągnięcie, czy też nieściśłość ustawodawcza. Inny charakter mają prawa publiczne i obywatelskie prawa honorowe, niż prawa rodzicielskie lub opiekuńcze, to też i inne konsekwencje powinno pociągać za sobą skazanie na karę dodatkową w postaci utraty praw publicznych, względnie obywatelskich praw honorowych, aniżeli skazanie na utratę praw rodzicielskich, lub opiekuńczych. O ile jest rzeczą wręcz konieczną, aby osoba skazana za jedno z najcięższych przestępstw straciła nietylko posiadane już prawa publiczne, względnie obywatelskie prawa honorowe, ale również zdolność do ich uzyskania w przyszłości, o tyle

nic jest rzeczą pożądaną, aby rodzice, czy opiekun skazani na utratę praw rodzicielskich, względnie opiekuńczych odnośnie do dzieci żyjących w chwili skazania, tracili również zdolność uzyskania tych praw względem dzieci urodzonych po skazaniu. Wszak powołaniem prawa karnego nie jest destrukcyjne rozluźnianie stosunków rodzinnych; jeżeli w pewnym przypadku doszło do tej smutnej i niepożądaney konsekwencji, że ojcu, czy matce odbiera się prawa rodzicielskie względem ich dzieci na kilka lat, nie znaczy to wcale, że tymże rodzicom należałoby odebrać ich prawa rodzicielskie co do dzieci, które przyjdą na świat w okresie trwania orzeczonej kary dodatkowej. A zatem nie mamy tu do czynienia z „dziwaczną konsekwencją”, lecz z bardzo racjonalnem rozwiązaniem problemu przykrej dla społeczeństwa konieczności pozbawienia in concreto rodziców, względnie opiekunów ich praw w stosunku do dzieci, względnie pupilów.

W ustępie IV rozdziału omawiającego zwyczajny wymiar kary zasadniczej (str. 78—88) czyni autor zarzut polskiemu kodeksowi karnemu ze względu na treść art. 54; twierdzi mianowicie, powołując się na „Uzasadnienie” Komisji Kodyfikacyjnej, że z całego art. 54 k. k. przebija moment „niebezpieczeństwa”, więjącego ze strony przestępcy, który to moment jest jedynem miarodajnem kryterjum przy sędziowskim wymiarze kary, co nie powinno mieć miejsca w dualistycznym kodeksie, jakim jest k. k. polski, przewidujący obok kar środki zabezpieczające. One to właśnie są nastawione tylko na moment „niebezpieczeństwa”. Zarzut ten jest niesłuszny. Przepis art. 54 k. k. nie jest wcale proklamacją prewencji specjalnej, jako celu kary; jest on natomiast następstwem hasła indywidualizacji winy i kary, a zatem postulatu, którego realizacja raczej mogłaby wskazywać na to, że punktem wyjścia polskiego k. k. jest odpowiedzialność za winę w formie kary, jako odpłaty dostosowanej odpowiednio do winy. Ze względu na to, że k. k. przewiduje środki zabezpieczające i kary dodatkowe, które to formy reakcji (i jedynie one) czynią zadość idei prewencji specjalnej, przepis art. 54 k. k. nie jest niczem więj jak drogowskazem dla sędziego, dostarczającym mu materiału, który sędzia powinien brać pod uwagę wymierzając karę, ale nie karę jako jakieś *sostitutivo penale*, zależną od niebezpieczeństwa sprawcy, lecz karę, jako odpłatę za popełnione w sposób zawiniony przestępstwo. Art. 54 k. k. nie wspomina o elementach niebezpieczeństwa (*pericolosità*) jako stanu dotyczącego przyszłego zachowania się przestępcy (jaka będzie w przyszłości jego *capacità a delinquere*), lecz o okolicznościach, przy których *akompanjamencie* zostało popełnione przestępstwo,

a które rzucają światło na stopień winy sprawcy i, które powinny regulować wielkość kary.

Na str. 97 zarzuca autor przepisowi art. 257 § 2 k. k. — in puncto przypadków mniejszej wagi — brak celowości ze względu na to, że kradzież w zasadzie jest popełniona z chęci zysku, że zatem w myśl art. 59 § 2 k. k. sędzia nie będzie mógł zejść poniżej 6 miesięcy więzienia. Jakkolwiek większość kradzieży dochodzi do skutku z chęci zysku, to jednak okoliczność ta nie dowodzi, iżby art. 257 § 2 k. k. co do przypadków mniejszej wagi nie miał realnego znaczenia, przejawiającego się w formie nadzwyczajnego złagodzenia kary. Wyobraźmy sobie n. p. kradzieże popełniane w celach filantropijnych, w celu ratowania drogich osób, w celu zdemaskowania czyjejś działalności (np. kradzież dokumentów potrzebnych dla ważnych, a godziwych celów i t. p.); w żadnym z takich przypadków nie dopatrzymy się działania z chęci zysku, a zatem po stwierdzeniu na podstawie całokształtu okoliczności, że mamy do czynienia z przypadkiem mniejszej wagi, będzie można zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary i wymierzyć areszt, którego minimum wynosi 1 tydzień.

W związku z wymiarem kary w przypadku zbiegu przestępstw podnosi autor na str. 117 i 118, że istnieje luka w k. k. co do kary dożywotniego więzienia, jako ewentualnego składnika kary łącznej. Istotnie k. k. niczego *expressis verbis* w tym względzie nie stanowi, niemniej jednak nie znaczy to, że zagadnienie to nie da się roz wiązać przy pomocy przepisów dotyczących czasu trwania kary, jakoteż dotyczących wymiaru kary łącznej. Otóż, 1. jeżeli za jedno ze zbiegających się przestępstw, zagrożonych karą pozbawienia wolności orzeczono karę dożywotniego więzienia, w takim razie kara łączna będzie opiewać na dożywotnie więzienie, jako quantum jedynie możliwe w świetle art. 31 § 2 k. k. (Kara dożywotniego więzienia musi uchodzić za najwyższą z orzeczonych kar, będzie zatem stanowić minimalną granicę kary łącznej. Że dożywotnie więzienie jest najwyższą karą pozbawienia wolności, wynika to z art. 39 § 1 k. k., który wspomina o tem, że kara więzienia trwa najwyżej lat 15, jeżeli ustawa nie przewiduje więzienia dożywotniego, czyli innymi słowy, jeśli ustawa przewiduje więzienie dożywotnie, to ta forma kary uchodzi za maximum kary pozbawienia wolności, a nie okres 15 lat. Jeśli w zbiegu przestępstw orzeczono karę dożywotniego więzienia, w takim razie odpada operacja polegająca na wyśredkowsywaniu kary łącznej, ale nie ze względu na analogię z art. 33 § 2 k. k. lecz ze względów logicznych). 2. Jeżeli w zbiegu przestępstw orzeczono obok kary dożywotniego więzienia karę grzywny, w takim razie należy postąpić w myśl art. 33 § 1 k. k.

Analogia z art. 33 § 2 k. k. jest niedopuszczalna, kara dożywotniego więzienia nie jest w świetle k. k. surogatem kary śmierci, a oba te środki, nie są zabezpieczającymi, lecz karnymi, czemu niedwuznacznie daje wyraz k. k. wspominając o śmierci i dożywotnim więzieniu w rozdziale zatytułowanym „Kary zasadnicze”, a nie w rozdziale zatytułowanym „Środki zabezpieczające”.

Na str. 147 są porusza autor wątpliwości, powstające rzekoma w związku z art. 85 k. k. Mianowicie autor twierdzi, że niejasne jest zestawienie nieodpowiedzialności, nieulegania karze i umorzenia, jako podstaw do zastosowania środków zabezpieczających z art. 85 k. k., a nadto, że ustawa nie uregulowała czasu, na jaki można orzec środki zabezpieczające z art. 85 k. k. Sądce., że nie należy podchodzić do ustawy ze zbytnim sceptycyzmem. Co się tyczy pojęcia nieodpowiedzialności, musi ono czerpać kryteria dla swego znaczenia z art. 17 k. k. Za nieuleganie karze należy uważać te wszystkie przypadki, gdzie k. k. wyraża się „nie ulega karze”; okoliczność, że nieodpowiedzialny nie ulega karze, nie tylko, że nie powinna budzić wątpliwości, lecz przeciwnie, powinna uchodzić za najlogiczniejszą konsekwencję stwierdzenia nieodpowiedzialności (Co się tyczy nieletnich, to nie wszyscy nieletni nie ulegają karze, idzie tylko o nieletnich z art. 69 k. k.) To uznanie sprawy za „nieodpowiedzialnego”, względnie „nieulegającego karze” może nastąpić bądź na rozprawie głównej, bądź już w toku postępowania wstępnego, co w tym ostatnim przypadku musi przybrać formę umorzenia. Ujmowanie umorzenia jako zaniechania postępowania z przyczyn materialnych (nieodpowiedzialność, nieuleganie karze; wcale nie pozbawia sensu przepisu art. 85 k. k., umorzenie jest tylko proceduralną formą, w jakiej realizuje się materialne przyczyny „nieodpowiedzialności”, względnie „nieulegania karze”. Poza to umorzenie postępowania może nastąpić z przyczyn formalnych (art. 3 k. p. k.), co również, będzie stanowić podstawę do zastosowania środków zabezpieczających z art. 85 k. k. Oczywiście, umorzenie z przyczyn formalnych będzie stanowić tę podstawę tylko w tych wypadkach, w których ściganie przestępstwa należało do oskarżyciela publicznego; nie będą tu więc należeć przypadki przestępstw ściganych na wniosek, oraz prywatno-skargowych. Co się tyczy czasu, na jaki można orzec zastosowanie art. 48—50 k. k. tytułem środków zabezpieczających, sądce, że musimy się tu posłużyć przepisem art. 52 k. k. Jakkolwiek środki z art. 48—50 k. k. stosuje się tutaj tytułem środków zabezpieczających, to jednak ta forma zastosowania nie zmienia w niczem ich treści, a treść ta jest uregulowana w samych art. 48—50 k. k. i w art. 52 k. k., jako integralnie z nimi złączonym. Po upływie okresu, na jaki był orze-

czony ten swoisty środek zabezpieczający, powstanie taka sama sytuacja, jaka miała miejsce, zanim sprawca wszedł w konflikt z kodeksem karnym przez popełnienie czynu zabronionego pod groźbą kary. A zatem sam jego niebezpieczny charakter nie wystarczy do zastosowania środka zabezpieczającego, dopiero, jeśli sprawca na nowo popełni czyn karygodny, przyczem ujawni te cechy, które są warunkiem zastosowania art. 48—50 k. k., będzie można wszcząć przeciwka niemu postępowanie i zastosować ewentualnie potrzebne środki zabezpieczające.

W związku z postępowaniem w sprawach nieletnich, wysuwa autor na str. 161 i 162 wątpliwości, na tle zastosowania art. 85 k. k. do nieletnich, jako nieulegających karze i kończy swoje wywody następująco: „Nasuwa się więc pytanie, dlaczego wolno stosować utratę praw rodzicielskich tytułem środka zabezpieczającego, zaś nie można orzec utraty praw rodzicielskich tytułem kary dodatkowej, względnie, skoro nie można orzec utraty tych praw tytułem kary dodatkowej, czy może nie wolno również per analogiam orzec utraty tych praw tytułem środka zabezpieczającego? Na to pytanie k. k. nie udziela odpowiedzi, jak wogóle nie ujął jasno kwestji stosowania środków zabezpieczających w stosunku do nieletnich”. Otóż w związku z wywodami autora należy zauważyć, że nie wszyscy nieletni mogą uchodzić za „nieulegających karze”. Mianowicie „nie ulegają karze” tylko nieletni z art. 69 k. k., natomiast nieletni z art. 70 k. k. ulegają karze zakładu poprawczego. Co do nieletnich z art. 70 k. k. przepis art. 85 k. k. jest nieaktualny (jeśli idzie tylko o nieletniość przestępcy), gdyż ci nieletni właśnie ulegają karze (chybaby zachodziło umorzenie postępowania). Co do nieletnich z art. 69 k. k. również nie ma zastosowania art. 85 k. k., gdyż do tych nieletnich mogą być stosowane jedynie środki wychowawcze z art. 69 § 2 k. k. na co wskazuje użyte w tym przepisie wyrażenie „t y l k o”. A zatem środków z art. 48—50 k. k. nie wolno stosować względem nieletnich, którzy nie ulegają karze z powodu nieletniości, ani w formie kary dodatkowej, ani w formie środka zabezpieczającego. Co się tyczy kwestji zastosowania środków zabezpieczających względem nieletnich w ogólności, należy odróżnić o jakie idzie środki zabezpieczające i o jakich nieletnich: 1. mianowicie względem nieletnich z art. 70 k. k. mogą być stosowane środki zabezpieczające tak samo, jak względem przestępców ponad lat 17, z wyjątkiem tych środków, które z natury rzeczy nie będą się nadawać. N. p. nie może mieć zastosowania środek zabezpieczający z art. 79 i 80 k. k., gdyż nieletni działał z rozeznanieniem; nieaktualny będzie środek z art. 84 k. k., natomiast bez zastrzeżeń mogą być stosowane środki zabezpieczające z art. 82 i 83 k. k.

2. Względem nieletnich z art. 69 § 1 K. K. O. ile nie ulegają oni karze tylko powodu nieletności (normalna niepoczytalność) mogą być stosowane „tylko” środki wychowawcze z art. 69 § 2 k. k. 3. Względem nieletnich z art. 69 § 1 k. k., którzy są anormalnie niepoczytalnymi, t. zn., co do których zachodzą okoliczności z art. 17 i 18 k. k. mogą być stosowane w zasadzie środki wychowawcze z art. 69 § 2 k. k., oraz te środki zabezpieczające, które będą odpowiadać stanowi psychicznemu nieletniego przestępcy, t. j. zakład leczniczy.

Rehabilitacji i zatarcu skazania przypisuje autor tak daleka idące znaczenie (str. 165), że twierdzi, iż będzie występkiem z art. 255 k. k. postawienie byłemu przestępcy zarzutu (prawdziwego), że swego czasu był karany sądownie za takie, a takie przestępstwo. Wprawdzie zatarcie skazania powoduje, iż skazanie uważa się za niebyłe, co nawet daje ex-przestępcy prawo twierdzenia wobec władz, że nie był karany, jednakże to dobrodziejstwo ustawy stwarza tylko fikcję. Fikcja ta może i powinna zresocjalizować w zupełności ex-przestępcę, nie powinien on doznawać uszczerbków w swoich prawach obywatelskich i politycznych, jednak fikcja ta nie może zmasać faktu historycznego, jakim było skazanie wyrokiem sądowym. To też, jeżeli osoba stawiająca zarzut przeprowadzi dowód prawdy co do tego zarzutu, w takim razie w myśl art. 255 § 2 k. k. nie popełnia przestępstwa i nie może być pociągnięta do odpowiedzialności karnej. (Jeżeli zarzut był postawiony publicznie, dowód prawdy może być przeprowadzony w warunkach z § 2 art. 255 k. k.).

Wreszcie jeszcze jedna uwaga: na str. 169, gdzie jest mowa o spoczywaniu przedawnienia, czytamy następujące zdania: „Tak np. przedawnienie nie biegnie, jeśli postępowanie jest niemożliwe z powodu immunitetu formalnego posła, czy senatora. Przeszkoda procesowa może nie tylko uniemożliwić wszczęcie postępowania karnego, może również przeciwstawić się dalszemu postępowaniu.... Również i nieujęcie oskarżonego, lub jego choroba umysłowa (zastniała po dokonaniu przestępstwa) powodują zawieszenie postępowania na czas trwania przeszkody (art. 5 K. P. K.). Te przeszkody uniemożliwiające wszczęcie postępowania, lub wstrzymujące jego dalszy bieg powoduje t. zw. „s p o c z y w a n i e przedawnienia...”. Otóż z zestawienia tych zdań ze sobą wynika niewątpliwie, że autor jest zdania, iż podstawą spoczywania przedawnienia może być według k. k. polskiego tak przyczyna natury prawnej jak i przyczyna natury faktycznej (ucieczka oskarżonego). Pogląd ten jest mylny. Z art. 88 k. k. wynika niedwuznacznie, że spoczywanie przedawnienia może nastąpić jedynie z przyczyn natury prawnej („jeżeli przepis ustawy nie pozwala na wszczęcie...”). Art. 5 K. P.

K. nie jest przepisem ustawy, nie pozwalającym na wszczęcie postępowania karnego, on tylko reguluje sytuację na wypadek zajścia pewnych faktycznych przeszkód postępowania karnego. Nie ulega jednak kwestji, że jeśli postępowanie będzie zawieszono przez okres czasu z art. 86 k. k., względnie, jeśli nawet w międzyczasie przedsięwzięto pewne czynności sędziowskie w celu ścigania sprawcy, a upłynęły czasokresy z art. 87 k. k., w takim razie, w pierwszym przypadku nie będzie można wszcząć postępowania karnego, w drugim przypadku nie będzie można wydać wyroku skazującego. Że art. 5 K. P. K. nie powoduje spoczywania przedawnienia, wynika także i z zestawienia tego przepisu z art. 613 K. P. K., gdzie wyraźnie jest mowa o tem, że wznowienie umorzonego śledztwa jest zależne od tego, by nie nastąpiło przedawnienie ścigania.

Gdyby nieujęcie oskarżonego, czy inne zdarzenia natury faktycznej powodowały spoczywanie przedawnienia, w takim razie art. 88 k. k. paraliżowałyby przepisy art. 86 i 87 k. k., cała instytucja przedawnienia ścigania i wyrokowania byłaby iluzoryczna, co oczywiście nie da się pogodzić z ideologią przedawnienia. Wprawdzie możnaby powiedzieć, że i spoczywanie z przyczyn prawnych udaremnia realizację czasokresów z art. 86 i 87 k. k., niemniej jednak jest to zupełnie inna sprawa. Można się ostatecznie pogodzić z tem, że realizacji jednego prawa stoi na przeszkodzie inne prawo, nie można natomiast mówić o tego rodzaju koncesji w przypadkach, gdzie realizacji pewnego prawa, n. p. prawa do przedawnienia, miałyby stać na przeszkodzie zdarzenia natury faktycznej.

Dr. Zdzisław Papierkowski (Lublin).

Abderhalden E.: Handbuch der biologischen Arbeitsmethoden. Abt. IV. Angewandte chemische und physikalische Methoden T. 12, 2 Hälfte, Heft 3. Berlin, Wien. Urban und Schwarzenberg, 1932, str. 285—472.

Na całość powyższego wydawnictwa składają się cztery prace, z zakresu symptomatologii kryminalistycznej. Dwie pierwsze z tych prac wyszły pod wspólną firmą dwu autorów, t. j. B. Langena i M. Nippe'a, autorem trzeciej pracy jest K. Reuter, a czwartą napisał M. Mueller. Dwie pierwsze oraz ostatnia praca posiadają charakter ściśle techniczno-kryminalistyczny, natomiast praca Reutera należy do zakresu medycyny sądowej. Całość wydawnictwa mimo swego pozornie specjalnego charakteru, nadaje się zarówno do studjum kryminalisty-badacza naukowego, jak i dla każdego prawnika-praktyka sądowego. Wydawnictwo należy do działu —

niestety niezbyt jeszcze licznych, lecz — ze stanowiska nauki kryminalistyki wielce pożądanym publikacyj zbiorowych, obejmujących najnowsze wyniki badań techniczno-kryminalistycznych.

W pracy p. t. „*Unsichtbare Geheimschriften und deren Erkennung*” B. Langen i M. Nippe omawiają wyniki dotychczas stosowanych metod, celem ujawnienia pisma utajonego. Z zagadnieniem tem spotyka się niejednokrotnie kryminalista-praktyk, oraz więziennik, tak przy sposobności kontroli korespondencji więźniów, jak i przy okazji badania przejętych „grypsów” więziennych. Na wielką skalę stosowano również przy pomocy pisma utajonego przemykanie korespondencji szpiegowskiej, w czasie ostatniej wojny. O ile jednak pismo utajone używane w celach szpiegowskich, sporządzano w specjalnych laboratorjach, to pisma utajone więźniów mogą być jedynie sporządzane z takich materiałów, jakimi może dysponować mieszkaniec celi więziennej. Do materiałów tych należą przeważnie : ślina, soki owocowe np. sok cytrynowy, cebulowy, z jabłek, ocet, mleko, uryna, a nawet woda, o ile zawiera odpowiednią ilość wapna. Pismo utajone może być również sporządzane przy pomocy preparatów leczniczych, dostępnych więźniowi przy sposobności leczenia w szpitalu więziennym, jak np. aspiryna, adrenalina, luminal i t. p. Wybór środka, mającego wykryć tekst pisma utajonego, nie jest łatwy, gdyż wybór jednej metody, która w praktyce nie da ostatecznego wyniku, może łatwo unicestwić zastosowanie dalszych prób przy pomocy innych metod. Specjalna ostrożność postępowania jest w takich wypadkach zawsze nader wskazana. Słusznie podkreślają autorzy, iż użyteczność lampy kwarcowej jest w wielu wypadkach tego rodzaju badań tylko minimalna, a uwaga ta jest tembardziej niepozbawiona racji, iż w ostatnich czasach również i u nas w kraju, wskutek niezajomości metody stosowania lampy kwarcowej w badaniach techniczno-kryminalistycznych, wytworzyło się najzupełniej błędne mniemanie, jakoby lampa kwarcowa była uniwersalnym remedjum, mającym zastąpić wszelkie braki i luki prowadzonego śledztwa. Autorowie omawiają kolejno metody badania utajonego pisma przy pomocy: działania gorąca, oddziaływania specjalnymi odczynnikami chemicznymi (Locard, Türkei, Takayama), zwilżania odpowiedniemu płynami, oddziaływania parami jodu, posypywania grafitem (Reiss) i metodą fotograficzną (Reiss, Daimer, Blumenthal). Przedmiotem omówienia autorów są wyłącznie metody najnowsze, a metodom dawniejszym autorowie poświęcili jedynie wzmianki konieczne. Natomiast nie wiadomo czemu należy przypisać brak podania źródeł i literatury przedmiotu.

Następny artykuł p. t. „Konservierung verbrannter Schriftstücke und Widersichtbarmachung der Schrift” poświęcili autorowie niezmiernie trudnej w praktyce, kwestji postępowania ze spalonymi papierami w śledztwie. Omówiwszy na wstępie potrzebę należytego i wyjątkowo pieczołowitego przechowywania i przesyłki tego rodzaju dowodów rzeczowych, podkreślają również małe naogół znaczenie lampy kwarcowej i w tej dziedzinie badań, uważając, iż dotychczas najlepsze wyniki osiągnięto metodą Koekel'a, za pomocą stosowania folji przezroczystej — przy konserwacji, a chemiczną metodą Teclu i metodą żarzenia Heiduschki — przy odczytywaniu treści zwęglonych papierów.

Trzecią pracą w zbiorze jest rozprawa B. Reutera p. t. „Naturwissenschaftlich - Kriminalistische Untersuchungen menschlicher Ausscheidungen”. Autor wskazuje na szczególną doniosłość badania wydzielin i wydalin ludzkich, w dziedzinie kryminalistyki. Traktując przedmiot ze stanowiska lekarza i przyrodnika, podnosi jednak potrzebę wspólnej pracy i wzajemnego rozumienia się biegłego — medyka i prawnika, prowadzącego śledztwo. Poświęciwszy obszerny wstęp metodologii badań w tej dziedzinie, Reuter podkreśla ważną i delikatną zarazem rolę sędziego śledczego na miejscu czynu przestępnego, w kierunku wynajdywania, gromadzenia, oceny i przesyłki dowodów rzeczowych tej właśnie kategorii. W pracy swej, opartej na bogatej kazuistyce i obficie ilustrowanej, autor omawia znaczenie, istotę i metody badania:

A) Wydzielin powierzchni skóry, a więc naskórka, brudu za paznokciami, mazidła skórnoego, wydzielin gruczołów skórnych, mleka kobiecego, ropy pochodzącej z ran.

B) Wydzielin i wydalin przewodu pokarmowego, t. j. śluzu, wymiocin, kału, smółki.

C) Wydzielin dróg oddechowych, a więc śluzu nosa i gardła-, piany (champignon d'écume).

D) wydzielin i wydalin organów moczopłciowych, t. j. moczu, ropy rzeżączki, nasienia, krwi menstruacyjnej, wód płodowych, wydzielin przy porodzie, poronieniu i spędzeniu płodu.

Część czwartą, a zarazem ostatnią wspomnianego wydawnictwa stanowi praca B. Muellera z zakresu symptomatologii fałszerstwa p. t. „Untersuchungsmethoden zum Nachweis von Fälschungen von Marken, Stempeln und Petschaften”. Autor w szczegółowym opracowaniu, opartem na wszechstronnym opanowaniu literatury przedmiotu, zajmuje się stanem ostatnich badań, jakie osiągnął w tej dziedzinie. Mueller przechodzi kolejno poszczególne fazy metod badawczych, podkreśla-

jąc możliwości i sposoby techniczne przeprowadzania ekspertyzy. Kolejność omawianych tematów przedstawia się u autora następująco: sposób fabrykacji, rysunek techniczny znaczków, sposoby powielania, badanie papieru, badanie ząbkowania, gumowania i obecność cech specyficznych, wskazujących na sztucznie przedsięwzięte zmiany pod postacią „reperacji” znaczków. Kończą pracę rozdziały krótsze, traktujące kwestję badania stempli oraz pieczęci zwyczajnych odciskowych i lakowych. Z uwagi na celowość ugrupowania i wszechstronne opracowanie materiału, praca Muellera powinna zainteresować poważnie — niezależnie od sfer filatelistycznych — przede wszystkim kryminalistę — praktyka.

Dr. Władysław Sobołewski (Warszawa).

K o p p Walter: Gesetzliche Unfruchtbarmachung. Mit einer Einführung von Prof. Dr. Hans von Hentig. Kiel und Leipzig, Lipsius und Tischler, 1934, str. 145.

Od kilku lat (ściśle biorąc od roku 1925) problem ubezpłodnienia (sterylizacji i kastracji) mniej wartościowych ludzi zajmuje umysły lekarzy, prawników i teologów.

Przytem omawia się przeważnie dwie grupy problemów: 1. przy jakich przesłankach ubezpłodnienie wogóle jest dopuszczalne, to jest kiedy przeciwność tego zabiegu (Art. 235 § 1, a k. k.) jest wyłączona? 2. Jeżeli ubezpłodnienie (ze względów medycznych, eugenicznych, społecznych lub ściśle kryminologicznych) aprobeuje się, czy trzeba go dokonać wyłącznie za zgodą pacjenta czy też również przymusowo.

Walter Kopp porusza obydwie grupy problemów. Wskazuje, iż w Niemczech nowela karna z dnia 26 maja 1933 roku utorowała drogę sterylizacji za zgodą pacjenta, o ile ten zabieg nie znajduje się w sprzeczności z dobrymi obyczajami. Co zaś do drugiej wyżej wymienionej kwestji, jest autor zdecydowanym zwolennikiem przymusowego ubezpłodnienia (sterylizacji i kastracji) i polemizuje z jej przeciwnikami, usiłując zwalczać ich wywody.

Argumentacja jego przytem nie jest zawsze trafna. Naprzykład na zarzut teologii katolickiej przeciwko ubezpłodnieniu, iż człowiek nie powinien bawić się w Opatrzność odpowiada tanią anegdotą, że człowiek bawi się przecież w Opatrzność przy każdej operacji (str. 101).

Jeżeli poważnie to traktować, to tylko ubezpłodnienie ze względów zdrowotnych odpowiada zwykłej operacji. Natomiast ubezpłodnienie z innych względów ma zupełnie inny cel, niż operacja, i dlatego porównanie z operacją chybia.

Bardzo poważny i decydujący problem niepewności prognozy dziedzicznej Kopp rozstrzyga w kilku słowach, powołując się na autorytet Eugenjusza Fischera, Rüdina, Fetschera, v. Verschuera i Giinthera. Niestety powoływanie się na autorytety nie może zastąpić własnego przedstawienia obecnego stanu wiedzy o dziedziczności, Kopp bowiem sam uznaje, iż wśród lekarzy niema narazie jednomyślności co do sprawy dziedziczności (wymienia przecież dość głośne nazwiska zdecydowanych przeciwników owego kierunku nauki o dziedziczności, na który się powołuje, jak O. Bumke i Gruhle), a więc wręcz przeciwnego mu poglądu można bronić, powołując się na inne autorytety, co wyraźnie wskazuje na bezużyteczność tego rodzaju argumentacji.

Wartość rozprawy Koppa polega jednak na czemś innym. Daje treściwy przegląd obecnego stanu ustawodawstwa o ubezpłodnieniu. Obok obowiązującego ustawodawstwa niemieckiego, duńskiego i szwajcarskiego uwzględnia również odnośnie projekty krajów skandynawskich. W tym przeglądzie ujawnia się jedna poważna luka, mianowicie bardzo pobieżnie traktuje odnośnie ustawodawstwo Stanów Zjednoczonych, powołując się na rozprawę Landmana „Human Sterilization” (New York 1932), do której odsyła czytelnika. Nie ogranicza się jednak Kopp do przeglądu ustawodawstwa, lecz usiłuje dać syntezę dotychczasowych doświadczeń szwajcarskich i duńskich.

Synteza owa wypada nader pomyślnie. Zdaniem autora ubezpłodnienie nie ma żadnych bądź fizycznych bądź psychicznych ujemnych skutków, natomiast szereg dodatnich, zwłaszcza co do kastracji, ułatwia resocjalizację jednostki ujemnej i zbrodniczej.

Jednakże Kopp, pomimo swego optymizmu, przestrzeżę przed przecenianiem ubezpłodnienia, jako czynnika podniesienia zdrowia narodowego, wskazuje na decydujące znaczenie eugeniki pozytywnej.

Każdy, kto się zajmuje problemem ubezpłodnienia, powita z zadowoleniem powyższą pracę, dającą prawie pełny przegląd odnośnego współczesnego ustawodawstwa i projektów.

Natomiast wywody Koppa co do uzasadnienia konieczności przymusowego ubezpłodnienia oraz o wynikach tego zabiegu nasuwają sporo zastrzeżeń.

Kopp sam zaznaczył na str. 18/19, iż wśród lekarzy istnieje różnorodność zdań w kwestji czy kastracja ma ujemne skutki fizyczne lub psychiczne. Właśnie niedawno ukazała się rozprawa wrocławskiego psychiatry Johannesesa Lange'go*), który badał kastratów wśród ofiar wojny, byłych żołnierzy armji niemieckiej.

*) Johannes Lange: „Die Folgen der Entmannung Erwachsener an der Band der Kriegserfahrungen dargestellt”. Leipzig, Georg Thieme, 1934.

Lange wskazał, iż u młodych mężczyzn kastracja często nie odbija się w ciągu szeregu lat na ogólnym stanie samopoczucia, lecz później gwałtownie występują objawy bardzo poważnego upadku zdrowia.

Dlatego też wywody Koppa o nieszkodliwych skutkach kastracji, oparte na bardzo krótkiej obserwacji kastratów, są co najmniej przedwczesne.

Można, rzecz jasna, być zdania, iż państwo w interesie obrony i zdrowia społecznego może i powinno nawet unieszkodliwiać w ten sposób jednostki przestępcze lub chore. Trzeba jednak to wyraźnie powiedzieć. Niedopuszczalnym jest jednak z punktu widzenia nauki pominięcie zupełne wywodów przeciwnych, a przedstawienie jedynie na poparcie swej tezy wyłącznie argumentów dla siebie wygodnych, bo przemawiających na jej korzyść.

Grzegorz Wirszubski (Wilno).

2. Prawo cywilne, handlowe i procesowe

K o n Adam: Kodeks Zobowiązań, Komentarz. Warszawa, F. Hoesick, 1934, str. 368.

Objaśnienia bardzo szczupłe, często ograniczające się do parafrazy przepisu ustawy. Dotyczy tylko talk zw. części ogólnej zobowiązań (art. 1—293), reszta bez komentarzy. Oprócz kodeksu i przepisów wprowadzających umieszczono tekst pozostających wedle art. XVI p. w mocy przepisów kodeksu Napoleona.

Prof. Alfred Ohanowicz (Poznań)

K o r z o n e k Jan i Rosenbliith Ignacy: Kodeks Zobowiązań. Komentarz. Kraków, Księgarnia Powszechna, 1934, str. 1284.

Najobszerniejszy z dotąd wydanych komentarzy do kodeksu zobowiązań, zawierający przepisy wprowadzające, wyciągi z motywów ustawodawczych oraz ustawy dodatkowe. Założeniem autorów było dostarczenie prawnikom zawodów praktycznych takiego wydania kodeksu, któreby w zakresie prawa obligacyjnego czyniło zbędnym zwracanie się do innych źródeł. W tym celu starają się w objaśnieniu przepisów wydobyć możliwie najwięcej kwestyj wątpliwych i te rozstrzygnąć zapomocą krótkich tez, z pominięciem prowadzących do nich rozważań, równocześnie zaś przytaczają z odpowiednich miejscach przepisy pozostające w związku z prawem obligacyjnym. Program ten został przeprowadzony bardzo sumień-

nie i z wielką znajomością rzeczy. Bogactwo poruszonych problemów i powiązanie ich z systematyką naukową czyni komentarz bardzo pożytecznym środkiem pomocniczym do poznania treści kodeksu jakkolwiek szczupłość umotywowania też nie uwolni używających go od sięgnięcia do literatury i judykatury a przedewszystkiem do samoistnego przemyślenia krwestji.

Prof. Alfred Ohanowicz (Poznań)

Z o l l Fryderyk: Prawo cywilne opracowane głównie na podstawie przepisów obowiązujących w Małopolsce, przy współudziale Jana Gwiazdomorskiego, Leona Oberlendera i Tomasza Sołtysika. T. IV. Prawo rodzinne i spadkowe. Wydanie trzecie. Poznań, Wojewódzki Instytut Wydawniczy, 1933, str. 341.

Zgodnie z zapowiedzią przedmowy do pierwszego tomu „Prawa cywilnego” wydal autor dalszy, trzeci z rzędu, tom dzieła, obejmujący prawo rodzinne i spadkowe. Podobnie jak w poprzednich tomach wykład oparty jest w pierwszym rzędzie na przepisach kodeksu austriackiego, inne ustawodawstwa dzielnicowe natomiast uwzględniono ubocznie w przypisach. Daje to niezmiernie jasny przegląd porównawczy o wysokiej wartości dydaktycznej. Literatura polska podana w całości, nie wyłączając artykułów w czasopismach, z obcej — ważniejsze dzieła ogólne i monograficzne. O zaletach tego tomu można to samo powiedzieć, co o poprzednich, a da się to streścić w krótkich słowach: najlepszy polski podręcznik prawa cywilnego.

Prof. Alfred Ohanowicz (Poznań)

N a m i t k i e w i c z Jan: Zarys prawa handlowego. Warszawa. Instytut Społeczny, 1934, str. 259.

Rzecz napisana na podstawie projektu kod. handl., przyjętego przez kolegium uchwalające komisji kod. w dniu 6 maja 1934, i ogłoszona drukiem przed 30 czerwca 1934 t. j. przed dniem ogłoszenia jednolitego tekstu kod. handl. w Nr. 57 Dziennika Ustaw. Wskutek tego pośpiechu w wydaniu tej książki, wywody pracy p. Jana Namitkiewicza w wielu miejscach nie odpowiadają obecnemu brzmieniu artykułów kod. handl. Nadto w wielu miejscach spotyka się twierdzenia sprzeczne z rzeczywistością.

Naprzykład: strona 8 ustęp ostatni: Twierdzi autor, że w dzielnicach Polski przed unifikacją prawa handlowego obowiązywały trzy kodeksy handlowe. To twierdzenie jest niezgodne z rzeczywistym stanem rzeczy: przed unifikacją obowiązywały w Polsce cztery kodeksy handlowe (zobacz str. 973

Podręczna Encyklopedia Handlowa Izby Przem. Handl. w Poznaniu), a mianowicie: austriacki, niemiecki, napoleoński i rosyjski (tom XI cz. 2 Zb. praw wyd. 1912).

Strona 12 ustęp ostatni. Charakterystyka polskiego kod. handl. skreślona przez autora jest nieściśła. Autorowi była widocznie nieznaną praca Prof. Dr. Sułkowskiego, ogłoszona w zeszycie II Ruchu prawniczego, ekonomicznego i socjologicznego — Poznań 1934 p. t. Polski Kodeks Handlowy, gdyż tej pracy autor nie wymienia w spisie literatury na stronie 9 i 10 dzieła.

Strony 39 i 40. Mówiąc o księgach handlowych nie podaje autor w jakiej walucie powinny być prowadzone księgi handlowe, a natomiast na stronie 40 podaje: „kupiec obowiązany jest sporządzić inwentarz i bilans w walucie polskiej (art. 57 § 1 K. H.). Powodem tego mylnego informowania czytelnika jest okoliczność, że projekt komisji kod. w art. 55 nie zawierał żadnego postanowienia co do tego w jakiej walucie winny być prowadzone księgi handlowe, a natomiast w art. 57 § 1 miał postanowienieże inwentarz i bilans należy sporządzić w walucie polskiej. W tekście K. H. ogłoszonym w Nr. 57 Dz. U. zostały art. 55 i 57 § 1 przerobione, a mianowicie do art. 55 wstawiono nowy paragraf (§ 1) księgowość handlowa powinna być prowadzona w walucie polskiej, zaś z art. 57 § 1 wykreślono trzy ostatnie słowa „w walucie polskiej”.

Strona 41 ustęp 3 autor pisze: „poważną luką w kodeksie jest brak przepisu o należnościach wątpliwych i nieściągalnych”. Gdyby autor był poczekał z wydaniem swej książki aż do ukazania się Nr. 57 Dz. Ustaw, byłby się przekonał, że w art. 58 § 2 k. h. jest zawarte postanowienie: „wierzytelności wątpliwe należy przyjąć według ich wartości prawdopodobnej, a wierzytelności nieściągalne należy odpisać na straty” i nie potrzebowałyby ronić łez nad luką w kodeksie.

Strona 45 ustęp 1, pisząc o rozporządzeniu Pana Prez. z 27. X. 1933 Dz. U. poz. 623 nie wspomniał autor o rozporządzeniu wykonawczem z 20. IV. 1934 Dz. U. poz. 337, które zawiera między innymi bardzo cenny i użyteczny schemat bilansu, z którym każdy uczeń szkoły handlowej winien się zapoznać.

Strona 122 ustęp 2 pośpiech znów wypłatał figla autorowi: w projekcie kom. kod. przepisy o sp. z o. o. mieściły się w art. 158—305, lecz w tekście K. H. ogłoszonym w Dz. U. Nr. 57 mieszczą się te przepisy w art. 158—306. Strona 125 wiersz ósmy od dołu pisze autor „odpowiedzialność jest solidarna ze spółką i trwa trzy lata. Tak chciała Komisja kod. lecz w tekście ogłoszonym w Nr. 57 Dz. U. jest „pięć lat”.

Strona 96 ust. 2 autor pisze: przepisy polskiego prawa akcyjnego są zawarte głównie w rozporządzeniu Prezydenta z 22. III. 1928 itd. a nie wspomina ani słowem, że przepisy dotyczące spółek akcyjnych zostały wcielone do kc-d. handl. pod art. 307 do 497 i w całym traktacie o spółkach akcyjnych nie powołuje autor ani jednego artykułu kod. handl.

Przytoczyłem przykładowo tylko niektóre błędy i wady pracy p. Namitkiewicza — sądzę, że one wystarczą dla wydania o niej ujemnego sądu.

J. Hryniewiecki

(Poznań).

Rosenberg Józef Marcei: Sprzedaż na raty podług ustaw dzielnicowych i de lege ferenda. Warszawa, Hoesick, 1933, str. 30.

Jest rzeczą bardzo pożądaną, by dyskusja na temat zagadnień, które mają być przedmiotem unormowania ustawodawczego, była podejmowana zanim ustawy zostają ogłaszane. W ten sposób można zapobiec niejednym brakom, które spostrzega się po wejściu ustawy w życie, gdy usunięcie ich napotyka na znaczne trudności. Sprzedaż na raty miała duże znaczenie już przed wojną i dlatego tego rodzaju umowy były unormowane specjalnymi ustawami. Sprawa ta jest bardzo aktualna również obecnie i dlatego bardzo pożyteczną jest praca Autora, (która poprzedziła wydanie nowych norm regulujących sprzedaż na raty.

Po zwróceniu uwagi na znaczenie gospodarcze, jakie mają transakcje na raty (co do niektórych przedmiotów sprzedaż na raty obejmuje do 80% ogólnej sprzedaży detalicznej), Autor przedstawia, w jaki sposób umowy kupna-sprzedaży na raty zostały unormowane przez różne ustawodawstwa. Na Ziemiach Zachodnich obowiązywała ust. z dn. 16. V. 1894, w Małopolsce — ust. z dn. 27. IV. 1896, na Ziemiach Wschodnich — ust. z dn. 9. II. 1904, Autor wskazuje na odmienny charakter A cel tych ustaw. Ustawy, jakie obowiązywały na Ziemiach Zachodnich i w Małopolsce, miały zabezpieczyć kupujących przed zbyt daleko idącymi rygorami, zastrzeżeniami sobie przez sprzedających przy zawieraniu umów, natomiast ustawa, jaka obowiązywała na Ziemiach Wschodnich, miała zachęcić do zawierania transakcyj na raty i miała transakcje te ułatwić. Ustawy Ziem Zachodnich i Małopolski, odnosiły się do wszelkiego rodzaju towarów zarówno służących do produkcji, jak i do konsumpcji, natomiast przy wydaniu ustawy, jaka obowiązywała na Ziemiach Wschodnich, chodziło o stworzenie pewnego rodzaju kredytu dla rozwinięcia drobnego przemysłu, rze-

niosła oraz rolnictwa i dlatego przepisy tej ustawy nie odnosiły się do towarów przeznaczonych do bezpośredniej konsumpcji. W b. Królestwie nie było specjalnej ustawy i umowy sprzedaży na raty podlegały ogólnym przepisom kodeksu cywilnego. Ponieważ zaś przepisy kodeksu cywilnego były w odniesieniu do tego rodzaju transakcyj niewystarczające, wydanie nowych norm prawnych miało dla b. Królestwa szczególne znaczenie.

Przy przedstawieniu ustawodawstwa Autor uwzględnił przepisy, obowiązujące w innych państwach, co przyczyniło się do rozszerzenia tła porównawczego i dało bardziej wszechstronne opracowanie zagadnienia. W zakończeniu Autor sformułował swoje poglądy co do zasad, na jakich winny być oparte nowe normy prawne.

W odniesieniu do rozważań Autora nad prawem wówczas obowiązującym nasuwają się pewne zastrzeżenia. Mianowicie Autor wypowiedział między innymi pogląd (str. 16), że transakcje sprzedaży na raty zawierane w b. Królestwie nie mogły być poddane przez strony ustawie, obowiązującej na Ziemiach Zachodnich¹⁾. Uważani, że stanowisko to nie jest słuszne. Wola stron jest skrepowana jedynie w odniesieniu do praw rzeczowych (art. 8 ust. 1 prawa międzydzielnicowego), natomiast w odniesieniu do stosunków obligacyjnych przysługuje stronom zupełna swoboda (art. 9). Ponieważ ustawa, jaka obowiązywała na Ziemiach Zachodnich, zawierała tylko przepisy obligatoryjne, nic nie stało na przeszkodzie, aby strony, które zawierały transakcję w b. Królestwie, umówiły się, iż stosunek między nimi będzie oceniany co do roszczeń obligacyjnych na podstawie ustawy obowiązującej na Ziemiach Zachodnich. Odmienne stanowisko Autora wynika zapewne z tego, że w prawie obowiązującym w b. dzielnicy rosyjskiej nie jest przeprowadzone tak ścisłe rozróżnienie między nabyciem roszczeń obligacyjnych i praw rzeczowych, jak to ma miejsce w kodeksie cywilnym niemieckim. Tem niemniej jednak różnice te istnieją i stosunek obligacyjny może się kształtować na podstawie innych przepisów niż prawo rzeczowe.

Pewne zastrzeżenia budzi również terminologia stosowana przez Autora. Wyrażenia „upadek terminu” (str. 8) wzgl. „utrata terminu” (str. 9), których używa Autor dla oznaczenia wymagalności całej ceny kupna w razie zalegania przez kupującego z zapłatą kolejnych rat, nie są językowo poprawne i nawet dla prawnika są w pierwszej chwili niezrozumiałe. Zamiast używać tych

¹⁾ Takie samo stanowisko zajął poprzednio Kaczkowski. *Gazeta Sądowa Warszawa* 1930, Nr. 4.

skrótów, lepiej mówić o „natychmiastowej wymagalności niespłaconej reszty ceny kupna”. Będzie to powiedziane nieco dłużej, ale zrozumiałej.

Pominąwszy powyższe zastrzeżenia, praca Autora dostarczyła w zwięzłym ujęciu dużo materiału, odnoszącego się do sprzedaży na raty, z zakresu ustawodawstwa i literatury. Autor uwzględnił również potrzeby życia gospodarczego, gdyż wykorzystał ankietę rozesłaną przez Min. Przemysłu i Handlu do Izb Przemysłowo-Handlowych w sprawie prawnego uregulowania tych transakcji. Materiał ten został niewątpliwie wyzyskany przy ustanawianiu nowych norm, regulujących sprzedaż na raty, włączonych do kodeksu handlowego.

Praca została nagrodzona na konkursie „Głosu Sądownictwa”.

Stanisław Chrepiński (Poznań).

Rzepecki Tadeusz: Przepisy polskiego Kodeksu handlowego dotyczące podróżujących, agentów i przedstawicieli handlowych. Poznań, Wł. Wilak, str. 140.

Autor cytuje dosłowny tekst tych artykułów pol. kodeksu handlowego, przepisów wprowadzających kodeks handl. i kodeksu zobowiązań, które bądź bezpośrednio dotyczą agentów, przedstawicieli handlowych i podróżujących bądź odnosząc się do kupca wogóle dotyczą także pośredników handlowych. Główną zaletą pracy Rzepeckiego jest porównawcze zestawienie odnośnych przepisów prawnych z normami dotychczasowych dzielnicowych kodeksów handlowych w połączeniu z komentarzem. Dołączone opinie izb przemysłowo-handlowych oraz zrzeczeń agentów i przedstawicieli handlowych, przesłane Komisji Kodyfikacyjnej w związku z opinjowaniem projektu kodeksu wyjaśniają wiele spraw. Wreszcie zamieszczony na końcu skorowidz do odnośnych przepisów ułatwia korzystanie z broszury.

Praca ujmując cały materiał systematycznie i przejrzyście, odda agentom, przedstawicielom i podróżującym wielkie usługi

Prof. W. Skalski (Poznań)

Jaglarczy Franciszek: Przepisy o kosztach sądowych. Poznań, 1934, str. 65.

Nie jest to komentarz w ścisłym tego słowa znaczeniu do przepisów o kosztach sądowych, jak napisano w tytule książki, lecz omówienie wątpliwych przypadków, powstałych w praktyce sądowej. Autor poddaje dokładnej analizie nasuwające mu się wątpli-

wości, które stara się usunąć w drodze wykładni. Pozatem proponuje szereg zmian ustawodawczych i podaje projekt noweli, jakąby uważał za wskazaną. Praca ta może praktyce oddać duże usługi, a uwagi de lege ferenda są dla przyszłego ustawodawcy cennym materiałem.

Prof. Dr. Br. Stelmachowski (Poznań)

Werkowski Karol: Praktyka notarialna i hipoteczna. Warszawa, nakładem Pracowników Notarjatu i Hipoteki, 1934, str. 455.

Książka ta zawiera wzory aktów notarialnych wszelkiego rodzaju. W wiadomościach ogólnych autor omawia zakres czynności notariuszów, tryb sporządzania czynności notarialnych, zdolność osób do działań prawnych, zastępstwo nieletniego nieusamodzielnionego i osoby pozbawionej własnej woli, wreszcie zastępstwo osób prawnych. Potem podane są wzory aktów notarialnych i wniosków hipotecznych, a w końcu autor omawia obszernie koszty notarialne i hipoteczne. Książka uwzględnia w pierwszym rzędzie stan prawny w dzielnicy porosyjskiej, jest jednak pożyteczna również i dla notariuszów z innych dzielnic Polski. Polecić ją można wszystkim pracownikom notarialnym i hipotecznym.

Prof. Dr. Br. Stelmachowski (Poznań)

Sik Ławosław: Die Devisenvorschriften in der Advokaturspraxis. Zagrzeb, „Odvjetnik”, 1934, str. 28.

Autor, znany adwokat w Zagrzebiu, daje pogląd na stosunki i zadania, które stają przed adwokatem w takich krajach, gdzie są ograniczenia dewizowe, jak n. p. w Jugosławji i Czechosłowacji. Chodzi mianowicie o to, czy adwokat w Jugosławji, który wyegzekwuje dla zagranicznego klienta, n. p. obywatela polskiego, sumę pieniężną, może ją bez wszystkiego przekazać klientowi zagranicę, czy też wymaga to zezwolenia organów dewizowych. Autor cytuje różne wyroki sądowe i orzeczenia władz w tym względzie. Jakkolwiek stosunki tego rodzaju nie tyczą Polski, to jednak mogłoby się zdarzyć, że ktoś mający stosunki prawne do załatwienia w Czechosłowacji lub w Jugosławji, natknąłby się na trudności, wywołane tamtejszemi przepisami dewizowemi, na ten wypadek broszurka mecenasu Sika odda mu dobre usługi. *St.S*

Akerberg A.: Środki odwoławcze. Warszawa, Biblioteka Prawnicza, 1933, str. 144. 5 zł.

Allerhand M.: Prawo o notariacie. Lwów, „Kodeks”, 1934, str. 224.

Basseches J.: Prawo o spółkach z ogr. odp. Lwów, „Ewer”, 1934, str. 86.

- Basseches J.: Prawo o notariacie. Lwów, Ewer, 1934, str. 94.
- Basseches J. i Korkis I.: Kodeks zobowiązań. Lwów, „Ewer”, 1934, str. 318.
- Choromański Z. X.: W obronie chrześcijańskiego małżeństwa. Warszawa, 1934, str. 160.
- Dorożala T.: Zawiązanie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością na podstawie prawa obow. od 1. I. 1934. Poznań, Ostoja, 1934, str. 75.
- Ehrlich St. i Gliklich J.: Onus probandi w procesie cywilnym. Warszawa, Hoesick, 1934, str. 23. 1,20 zł.
- Ettinger I.: O stanowisku cywilno-prawnym wywiadowni kupieckiej. Warszawa, Dom Książki Polskiej, 1933, str. 112. 4 zł.
- Fendler Z.: Prywatne prawo ubezpieczeniowe wraz z komentarzem i orzecznictwem Sądów Polskich. Kraków, nakład własny, 1934, str. 476.
- Forma czynności prawnych według kodeksu zobowiązań — Rozp. Prez. Rzplitej z 27. X. 1933, Kod. Handlowego Rozp. Prez. Rzplitej z 27. X. 1933 i Prawa o Notariacie — Rozp. Prez. Rzplitej z 27. X. 1933. Lwów, Księgarnia Literacka, 1934, str. 16.
- Garfunkel N.: Prawo o notariacie. Kraków, Księgarnia Powszechna, 1934, str. 207.
- Glass J. i Natanson W.: Prawo o notariacie. Warszawa, Hoesick, 1934, str. 16.
- Goldwag N.: Prawo o spółkach z ogr. odp. Warszawa, Księgarnia Naukowa, 1934, str. 77.
- Górnjak St.: Polski kodeks handlowy, cz. I. Lwów, Wyd. Książek Szkolnych, 1934.
- Grzybowski St.: Ochrona osobista stosunku do dzieła po śmierci twórcy. Kraków, Krzyżanowski, 1933, str. 321. 16 zł.
- Hereberg I.: Prawo wekslowe i czekowe objęte orzecznictwem S. N. Warszawa, Księgarnia Prawnicza, 1933, str. 99. 2,40 zł.
- Hertz G.: Zażalenia według K. P. C. Warszawa, Księgarnia Powszechna, 1934, str. 39.
- Honzatko M.: Obieg weksla in blanco. Stosunek art. 2. ust. 5. polskiego prawa wekslowego do art. 10 projektu jednolitego prawa wekslowego, opr. przez konferencję międzynarodową w Genewie w 1930 r. Lwów, Gubrynowicz, 1934, str. 39.
- Jaglarz J.: Projekt prawa małżeńskiego. Poznań, „Dziennik Poznański” 1934, str. 26.
- Janczewski St.: Spółka jawna w nowym kodeksie handlowym. Warszawa, Przegląd Prawa Handlowego, 1934, str. 32.
- Jerich J.: Kapitał akcyjny. Warszawa, Przegląd Prawa Handlowego, 1933, str. 80.
- Kleiner M. i Horn J.: Zarys prawa egzekucyjnego. Lwów, Bodek, 1933, str. 176. 3,60 zł.

- Kodeks handlowy z dn. 27. X. 1933. Warszawa, 1934, str. 144. 1,50 zł.
- Kodeks handlowy. Rozporządzenie Prez. Rzplitej z 27. X. 1933 wraz z przepisami wprowadzającemu Lwów, Połoniecki, 1933, str. 88. 1,20 zł.
- Kodeks postępowania cywilnego cz. I. opracowali Fr. Stojanowski i F. Hefter, wyd. II-gie uzupełnione. Warszawa, Dom Książki Polskiej, 1933, str. 295, 280. 7 zł i 8 zł.
- Kodeks zobowiązań z 27. X. 1933 z przepisami wprowadzającemu Lwów, Bordek, 1934, str. 176. 2,10 zł.
- Kodeks postępowania cywilnego. Lwów, Bodek, 1924, str. 159. 2,50 zł.
- Kodeks handlowy. Warszawa, Ministerstwo Sprawiedliwości, 1934, s. 126.
- Kodeks zobowiązań. Warszawa, Minist. Sprawiedliwości, 1934, str. 280.
- Koschembahr-Łyskowski Ig.: Przepisy ustawy a prawo w prawie cywilnem. Warszawa, Libraria nova, 1933. 0,75 zł.
- Kruszelnicki Fr.: Zarys systemu polskiego prawa egzekucyjnego i zabezpieczającego. Warszawa, Biblj. Prawnicza, 1934, str. 238. 10 zł.
- Krzemicki St. Dr.: Prawo o spółkach z ogr. odp. Lwów, „Kodeks”, 1934.
- Lauter G.: Upadłość w świetle praktyki. Warszawa, „Wiedza”, 1934, str. 130.
- Lewy M.: Zarys prawa górniczego według rozp. z 29. XI. 1930. Warszawa, „Biblijoteka Polska”, 1933, str. 58.
- Lisowski Z. prof.: Kodeks cywilny obowiązujący na Ziemiach Zachodnich R. P., wyd. II. Poznań, Drukarnia Państwowa, 1934, str. 1089—1241.
- Litauer J. J.: Komentarz do procedury cywilnej. Postępowanie sporne. Postępowanie zabezpieczające. Przepisy wprowadzające K. P. C. Warszawa, Biblijoteka Prawnicza, 1933, str. 478. 30 zł.
- Longchamps de Berier R.: Zobowiązania z. I. Lwów, Gubrynowicz i Ska. 1934, str. 128.
- Mantel A.: Sady polubowne. Warszawa, Ccntr. Kasa Zrzeszeń Prac, 1933 str. 30. 0,75 zł.
- Neufeld St.: Zasady postępowania cywilnego. Warszawa, Stow, przedstawicieli handlowych, 1934.
- Peiper L.: Kodeks zobowiązań. Kraków, Frommer, 1934, str. 984.
- Piotrowski R.: Ustne umowy kartelowe a rygor pisemności w polskiej ustawie kartelowej. Warszawa, „Biblijoteka Prawnicza”, 1934, str. 51.
- Prawo cywilne. Część szczegółowa. Skrypt według wykładów prof. Eug. Waśkowskiego. Wilno, Kolo Studentów U. S. B., 1934, str. 246.
- Prawo cywilne (część ogólna). Skrypt według wykładów prof. Waśkowskiego, nakł. 2. Wilno, Kolo Prawników Stud. U. S. B., 1934, str. 207.
- Prawo o notaryjacie. Warszawa, Min. Spraw., 1933, str. 54. 1,50 zł.
- Prawo o spółkach z ogr. odp. Rozp. Prez. Rzplitej z 27. X. 1933. Lwów, Igieł, 1933, str. 55. 0,90 zł.
- Prawo o spółkach z ogr. odpow. z 27. X. 1933. Warszawa, Księgarnia Prawnicza, 1934, str. 89. 1 zł.

- Prawo o spółkach z ogr. odpow. z 27. X. 1933. Komentarzem i skorowidzem zaopatrzył dr. T. Rzepecki. Poznań, Wilak, 1933, str. 112. 2,30 zł.
- Prawo o spółkach z ogr. odpow. Rozp. Prez. Rzpłitej z 27. X. 1933. Łódź, „Czytaj”, 1934, str. 36. 1 zł.
- Prawo o notarjacie z 27. X. 1933 z dokładnym skorowidzem. Lwów, Bodek, 1934, str. 48. 0,90 zł.
- Prawo cywilne ziem wschodnich t. X. cz. 1. Zводу praw rosyjskich, t. I i t. II, przekład nowy przez Z. Rymowicza i W. Świącickiego. Warszawa, Hoesick, 1933, t. I. str. 890, t. II. str. 915 1,10 zi.
- Reinhold J.: Polskie orzecznictwo wekslowe i czekowe za 1931—32. Lwów Księgarnia Nowa, 1933, str. 32. 1 zł.
- Reinhold J.: Polski kodeks handlowy. Rozp. Prez. Rzpłitej z 27. X. 1933 Lwów, Igieł, 1933, str. 104. 1,20 zł.
- Rzepecki T.: Ustawa o spółdzielniach. Poznań, Wilak, 1934, str. 151.
- Rosenberg J. M.: Kodeks sądów polubownych. Systemat. Warszawa, Hoesick, 1933, str. 200. 7 zł.
- Rozbiór krytyczny proj. prawa małżeńskiego, uchwalonego przez K. K. Praca zbiorowa pod redakcją X. J. Wiślickiego. Lublin, Tow. Wiedzy Chrześcijańskiej, 1932, str. 151. 4 zł.
- Rozporządzenie Prez. Rzpłitej z 13. XII. 1930 o zmianie prawa o spółkach akc. z 22. III. 1928. Lwów, Bodek, 1933.
- Silbermann J.: Skorowidz rzeczony alfabetyczny do kodeksu zobowiązań, Kołomyja, 1934, str. 158.
- Smoczyński R.: Tabela wynagrodzeń adwokatów za wykonywanie czynności zawodowych, obowiązujących od 1. III. 1933. Nowe Miasto nad Drwęcą, 1933, str. 14. 1 zł.
- Steinberg W.: Prawo sąsiedzkie. Kraków, „Czasopismo prawnicze”, 1933.
- Świątkowski H.: Ustawa o uregulowaniu prawa własności gruntów, oddanych w drodze parcelacji w posiadanie najmu. Warszawa, „Biblioteka prawnicza”, 1935, str. 38.
- Szczygielski A. D.: Umowa komisju na tle proj. polskiego k. h. Warszawa, 1933, str. 11. 0,50 zł.
- Szczygielski A. D.: Weksel in blanco. Warszawa, Hoesick, 1934, str. 62.
- Szczygielski A. D.: Polska ustawa kartelowa w świetle wyroku sądu kartelowego. Warszawa, „Biblioteka Prawnicza”, 1934, str. 48.
- Szer S.: Prawo o notarjacie. Komentarz. Warszawa, „Biblioteka Prawnicza”. 1934, str. 151.
- Taubenschlag R.: Instytucje i historia rzymskiego prawa prywatnego. Kraków, Księgarnia Powszechna, 1934, str. 320.
- Tomkiewicz J. i Bloch J.: Spółki z ogr. odp. Komentarz. Warszawa, Hoesick, 1934, str. 322.
- Unger St.: Sprzedaże na raty. Uwagi do proj. kom. kodyf. Warszawa, Hoesick, 1934, str. 23.

- Unger St.: Notarjalność kontraktów naftowych. Lwów, nakl. Krajowego Tow. Naftowego, 1934.
- Ustawa hipoteczna austriacka z 25. VII. 1871 wraz z austriackimi i polskimi ustawami w tłumaczeniu dr. J. Reinholda. Lwów, Bodek, 1933, str. 128. 2,50 zł.
- Uzupełnienie K. P. C. z uwzględnieniem zmiany z dn. 5. VIII. 1933. Warszawa, Dom Książki Polskiej. 0,20 zł.
- Waligórski M.: Zmiana stanu sprawy po wniesieniu pozwu. Warszawa, 1934.
- Wellisch R.: Prawo akcyjne w kodeksie handlowym. Warszawa, Hoesick, 1934, str. 39.
- Wengierow J.: Kodeks zobowiązań a ubezpieczenia społeczne. Warszawa, 1934, str. 38.
- Wusatowski L.: Ulgowe ustawodawstwo rolnicze. Kraków, Księgarnia Powszechna, 1934, str. 238.
- Zbiór orzeczeń S. N. Izba Cywilna, 1934, z. 4—6. Warszawa, 1934. 2.50 zł.
- Znamierowski Gz.: Kilka uwag o prawie zabudowy. Poznań, Górski i Tetzlaw, 1933, str. 64. 2 zł.
- Alcalá-Zamora N.: Le pouvoir juridique sur ce qui est au — delà de la vie. Paris, Sirey, 1933, str. 14. 30 fr.
- Angelesco A.: L'abolition de l'incapacité de la femme mariée roumaine. Paris, Chauny et Quinsac, 1933, str. 36. 8 fr.
- Bastian D.: La reunion de toutes les actions d'une société entre les mains d'une seule personne. Paris, Sirey, 1933, str. 47. 5 fr.
- Batardon L.: Memento des fondateurs des sociétés. T. I. Société en nom collectif. Associations en participation et sociétés à responsabilité limitée. Paris, Dunod, 1933, str. 56. 9 fr.
- Besson A.: La conclusion du contrat d'assurance. Paris, Libr. gén. de droit et de jurisprudence, 1933. 15 fr.
- Blazy B.: La loi du 13. VII. 1933 modifiant celle du 30. VI. 1926 dite de la propriété commerciale. Paris, Libr. gén. de droit et de jurisprudence, 1933. 25 fr.
- Bollecker L. C.: Droit privé de la radiodiffusion. Paris, Sirey, 1934, str. 252. 36 fr.
- Bonnecarrère, Laborde-Lacoste et Crémieu: Précis élémentaire de droit civil, t. II Paris, Sirey, 1934, str. 687. 35 fr.
- Bonnecase J.: Précis de droit civil, t. I. Paris, Rousseau, 1933, str. 546. **43 fr.**
- Bosvieux H.: La nouvelle réglementation du droit de vote dans les sociétés par actions. Paris, Sirey, 1934, str. 71. 10 fr.
- Broche G.: La gérance dans la société à responsabilité limitée. Paris, Domat Montchrestien, 1933. 25 fr.
- Chardevel F.: Loi sur la propriété commerciale. Paris. Sirey, 1933. 3 fr.

- Charvet R.: Le contrat de mariage. Paris, Libr. gén. de droit et de jurisprudence, 1934. 15 fr.
- Cézar-Bru Ch.: Traité théorique et pratique de procédure civile et commerciale en justice de paix et devant les conseils de prud'hommes, Suppl. T. II Paris, Sirey, 1933, str. 484. 72 fr.
- Code de commerce: Paris, Dalloz, 1934, str. 692. 25 fr.
- Code de procédure: Paris, Dalloz, 1934, str. 651. 25 fr.
- Colin A. et Capitant H.: Cours élémentaire de droit civil français. T. I 8 éd. Paris, Dalloz, 1934, str. 1088. 60 fr.
- Costéni A L.: Introduction des sociétés à responsabilité limitée en Roumanie. Paris, Domat Montechrestien, 1933. 25 fr.
- Courbis E. et P.: La propriété commerciale. Législation. Doctrine. Jurisprudence. 3 éd. Paris, Sirey, 1933, str. 470. 35 fr.
- Cuche P.: Précis de procédure civile et commerciale. Paris, Dalloz, 1933. str. 625. 25 fr.
- Dalloz: Code civil. Paris, Dalloz, 1934, str. 955. 25 fr.
- Dang Trinh Ky: L'engagement des personnes en droit annamite. Paris, Montechrestien, 1933. 25 fr.
- Daudet P.: Etudes sur l'histoire de la juridiction matrimoniale. Paris, Sirey, 1933, str. 179.
- Desjardins R.: Le mariage en Italie depuis les accords de Latran. Doctrine de l'Eglise catholique sur le mariage. La réalisation légale en Italie. Mode d'union du pouvoir ecclésiastique et du pouvoir civil. Paris, Sirey, 1933, str. 181. 25 fr.
- Durand P.: Le droit des obligations dans les jurisprudences française et belge. Paris, Sirey, 1933, str. 270. 40 fr.
- Escarra J.: Principes de droit commercial. T. I. Paris, Giard, 1934. 80 fr.
- Ezzaoni K.: Les sociétés à responsabilité limitée à la portée de tous. 2 éd. Paris, Sirey, 1933, str. 123. 25 fr.
- Felice P.: La révision des baux commerciaux. Paris, Soubiron, 1933. 4 fr.
- Foignet R.: Manuel élémentaire de droit commercial terrestre à l'usage des étudiants de 3-me année. Paris, Rousseau, 1934, str. 540. 25 fr.
- Giffard A. E.: Précis de droit romain. T. II obligations. Paris, Dalloz, 1934, str. 371. 25 fr.
- Gaillard E.: La société anonyme de demain. 2 éd. Paris, Sirey, 1933, str. 276. 30 fr.
- Gaillard E.: La crise de la société anonyme. Paris, Libr. gén. de droit et de jurisprudence, 1933. 10 fr.
- Guillemot Saint-Vinebault: Manuel juridique de la propriété bâtie. T. II Servitude et voisinage. Paris, Giard, 1933, str. 345. 60 fr.
- Hilbert: Les vues et les jours de droit et de servitude. Paris, Sirey, 1933, str. 215. 20 fr.

- Joalton P.: Essai critique sur la théorie générale de la responsabilité civile. Paris, Rousseau, 1933, str. 196. 30 fr.
- Josserand L.: Cours de droit civil positif. 2 éd. Paris, Sirey, 1933, str. 1100.
- Jourdain K.: Les faux ménages dans leurs relations avec les tiers et spécialement avec la famille légitime. Paris, Libr. gén. de droit et de jurisprudence, 1933. 18 fr.
- Journez A.: La loi sur les baux commerciaux. Paris, Sirey, 1933, str. 189, 30 fr.
- Kaftal A.: La responsabilité pour dommages causés par les aéronefs aux tiers à la surface. Paris, Giard, 1933. 15 fr.
- Katzaroff K.: Rapport sur l'hypothèque fluviale en droit bulgare. Sofia, 1933.
- Laforge A.: Traité formulaire de la propriété commerciale. Paris, Colin, 1934. 30 fr.
- Lannoy R.: La révision des baux commerciaux. Paris, Giard, 1933. 4 fr.
- La Véga J.: Capacité de la femme mariée dans le droit de l'Amérique latine. Paris, Rousseau, 1933, str. 340. 39 fr.
- Lecocq P.: Les éléments de l'indemnité d'éviction en matière de propriété commerciale. Paris, Sirey, 1933, str. 185. 26 fr.
- Le Goff M.: Traité théorique et pratique de droit aérien. Paris, Dalloz, 1934, str. 916. 80 fr.
- Le Griel J.: Traits pratique de l'exercice de l'action civile et de l'intervention des tiers devant les juridictions répressives. Paris, Sirey, 1933, str. 324. 40 fr.
- Mazeaud H.: Traité théorique et pratique de la responsabilité civile délictuelle et contractuelle. T. I. 2 éd. Paris, Sirey, 1934, str. 853. 70 fr.
- Ménard A.: Le droit immobilier marocain et le régime foncier de l'immatriculation. Paris, Giard, 1934. 50 fr.
- Messina S.: Traité de droit civil égyptien mixte, 4 t. Alexandrie, „Au bon livre”, 1934, str. 522.
- Michel G.: La réforme de la tutelle, Etude de droit comparé. Paris, Libr. gén. de droit et de jurisprudence, 1933. 30 fr.
- Monteil J.: La subrogation aux droits d'hypothèque. Paris, Dalloz, 1933, str. 259. 35 fr.
- Octavio R.: La codification du droit civil au Brésil. Paris, Sirey, 1933, str. 46. 8 fr.
- Olagnier P.: Le droit d'auteur, 2 vol. Paris, Libr. gén. de droit et de jurisprudence, 1933. 70 fr.
- Palagi D.: Exposé méthodique du système de la loi égyptienne mixte en matière de faillite, concordat préventif et banqueroute. Paris, Sirey, 1931, str. 242. 80 zł.
- Palagi D.: Le code civil mixte commenté par jurisprudence de la Cour d'Appel mixte. Paris, Sirey, 1934. 270 fr.

- Palagi D.: Le code de commerce maritime mixte. Paris, Sirey, 1934, str. 146. 80 fr.
- Palagi D.: La vente en droit égyptien mixte. Traité théorique et jurisprudentiel. Paris, Sirey, 1934, str. 357. 90 fr.
- Parisot L.: Formulaire théorique et pratique des Sociétés anonymes. Paris, Giard, 1934, str. 480. 50 fr.
- Parisot L.: Traité-Formulaire théorique et pratique des Associations en participation. Paris, Giard, 1934, str. 160. 18 fr.
- Parisot D.: Eléments de droit commercial. Paris, Libr. gén. de droit et de jurisprudence, 1933. 20 fr.
- Parisot L.: Traité-Formulaire théorique et pratique des Sociétés à responsabilité limitée. Paris, Giard, 1934, str. 336. 25 fr.
- Periteli J. M.: De l'unification du droit de mariage dans les pays slaves. Beograd, 1933.
- Peste O.: La donation dans le droit musulman (rite malékite). Paris, Sirey, 1933, str. 198. 30 fr.
- Pic P. et Baratin F.: Des sociétés à responsabilité limitée. Etude critique et commentaire pratique suppl. à la 2 éd. Paris, Colin, 1933. 12 fr.
- Pirotte S.: La clause-or devant la loi et les Tribunaux. Paris, Sirey, 1933, str. 210. 35 fr.
- Planiol M. et Ripert G.: Traité pratique de droit civil français. T. XIV. Paris, Libr. gén. de droit et de jurisprudence, 1934, str. 986.
- Popesco-Albota J.: Le droit d'option. Problème des deux ordres de responsabilité civile et délictuelle. Paris, Rousseau, 1933, str. 224. 28,50 fr.
- Pottier A.: Les actions à vote plural. Paris, Giard, 1934. 49 fr.
- Prévost M. et Hérell G.: Des droits du bailleur et propriétaire d'immeubles dans la faillite de son locataire. Paris, Giard, 1934. 20 fr.
- Raulet J. et Maurice G.: Traité pratique de la réduction des beaux commerciaux et de la propriété commerciale. Paris, Sirey, 1933, str. 160. 12 fr.
- Raynaud P.: La nature juridique de la dot. Paris, Giard, 1934. 38 fr.
- Révérand J.: L'acte de commerce. Son critérium juridique et la cause subjective de l'obligation. Paris, Sirey, 1923, str. 56. 12 fr.
- Rigot-Müller L.: L'exploitation du commerce pendant la faillite. Paris, Giard, 1934.
- Roubier P.: Les conflits des lois dans le temps. (Théorie dite de la non-rétroactivité des lois). 2 t. Paris, Sirey, 1933, str. 816.
- Silz E.: La notion juridique de droit moral de l'auteur. Son fondement; Les limites. Paris, Sirey, 1933, str. 93. 15 fr.
- Solus H.: Les principes du droit civil. Paris, Colin, 1933. 10 fr.
- Soulmagnon G.: La loi tunisienne du 1. VIL 1885 sur la propriété immobilière et le régime des livres fonciers. Paris, Sirey, 1934, str. 417. 60 fr.

- Spilrein E.: Le contrat d'assurance de responsabilité civile. Paris, Libr. gén. de droit et de jurisprudence, 1933. 35 fr.
- Szaniek L.: La réserve de propriété en matière de ventes mobilières. Paris, Domat Montechrestien, 1933. 25 fr.
- Voirin P.: Elements de droit civil, Paris, Libr. gén. de droit et de jurisprudence, 1933. 30 fr.
- Wahl A. et Amin Malache K.: Traité théorique et pratique de droit commercial égyptien mixte et indigène comparé avec le droit français. T. I. Paris, Sirey, 1933, str. 745. 95 fr.
- Weinstock A.: La location-vente d'après la jurisprudence de la Cour de cassation, précis de doctrine et de jurisprudence. Paris, Giard, 1934, str. 196. 45 fr.
- Armstorff E.: Die Zwangsvollstreckung in das bewegliche Vermögen, 3 Aufl. Berlin, Vahlen, 1933, str. 121. 3,45 M.
- Audick E.: Ungültige Ehen nach bürgerlichem u. kanonischem Recht. Emsdetten, Lechte, 1934, str. 60. 3 M.
- Bahr H.: Die Fortsetzung d. offenen Handelsgesellschaft. Dresden, Risse-Verl., 1933, str. 105. 6 M.
- Bartsch H.: Das österreichische allgemeine Grundbuchgesetz in seiner praktischen Anwendung, 7 Aufl. Wien, Manz, 1933, str. 867. 45,50 Sch.
- Barz C.: Das Klagezurücknahmeverprechen. Mannheim, Deutsches Druck- u. Verlagshaus, 1933, str. 73. 4 M.
- Brinkmann R.: Kann eine erloschene Schuld durch Vertrag wieder ins Leben gerufen werden. Emsdetten, Lechte, 1933, str. 60. 280 M.
- Brünneck G.: Privilegium, Individualrechtssatz u. Verfügung (mit e. Anh. über § 795 B. G. B.). Heidelberg, Winter, 1933, str. 78. 3,50 M.
- Brunn J. H.: Die gewillkürte Prozessstandhaft. Breslau, Marcus, 1933, str. 128. 6,80 M.
- Bünger K.: Zivil- u. Handelsgesetzbuch sowie Wechsel- u. Scheckgesetz v. China. Merburg, Elwert, 1934, str. 318. 20 M.
- Dnistrjanskyj St.: Der tschechoslovakische Entwurf u. d. polnische Kodex d. Obligationenrechts. Wien, Leipzig, Perles, 1934, str. 47. 1,80 M.
- Eber P.: Das Gesetz u. die Propriété commerciale, Strasbourg, Heitz & Cie, 1933, str. 207. 2,50 M.
- Gaupp L.: Kommentar z. Zivilprozessordnung, Fortgef. v. Fr. Stein, 15 Aufl. 2 Bde. Tübingen, Mohr, 1933, str. 384. 14,40 M.
- Goldschmidt J.: Zivilprozessrecht, 2 Aufl. Berlin, Springer, 1924.
- Goldschmidt W.: Die Schuld im Straf- u. Zivilrecht. Breslau, Marcus, 1934, str. 142. 7,60 M.
- Graven H.: Das einheitliche Wechsel- u. Scheckrecht n. d. Gesetzen v. 21. VI. u. 14. VIII. 1933. Berlin—Lichterfelde, Wiehert, 1933, str. 153. 2,20 M.

- Grosse A.: Das neue Wechselgesetz v. 21. VI. 1933. München, Kathan, 1933, str. 47. 1,80 M.
- Grünberg S.: Grundzüge d. neuen Wechsel- u. d. Scheckrechts, 4 Aufl. Wien, Springer, 1933, str. 176. 8 Sch.
- Grunsfeld Fr.: Widerspruchs- u. Aussonderungsklage kraft obligatorischen Rechtes. Halle, 1934, str. 53. 2,20 M.
- Gütebier Fr.: Der unlautere Wettbewerb d. öffentlichen Hand. Berlin, Heymann, 1934, str. 72. 4,50 M.
- Guhl T.: Das schweizerische Obligationenrecht mit Einschlug* d. Handels-, Wechsel- u. Versicherungsvertragsrechtes. Zürich, Polygraphverl., 1933, str. 456. 14,40 M.
- Haff K.: Institutionen d. deutschen Privatrechts Bd. II Stuttgart, Enke, 1934, str. 158. 9,60 M.
- Heule R.: Lehrbuch d. B. G. B. 2. Rostock, Hinstorff, 1934, str. 900. 21 M.
- Hermann R.: Schriftsätze im Zivilprozess, 3 Aufl. Wien, Manz, 1933, str. 247. 15 Sch.
- Höhn R.: Allgemeines Schuldrecht. Berlin, Heymann, 1934, str. 239. 7 M.
- Hoенiger H.: Wechsel u. Scheckrecht, 3 Aufl. Mannheim, früher Bensheimer, 1933, str. 133. 1,50 M.
- Hoенisch W.: Photographisches Urheberrecht u. Urhebervertragsrecht. Leipzig, Thiemme, 1934, str. 79. 3,50 M.
- Hörig H.: Entstehung u. Wandlung d. offenen Handelsgesellschaft. Dresden, Risse-Verl., 1934, str. 47. 3 M.
- Hug W.: Zur Revision d. Schweiz. Aktienrechts. St. Gallen, Fehr, 1934, str. 102. 3,20 M.
- Husserl G.: Die oberstgerichtliche Judikatur z. bürgerlichen Rechts. Reichenberg, Stiepel, 1934, str. 987. 250 Kc.
- Isenschmid J.: Die Vormundschaft ü. Ausländer in der Schweiz u. ü. Schweizer im Ausland. Bern, Stämpfli, 1934, str. 103. 4 M.
- Keller O.: Miete u. Pacht im gerichtlichen Vergleichsverfahren. Dresden, Risse Verl., 1933, str. 42. 3 M.
- Keiser J.: Rechtsverhältnisse bei der Vereinigung offener Handelsgesellschaften. Belin, Vahlen, 1934.
- Kinkel W.: Deutsches Privatrecht. München, Kommunalchriften Verl., 1934, str. 50. 3 M.
- Kirsten P.: Der Bestandteilsbegriff d. § 93 d. B. G. B. unter Berücksichtigung d. technischen Normung. Leipzig, Meiner, 1933, str. 67. 3 M.
- Kord-Ruwisch W.: Die landwirtschaftliche Hypothek u. Entschuldung. Leipzig, Volckmar, 1933, str. 43. 0,75 M.
- Korintenberg W.: Handbuch f. d. Zwangsversteigerung u. d. Zwangsverwaltung 6 Aufl. Köln, Pick, 1934, str. 688. 17,60 M.

- Krusch W.: Das Wesen d. Vergleichs z. Abwendung des Konkurses unter Berücks. d. Zwangsvergleichs im Konkurse. Mannheim, Deutsches Druck- u. Verlagshaus, 1933, str. 186. 7 M.
- Lehmann H.: Allgemeiner Teil d. bürgerlichen Gesetzbuches, 4 Aufl. Berlin, Springer, 1934.
- Lehnen: Was ist am bürgerlichen Gesetzbuch deutschen Ursprungs. Berlin, Vahlen, 1933, str. 115. 3 M.
- Levi E.: Die Wirkungen d. Widerspruchs gegen die Richtigkeit des Grundbuchs. Berlin, Levy, 1933, str. 43. 3 M.
- Lindner E.: Zur Reform d. deutschen Ehescheidungsgesetzgebung u. Berücksichtigung d. ausländischen Rechte. Emsdetten, Lechte, 1934, str. 48. 2,80 M.
- Ludwig K.: ABC des Wechsel- u. Scheckrechts. Jena, Gronau, 1934, str. 31. 0,75 M.
- Maerzon H.: Das Pfand- u. Prokuraindossament n. d. Wechselgesetz v. 21. VI. 1933. Dresden, Risse Verl., 1934, str. 38. 3 M.
- Meister G.: Die Rechtsstellung d. reisenden Kaufmanns in der Schweiz. Zürich, Polygraphverl., 1933, str. 212. 5,60 M.
- Mettin M.: Die vermögensrechtliche Stellung d. geschiedenen Frau in den modernen Rechten. Berlin, Ebering, 1934, str. 142. 5,40 M.
- Michaelis R.: Wechselrecht. Berlin, de Gruyter, 1933, str. 24.
- Michels J.: Der Interessenschutz bei d. Wiederverheiratung im Falle d. Todeserklärung. Dresden, Risse-Verl., 1934, str. 40. 3 M.
- Möller K.: Das Urheberrecht an Sammelwerken nach dt. u. franz. Recht. Leipzig, Hallberg & Brüchting, 1934, str. 89. 3 M.
- Müllensiefen H.: Das neue Kartell-, Zwangskartell- u. Preisüberwachungsrecht u. s. w., 2 Aufl. Berlin, Heymann, 1934, str. 286. 8 M.
- Müller R.: Das neue österreichische Wechselrecht. Berlin, Steyerermühl, str. 78. 0,60 M.
- Paffrath C.: Die Hypothekenübernahme. Emsdetten, Lechte, 1934, str. 58. 3 M.
- Paul P.: Das Wechselrecht. Bonn, Stollfuss, 1933, str. 44. 1,25 M.
- Piekarski M.: Das gesetzliche Unterhaltsanspruch d. Ehegatten. Wien, Manz, 1933, str. 96. 5 Sz.
- Pinzger G.: Der Unterlassungsanspruch im Konkurs mit bes. Berücks. auf gewerbl. Rechtsschutz u. Urheberrecht. Leipzig. Weicher, 1934, str. 81 4 M.
- Rabel E.: Das grichische Privatrecht. Athen, Colergis, 1924.
- Reichel H.: Vetragsrücktritt wegen veränderter Umstände. Berlin, Vahlen, 1933, str. 30.
- Rosenberg L.: Lehrbuch d. dt. Zivilprozessrechts, 3 Aufl. Berlin, Beck, 1931 1,80 M.

- Różycki V. Hoewel F.: Das Grundbuchrecht. Berlin, Heymann, 1934, s. 511.
- Schmid H.: Das Vorkaufsrecht. Basel, Heilung & Lichtenhauh, 1934, str. 131.4,20 fr. sz.
- Schmidt H.: Das Motivirrtum im Testamentsrecht. Breslau, Marcus, 1933, str. 153. 8,50 M.
- Schneebeli M.: Die Einmanngesellschaft. Aarau, Sauerländer, 1934, str. 257. 6,50 M.
- Schröter H.: Das neue deutsche Wechsel u. Scheckrecht, 2 Aufl. Leipzig, Klemm, 1934, str. 68. 1 M.
- Schumann H.: Wechsel- u. Scheckgesetzgebung, 2 Aufl. Berlin, Heymaun, 1934, str. 187. 2 M.
- Schulthess H.: Entstellung u. Untergang d. elterlichen Gewalt im ehelichen Kindesverhältnis n. d. Schweiz. Zivilgesetzbuch. Bern, Stämpfli, 1931, str. 160. 5,50 M.
- Schwarz O. G.: Zivilprozessrecht, 18 Aufl. T. 1, 2. Berlin, Heymann, 1934. 6 M.
- Schwerin C.: Wechsel- u. Scheckrecht, 2 Aufl. Leipzig, de Gruyter, 1934, str. 137. 5 M.
- Schröter H.: Das neue deutsche Wechsel u. Scheckrecht. Magdeburg, 1934, str. 44. 1 M.
- Senftner G.: Wie gründet man eine Gesellschaft m. b. H. Stuttgart, Muth, 1933, str. 61. 2,25 M.
- Siebert W.: Verwirkung u. Unzulässigkeit d. Rechtsausübung. Marburg, Elwert, 1934, str. 259. 10,50 M.
- Staub H. (Stranz M.): Kommentar zum Wechselgesetz, 13 Aufl. Berlin, de Gruyter, 1931, str. 835. 24 M.
- Staub H.: Kommentar zum Handelsgesetzbuch, 14 Aufl. Bd. 2. Berlin, de Gruyter, 1933. 38 M.
- Stocker E.: -Konvaleszenz nach § 185 B. G. B. Emsdetten, Lechte. 1934, str. 49. 2,80 M.
- Stöwsand W.: Wechselkunde. 9 Aufl. Berlin, „Der Betriebswirt“, 1934, str. 182. 2 M.
- Struchmeyer H.: Der ungarische Aktienrechtsentwurf, 1932. Greifswald, Bamberg, 1933, str. 48. 1,80 M.
- Swoboda E.: Probleme d. Neuordnung d. Privatrechts. Beograd, Globus, 1934, str. 35.
- Warneyer O.: Das Wechselgesetz v. 21. VI. 1933. Berlin, Heymann, 1934, str. 210. 6 M.
- Wiers H.: Das neue Wechselrecht. Berlin, Frommhagen, 1934, str. 143. 2,40 M.
- Widmer H.: Die Kontrollstelle d. Aktiengesellschaft n. Schweiz. Recht. Bern, Stämpfli, 1934, str. 134. 4,50 M.

- Willigmann K.: Wechsel u. Scheck. Berlin, Schultze, 1934, str. 168. 1,80 M.
- Wittmann H.: Die Klagänderung im geltenden Recht u. im Entwurf einer Zivilprozessordnung. Dresden, Risse-Verl., 1934, str- 66. 3 M.
- Wolff K.: Grundriss des Wechselrechts. Innsbruck, Wagner, 1934, str. 91. 3 M.
- Würdinger H.: Geschichte d. Stellvertretung (agency) in England. Zugl. e. Beitr. zur Entwicklung d. engl. Privatrechts. Marburg, Elwert, 1933, str. 478. 20 M.
- Wunderlich C: Das Neue Eidesrecht im Zivilprozess. Berlin, Heymann, 1934, str. 48. 2,50 M.
- Zahn J.: Wirtschaftsführertum u. Vertragsethik im neuen Aktienrecht. Berlin, de Gruyter, 1934, str. 237. 10 M.
- Zingg E.: Die Kündigung u. d. Rücktritt im Dienstvertrag nach Schweiz. Zivilrecht. Aarau, Sauerländer, 1933, str. 141. 6 M.
- Ascarelli T.: La funzione del diritto speciale e le trasformazioni del diritto commerciale. Milano, Vallardi, 1934, str. 41.
- Brunetti G.: Modalità sospensiva e transmissibilità del diritto nelle successioni testamentarie. Firenze, Vallecchi, 1934, str. 105.
- Gaeta R.: Beni di famiglia e patrimonio familiare. Contributo allo studio dell art. 256 del progetto di riforma del Libro primo del Codice civile. Como, E. Cavalieri, 1934, str. 182.
- Giannini T. C: Contenuto e sistema del progetto di nuovo codice narittimo. Roma, 1934.
- Morvidi L.: Elementi di diritto civile par le scuole medie superiori. Udine, 1934, str. 426.
- Scuto C.: Istituzioni di diritto civile, v. I. Napoli, Jovene, 1933, str. 563.
- Scorza B.: Gli statuti degli enti a tipo associativo con particolare riguardo alle società di commercio. Roma, Fora Italiano, 1934, str. 157.
- Tedeschi G.: L'usufrutto legale e l'usufrutto. Palermo, Montaina, 1934, str. 65.

3. *Prawo międzynarodowe prywatne*

Revue critique de droit international. Partis, Sirey, 1934.

Pod powyższą zmienioną nazwą zaczęła się ukazywać od początku r. 1934 dawna „Revue de droit internationale privé” (pierwotnie z dodatkiem „et de droit pénal international”), założona w roku 1905 przez A. Darras'a. Wydawcą czasopisma pozostała, jak dawniej księgarnia Sirey'a w Paryżu. Nastąpiła natomiast zmiana w osobie redaktora. Ustąpił prof. de La Pradelle, a redakcję objął prof. Niboyet. W przedmowie do pierwszego zeszytu, wycho-

dzącego w zmienionej formie, czasopisma nowy redaktor zaznaczył, między innymi, że pragnie rozszerzyć dotychczasowe ramy wydawnictwa, zarówno pod względem treści, uwzględniając w szerszej niż dotychczas mierze zagadnienia prawa publicznego, jak i pod względem objętości. Istotnie, w dotychczasowych (nowych) zeszytach napotykamy już, jako stałe rubryki (poddziały) jurysprudencji, tytuły: obywatelstwo państwowe, położenie prawne cudzoziemców, kolizje ustawodawstw, kolizje jurysdykcji. Tę samą tendencję widzimy w doborze artykułów (np. w zeszycie II — Morellet: *Chronique de la Société des Nations et de l'Organisation internationale du travail*). Pod względem objętości jeden zeszyt kwartalny nowy jest prawie dwa razy większy od dawnego. Szata zewnętrzna czasopisma została również zmieniona.

W komitecie honorowym (Comité de patronage) *Revue* spotykamy, pomiędzy samymi niemal nazwiskami francuskimi, zaszczytnie wyróżnione nazwisko naszego uczonego prof. M. Rostrowskiego.

Życzyć należy *Revue* oraz jej redaktorowi, znanemu naszym sferom naukowym uczonemu (uczestnik zjazdu prawników polskich w Poznaniu w r. 1922), najlepszego powodzenia i szerokiego rozpowszechnienia między internacjonalistami polskimi i młodzieżą uniwersytecką.

Prof Leon Babiński (Warszawa)

Wolff Martin: *Internationales Privatrecht*. Berlin, Springer, 1933, str. 159.

Ten, niezbyt obszerny rozmiarami, ale bogaty treścią, podręcznik znanego profesora uniwersytetu berlińskiego ukazał się, jako część XV *Encyclopädie der Rechts- und Staatswissenschaft*, zapoczątkowanej przez Liszt'a i Kaskel'a, a kontynuowanej przez Kohlrauscha i tow. Czytanie wykładu prof. Wolffa wywołuje przede wszystkim tę uwagę, że trudne zagadnienie prawa międzynarodowego prywatnego stara się on przedstawić jaknajbardziej życiowo. Operuje chętniej przykładami praktycznymi, aniżeli definicjami, zwłaszcza teoretycznymi lub apriorystycznymi. Wykład wprowadza nas odrazu in médias res przedmiotu, przez podanie przykładu typowej hipotezy kolizji ustaw, t. j. gdy w danym zdarzeniu życiowym (z prawnego punktu widzenia) biorą udział krajowcy i cudzoziemcy, lub gdy chodzi o zdarzenie, które miało miejsce zagranicą. Zresztą powyższy punkt wyjścia i metoda znajdują i teoretyczne potwierdzenie u autora przez to, że problemy prawa międzynarodowego prywatnego widzi on jako powstające w określo-

nych stanach życiowych, a nie prawnych (Lebenserhältnisse nie Rechtsverhältnisse). W ciągu wykładu spotykamy stałe operowanie przykładami, częściowo zaczerpniętymi z praktyki sądowej, częściowo przez autora na tle różnych ustawodawstw zestawionemi.

Jak zawsze najbardziej interesujące dla recenzenta są teorie ogólne autora. Prof. Wolff zajmuje się nimi na 57 stronicach w dwóch działach, t. j. we Wstępie (str. 1—22) i w Naukach Ogólnych (str. 23—57). Do prawa międzynarodowego prywatnego zalicza on zasadniczo kolizje ustawodawstw i jurysdykcji, obejmuje niem i prawo między dzielnicowe prywatne, a nawet do pewnego stopnia udzieliłoby w niem miejsca ii kwastjom obywatelstwa państwowego. Odrzuca, jako nienależące do prawa międzynarodowego prywatnego, sprawy położenia prawnego cudzoziemców, jednolite prawo unij międzynarodowych (na zasadzie konwencji) i prawo międzynarodowe karne. Kwestję wielokrotnie dyskutowaną, czy prawo międzynarodowe prywatne jest gałęzią prawa prywatnego czy prawa publicznego, uważa za nieistotną, przytem samo stwierdzenie, że prawo międzynarodowe prywatne rozgranicza kompetencje, nie jest, zdaniem jego, wystarczające aby wynikał stąd dlań charakter prawa publicznego. Znaną kwestję, czy istnieje prawo międzynarodowe prywatne powszechne, na wzór prawa narodów, czy też, przeciwnie, mamy do czynienia z takim prawami rozmaitych państw, rozstrzyga autor dość oryginalnie. Oczywiście, że nie może on negować niezależności ustawodawczej państw w tym zakresie i to wydaje się być zasadniczą myślą autora („das internationale Privatrecht ist kein Völkerrecht”), tem niemniej podkreśla, i to dość silnie, elementy międzynarodowości w prawie międzynarodowym prywatnem. Zaznacza wyraźnie, że niezależność ustawodawcza ma bądź co bądź granice w ogólnem poczuciu prawnem społeczności międzynarodowej, których to granic przekroczyć właściwie nie może, zwraca też uwagę na materiał zawarty w konwencjach prawa międzynarodowego prywatnego oraz stwierdza wielkie znaczenie nauki prawa międzynarodowego prywatnego dla rozwoju tegoż, czyli znaczenie czynnika mającego cechy powszechności. Nie deklaruje się zgóry jako zwolennik tej czy innej teorii prawa międzynarodowego prywatnego w przeglądzie historycznym tych teoryj oraz w części szczegółowej wykładu, zdaje się zaś najwięcej zbliżać do Story'ego i Savigny'ego. Najbardziej nowożytnie, teorie niemieckie Zittelmanna i Frankenstein'a odrzuca. Uważając jako jeden z głównych „łączników” w prawie międzynarodowym prywatnem zasadę osobowości, każe ją rozumieć jako *lex patriae*, zgodnie

z ustawodawstwem i praktyką niemiecką. Obok tego rozważa, oczywiście, znaczenie i działanie wszystkich innych znanych łączników. Słuszny jest pogląd prof. Wolffa, aby zasady „*fraus omnia corruptum*” nie nadużywać, gdyż prowadzi ona do niepewności prawnej, — pojęcie porządku publicznego naogół wystarcza dla utrzymania równowagi prawnej. Dość długo rozwodzi się autor nad zagadnieniami kwalifikacyj, a przy rozstrzyganiu trudności, powstających na ich tle, odrzuca klasyczną teorię opierania się na *lex fori*, idąc raczej śladem berlińskiego profesora Rabel'a w kierunku oddania przewagi *lex causae*. W spornej sprawie „odesłania” wypowiada się prof. Wolff jako zwolennik ustalonej w większości państw praktyki uznawania tej instytucji prawnej. Idzie on tu śladem kilku uczonych niemieckich, którzy w wieku XIX i XX zajęli, wbrew większości doktryny, także stanowisko, mianowicie von Bar, Frankenstein, Melchior, Nussbaum. Nie przeszkadza to oczywiście autorowi widzieć i słabych stron instytucji „odesłania”. — Do znaczenia zasady podniesiona jest u prof. Wolffa myśl tkwiąca w art. 28 ust. zapr. do Kod. Cyw. Niem., że nieraz ustawodawca cudzoziemski jest bardziej, aniżeli krajowy, powołany do rozstrzygania kolizji, a to zgodnie z maksymą „*Sonderstatut bricht Gesamtstatut*” (oder *Vermögiestatut*). Nazywa się to „*Grundsatz der grösseren Nähe*”. Dość interesujące są uwagi autora na temat zasad i metody stosowania prawa zagranicznego. Jest tam szereg wskazówek praktycznych, np. że prawa b. Rosji carskiej, jako już nieistniejącego, nawet do emigrantów rosyjskich stosować nie można.

Część Nauk Szczegółowych (str. 58—148) ujęta jest przez autora nieco inaczej, aniżeli zwykle ma to miejsce w podręcznikach. Mianowicie zamiast podziału na prawo osobowe, rzeczowe, zobowiązaniowe i spadkowe mamy podział następujący: prawo osobowe, ogólne zasady czynności¹ prawnych, ochrona praw, prawo zobowiązaniowe, prawo rzeczowe, prawo rodzinne i prawo spadkowe. Z podziału powyższego rzuca się przedewszystkiem w oczy wysuwanie jako odrębnej kwestji zagadnienia ogólnych zasad czynności prawnych (*die allgemeine Rechtsgeschäftslehre*). W dziale tym wysuwa autor konieczność stosowania (w zasadzie) t. zw. *lex causae* do danego zagadnienia prawa międzynarodowego prywatnego, przytem dla stosunków niemieckich wyprowadza ten wniosek z brzmienia art. 11 ust. zapr. do Kod. Cyw. Niem. Zdaniem naszym, rzecz należałaby raczej do części Nauk Ogólnych i powinna być służyć, jako punkt wyjścia i wyjaśnienie tej teorii prawa międzynarodowego prywatnego, której przewagę chciałby oddać autor. Kolizje jurysdykcji, prawo międzynarodowe prywatne formalne, znalazło

swoje miejsce w dziale Ochrona Praw (Der Schutz der Rechte). Rozbicie prawa osobowego na dwa działy — prawo osobowe i prawo rodzinne nie uważamy za trafne, w ten sposób np. sprawy opiekuńcze znalazły się w dwóch oddzielnych częściach książki, aczkolwiek treść ich jest często identyczna. Metoda jasnego, życiowego przedstawienia kolizyj i zdarzeń prawnych, z których wynikają, utrzymana jest wszędzie przy wykładzie części szczegółowej. Przykłady praktyczne spotykamy na każdym kroku; materiał ustawodawczy i jurysprudenacyjny, którym operuje prof. Wolff, to przede wszystkim materiał niemiecki, ale obok niego występują też ustawy i praktyka innych państw. Uwzględnia, oczywiście, Konwencje międzynarodowe. Tak samo jak w Naukach Ogólnych, chętnie idzie prof. Wolff za zdrowym instynktem praktyki, np. opowiadając się za uznaniem autonomji woli w prawie obligacyjnym, za *lex rei sitae* nawet w stosunku do ruchomości w prawie rzeczowym itp. (por. zasada „odesłania” w Naukach Ogólnych). Wykład, jak pisaliśmy na wstępie, jest dość skondensowany, toteż nieraz zauważyć można pewne braki, — np. w dziale o osobach prawnych, mówiąc o ich zdolności, autor nie rozróżnia kwestji uznania, jako takiego, od dopuszczenia do działalności w kraju obcym (zagranicą), w prawie spadkowym ogranicza się do zestawienia dwóch teoryj, t. j. podziału spadku na ruchomy i nieruchomy, i prawa ojczystego spadkodawcy, podczas gdy możliwa jest jeszcze teoria trzecia — poddania *lex rei sitae* całego spadku (nieruchomego i ruchomego) co odpowiadałoby nawet poglądom autora wyrażonym co do sposobów rozstrzygania kolizyj w prawie rzeczowym. W prawie małżeńskim nie przytacza znanego poglądu sądu najwyższego wiedeńskiego (orzeczenia z roku 1913), że zastosowanie zagranicą przez obywateli austriackich formy małżeństwa austriackiej zakazanej przez prawo miejscowe jest dla ważności małżeństwa niewystarczające. Dość szczegółowo (stosunkowo) potraktowane zostały kwestje pieniężne, walutowe i waloryzacyjne. W każdym razie poświęcony im został specjalny poddział podręcznika. Jest to, oczywiście skutek obecnych stosunków gospodarczych — w dawniejszych podręcznikach dział ten nie bywał specjalnie faworyzowany-

Prof. Leon Babiński (Warszawa)

Babiński L.: Kodeks postępowania a prawo międzynarodowe. Warszawa, Biblioteka Prawnicza, 1933, str. 23. 2 zł.

Międzynarodowe prawo prywatne. Skrypt według wykładów prof. W. Komarnickiego. Wilno, Koło Prawników Stud. U. S. B., 1934, str. 129.

- Arminjon P.: Précis de droit international privé. T. II. 2 éd. Paris, Dalloz, 1934, str. 609. 60 fr.
- Blanc Dannry V. S.: La convention de Varsovie et les règles du transport aérien international. Paris, Pedone, 1933, str. 112. 20 fr.
- Charron, Lewald, Hinkle etc.: Succession de l'étranger dans quatre pays différents. Paris, Giard, 1934. 50 fr.
- Ladas St.: La protection internationale de la propriété industrielle. Paris, Boccard, 1933, str. 1073. 100 fr.
- Moldovau M.: L'ordre public en droit international privé: Paris, Duchemin, 1933, str. 210. 25 fr.
- Paunescu A.: L'unification internationale des privilèges et hypothèque en droit maritime et en droit fluvial. Paris, Libr. Gén. de droit et de jurisprudence, 1933, 40 fr.
- Plaisant M. et Pichot O.: La conférence de Rome. Commentaire pratique de la nouvelle convention pour la propriété internationale de la propriété littéraire et artistique. Paris, Sirey, 1934, str. 121.
- Travers M.: Le droit commercial international, v. V. Fase II. Paris, Sirey, 1933, str. 882.
- Achenbach E.: Die briefliche u. telegraphische Verträge im vergleichenden u. internationalen Privatrecht. Leipzig, Tauchnitz, 1934, str. 98. 4,50 M.
- Bergmann A.: Der Ausländer im deutschen Recht. Personenrecht, Ehe-recht, Kinderschaftsrecht. Leipzig, Meier, 1934, str. 467. 14 M.
- Franckenstein E.: Internationales Privatrecht, Bd. 3. Berlin—Grunewald, Verl. f. Staatswissenschaften u. Geschichte, 1934, str. 599. 28 M.
- Duden K.: Der Rechtserwerb v. Nichtberechtigten an beweglichen Sachen u. Inhaberpapieren im deutschen internationalen Privatrecht. Berlin, de Gruyter, 1934, str. 137. 5 M.
- Joelson J.: Güterrechtliche Wirkungen d. Ehre bei verschiedener Staatsan-gehörigkeit d. Ehegatten im internationalen Privatrecht. Heidelberg, Win-ter, 1933, str. 149. 8 M.
- Strehl L.: Die Staatsangehörigkeit bei juristischen Personen des Privatrechts. Beiträge z. Internationalprivatrecht. Heidelberg, Winter, 1933, str. 75. 4,40 M.
- Beelaerst van Blokland: De Wetsontdiuking in het internationaal privatrecht. Purmerend, Munsnes, 1933, str. 141.

B. Dział ekonomiczny

i.

TEORJA EKONOMIKI, DZIEŁA ZBIOROWE I PODRĘCZNIKI, HISTORJA DOKTRYN EKONOMICZNYCH, TEORJA WARTOŚCI I CEN, TEORJA PRODUKCJI I ROZDZIAŁU DOCHODU, TEORJA PIENIĄDZA I KREDYTU, TEORJA KRYZYSÓW I KONJUNKTUR GOSPODARCZYCH.

Gliwicz Hipolit: Podstawy ekonomiki światowej. Materiał ludzki w gospodarce światowej. (T. 1—2). Warszawa 1934. Trzaska, Ewert i Michalski, str. XV + 308; 4 nrb. od 309—687.

Lechita Cezary: Źródło kryzysu gospodarczego i bezrobocia. Grudziądz 1933. Str. 90.

Malinowski Władysław Dr.: Teoria ilościowa pieniądza w polskiej literaturze ekonomicznej (1918—1932). Próba analizy. Kraków 1934. Nakł. Tow. Ekonomiczne w Krakowie. Str. 40.

Wiśniewski Jan: Rozkład dochodów według wysokości w r. 1929. Warszawa 1934. Str. 100. Badania nad dochodem społecznym w Polsce tom 3.

Caussin Robert et Dęby Henri: Les principes de la distribution. Bruxelles; Comité central industriel de Belgique, 1934. Str. 195.

Dupuil J.: De l'utilité et de sa mesure Turin: La Riforma Sociale 1934. Str. 228.

Graziadei Antonio: Les variations de la rente et la propriété de la terre. Paris, Rieder, 1933. Str. 192. Fr. 20.

Halévy E.: Sismondi. Paris: Alcan 1933. Str. IV + 148.

Muller Albert: Notes d'économie politique. I. Production, répartition, problèmes sociaux. 2 éd. Paris: Spcs; Anvers: Inst. supérieur de Commerce 1933. Str. 477.

Perreau Camille: Cours d'économie politiques. 5. éd. T. 2. Paris 1934. Str. 582.

Pirou G.: La crise du capitalisme. Capitalisme et économie dirigée. Nôo-socialisme et capitalisme. Capitalisme et nationalisme. L'avenir du capitalisme. Paris: Recueil Sirey 1934. Str. 139.

Romer Lucien: Si le capitalisme disparaissait. Paris: Hachette 1933. Str. 187.

Truchy Henri: Cours d'économie politiques, 3. éd. revistée. Paris: Recueil Sirey 1933. Str. 511. _____

Cassel Gustavo: Economía social teorica. Trad. de la 5. ed. alemana. Madrid: Aguilar 1933. Str. 678. - - - - -

- Luzzatto Gino: *Storia economica: l'età moderna*. Padova: Cedam 1934. Str. VIII + 536. _____
- Brailsford Henry: *Property or peace*. London: Gollancz 1934. Str. 327.
- Bye R., and Hewett W.: *Applied economics; the application of economic principles to the problems of economic life*; 2. ed. rev. New York: Crofts 1934. Str. 703. \$ 3,75.
- Cole G. Douglas Howard: *Studies in world economics*. London: Macmillan 1934. Str. 293.
- Chase Stuart: *The economy of abundance*. New York: Macmillan 1934. Str. 334. f 2,50.
- Fisher Irving and Fisher Herbert: *Mastering the crisis*. With add. chapter on stamp scrip. London. Allen & Unwin 1934. Str. 168.
- Isles K. S.: *Wages policy and the price level*. London: King 1934. Str. 270.
- Mooney J. David: *The new capitalism*. New York: Macmillan 1934. Str. 229. \$ 3,50.
- Schmidt Carl: *German business cycles, 1924—1933*. New York: Nat. Bur. of Econ. Research 1934. Str. 283.
- Bowley Arthur: *Grundzüge der mathematischen Ökonomik*. Ins. Dt. übertr. Leipzig: Buske 1934. Str. 130.
- Brylewski Werner: *Die verschiedenen Vorstellungsinhalte des Begriffes Kapital*. Stuttgart 1933: Kohlhammer. Str. 197.
- Diehi Karl: *Die Grundbegriffe der Volkswirtschaftslehre*. Jena: Fischer 1934. Str. X + 170.
- Eich Ernst: *Die Weltkrise*. 2. erw. Aufl. Luzern: Stocker 1933. Str. VIII + 159.
- Levy Hans: *Empirische Konjunkturforschung und Wirtschaftsprognose. Eine Studie über Wirtschaftsbarometer*. Heidelberg 1933. Str. 136.
- Rosenberg Hans: *Die Weltwirtschaftskrisis von 1857—1859*. Stuttgart: Kohlhammer 1934. Str. 210.
- Strauss Eugen: *Die Theorien der Lohnsteigerung in der statischen Nationalökonomie. Eine Unters., über d. statischen nationalökon. Systeme und ihre Anwendung*. Leipzig: Buske 1933. Str. 238.
- Strigi Richard: *Kapital und Produktion*. Wien: Springer 1934. Str. X + 247.
- Weddingen Walter: *Grundriss der Wirtschaftstheorie unter bes. Berücks., d. Volkswirtschaft*. Jena: Fischer 1934. Str. IV + 202.
- Wilken Folkert: *Grundwahrheiten einer organischen Wirtschaft. Allgemeinverständliche Einführung in die Nationalökonomie*. Zürich: Organisator 1934. Str. 132.

II.

HISTORIA GOSPODARCZA.

Herbst Stanisław: Toruńskie cechy rzemieślnicze. Zarys przeszłości. Toruń, Nakładem cechów toruńskich, 1933, str. 256.

Toruń był w dawnej Polsce jednym z najważniejszych ośrodków przemysłowych, stąd opracowanie dziejów jego przemysłu posiada nieprzeciętne znaczenie dla poznania całokształtu rozwoju przemysłu w dawnej Polsce. Idąc w ślady szeregu badaczy zajmujących się historią przemysłową poszczególnych miast polskich, ograniczył się autor do opracowania dziejów cechów toruńskich. Jest to niewątpliwie jedna z najważniejszych stron przeszłości przemysłowej, której opracowanie nie nastrocza tylu trudności co badania nad dziejami techniki i rozmiarów produkcji, społecznej organizacji warsztatów pracy przemysłowej, nie mówiąc już o tak trudnych do rozwiązania zagadnieniach jak rekonstrukcja budżetów rzemieślniczych oraz badania nad podziałem dochodów w obrębie przedsiębiorstw przemysłowych.

Autorżytykował w swej pracy dotychczasowe opracowania i drukowane źródła, punkt ciężkości spoczywa tu jednak na archiwaljach cechowych i miejskich, co wybitnie podnosi wartość pracy. Archiwalja te nie zostały wprawdzieżytykowane wyczerpująco, sam autor bowiem traktuje swoją pracę jako zarys mający być punktem wyjścia dalszych bardziej szczegółowych i pogłębionych badań, nie mniej jednak udało mu się wydobyć z materiału archiwalnego pokaźną ilość cennych wiadomości o przemyśle dawnej Polski, których nie będzie można pomijać przy dalszych badaniach nad dziejami ustroju cechowego w Polsce.

Konstrukcja pracy jest przejrzysta, nasuwa jednak pewne zastrzeżenia. W pierwszych pięciu rozdziałach omawia autor łącznie dla wszystkich cechów ich organizację, rolę w życiu religijnym, umysłowym i obyczajowości, rolę w życiu publicznym miasta, stosunki i walki narodowościowe i t. d. Pozostałe rozdziały zostały poświęcone dziejom poszczególnych cechów ugrupowanych podług ich pokrewieństwa. Odrębne traktowanie poszczególnych zawodów jest konieczne przy badaniu niektórych spraw z dziedziny dziejów przemysłu; należą tu przede wszystkim dzieje techniki i rozmiarów produkcji, rekonstrukcje budżetów rzemieślniczych i niektóre inne. Sprawami temi autor zupełnie, albo prawie zupełnie się nie zajmuje. Omawiając dzieje poszczególnych cechów, zajmuje się autor, podobnie jak to ma miejsce i w pierwszych rozdziałach książki głównie prawem cechowym, a w pewnym zakresie również i fak-

tycznym funkcjonowaniem organizacji cechowej. Prawie wszystkie omawiane tu sprawy, że przykładowo wymienimy tu kwestię długości czasu nauki, wynagrodzenie czeladników, sprawy narodowościowe i l. d. nadają się lepiej do wyodrębnienia wspólnego omawiania w odniesieniu do wszystkich cechów, niż do rozbicia na historie poszczególnych cechów.

Sprawy omawiane w drugiej połowie książki były nawet częściowo omawiane i w pierwszej jej połowie. W związku z tem rozbiciem jednolitych tematów powstały nawet pewne nieporozumienia. Np. w rozdziale o organizacji cechów na str. 31 mówi autor ogólnie: „gdy sztuka została należycie wykonaną i nowy mistrz sprawił kolację...”, a na str. 110 dowiadujemy się, że u rzeźników „sztuki mistrzowskiej nie było”.

W rozdziałach poświęconych poszczególnym cechom autor opomieszczał dużo, niekiedy bardzo cennych i ciekawych wzmianek, odnoszących się do społecznej organizacji poszczególnych warsztatów rzemieślniczych. Jest to zagadnienie bardzo ważne, a w nauce naszej prawie zupełnie nieruszone. Gdyby wszystkie te wiadomości były złączone w jedną całość i zużyte w celu systematycznego opracowania tego zagadnienia, to powstałaby niewątpliwie rzecz cenna, a tak mamy tylko szereg luźnych, po wielu rozdziałach porzucanych notatek, które z trudem trzeba wyławiać.

Na usprawiedliwienie autora musimy tu jednak nadmienić, że przyjęta przez niego konstrukcja dominuje w nowszych pracach poświęconych dziejom cechów w Polsce. Z tradycją tą zerwał bez reszty dopiero Ereciński w pracy o prawie przemysłowym miasta Poznania w w. XVIII, która ukazała się w druku jednocześnie z omawianą tu pracą. *P_{rof.} J. Rutkowski* (Poznań).

Grodek Andrzej: Zagadnienie emisji papierowych znaków pieniężnych w Księstwie Warszawskim (1806—1813). Warszawa 1934. Nakł. Szkoła Główna Handlowa w Warszawie. Str. 143.

Górzyński Stefan: Polityka składowa Polski do roku 1565. Warszawa 1934. Str. 44.

Kamiński Jan Dr.: Z przeszłości cechu krawieckiego w Lublinie. Lublin 1933. Str. 81.

Mika Marjan: Organizacja kupiectwa poznańskiego w wiekach średnich. Poznań, Wyd. Zarząd m. Poznania. Str. 22.

Piernikarczyk Józef: Historia górnictwa i hutnictwa na Górnym Śląsku. Katowice 1933. Str. 48.

Ptaśnik Jan: Miasta i mieszczaństwo w dawnej Polsce. Kraków 1934. Nakł. Polska Akademia Umiejętności. Str. VIII + 511.

- Rocznik Łódzki, poświęcony historii Łodzi i okolicy. Wyd. Archiwum Akt Dawnych m. Łodzi. T. 3. 1933. Pod red. Józefa Raciborskiego. Łódź 1934. Str. 422.
- Bigo Robert: Les bases historiques de la finance moderne. Paris: Colin 1933. Str. 216.
- Eck Alexandre: Le moyen-âge russe. Préf. de Henri Pirenne. Paris: Maison du livre étranger 1933. Str. XVI + 574.
- Espinas Georges: Les origines du capitalisme. T. I. Lille: Raoust 1933. Str. 256.
- Flavigny Pierre: Le régime agraire en Angleterre au 19. siècle et la concentration de l'exploitation agricole. Paris: Ed. int. 1932. Str. 271.
- Handelsman Marcel: La Pologne, sa vie économique et sociale pendant la guerre. T. 1. Paris: Pr. univ. de France 1933. Str. 627. (Histoire écon. et. soc. de la guerre mondiale. Série pol.)
- Labrousse E. C: Esquisse du mouvement des prix et des revenus en France au 18. siècle. Préf. de Henri Sée et R. Picard. T. 1. 2. Paris: Dalloz 1933. Str. XXIX + 306; 307—697.
- Petit-Dutaillis Ch.: La monarchie féodale en France et en Angleterre, 10.—13. siècles. Paris: Renaissance du livre 1933. Str. XVII + 479.
- Perez Urruti Manuel: Historia del comercio mundial. Madrid: Ed. Aguilar 1933. Str. 498.
- Reparaz Gonzalo: Historia de la colonizacion. Barcelona: Ed. Labor 1932. Str. 468.
- Rostovzev M.: Storia economica e sociale dell'Impero romano. Firenze: Nuova Italia 1933. Str. 722. L. 125.
- Briggs Milton and Jordan P.: Economic history of England. 3. ed. rev. P. 1—2. London: Univ. Tutorial Pr. 1934. Str. 755. 1.: to 1760; 2.: 1760 to the present day.
- Carman Harry James: Social and economic history of the United States. T. 2. Boston: Heath 1934. 2. The rise of industrialism 1820—1875. Str. 694. § 4.
- Davis W. S.: The influence of wealth in imperial Rome. New York: Peter Smith 1933. Str. 340. § 3,50.
- Grant J. F.: The economic history of Scotland. London: Longmans 1934. Str. 311.
- Hawk Emory Q.: Economic history of the South. New York: Prentice-Hall 1934. Str. 557. § 5.

- History of the principal public banks, accompanied by extensive bibliographies of the history of banking and credit in 11 European countries, coll. by Johannes van Dillen. Haag: Nijhoff 1934. Str. XII + 480 in 4°.
- Hoffman Ross J. S.: Great Britain and the German trade rivalry 1875—1914. Philadelphia: Univ. of Pa. Pr. 1933. Str. 375.
- Ivimey Alan: A history of London. London: Low 1933. Str. 263.
- Lipson E.: The economic history of England. 3. The age of mercantilism. 2. ed. London: Black 1934. Str. 542.
- Seliey W. T.: England in the eighteenth century. London: Black 1934. Str. 412. _____ \
- Borkenau Franz: Der Übergang vom feudalen zum bürgerlichen Weltbild. Studien zur Geschichte d. Philosophie d. Manufakturperiode. Paris: Alcan 1934. Str. XX + 559 (Sehr. d. Inst. für Sozialforsch. 4.) Fr. 100.
- Erbt Wilhelm: Weltgeschichte auf russischer Grundlage. Leipzig: Armanen-Verl. 1934. Str. VIII + 360.
- Fink Hans: Die Getreidewirtschaft Preussen von 1800—1930. Berlin: Hobbing 1934. Str. 60. 4°.
- Mommsen Wolfgang: Die letzte Phase des britischen Imperialismus auf den amerikanischen Kontinenten 1880—1896. Leipzig: Noske 1933. Str. XIII + 140.
- Schulz-Bricsien M.: Der preussische Staatsbergbau im Wandel der Zeiten. Unter Benutzung d. Materials von W. Cleff. Bd. 1. Berlin: Hobbing. 1. Der preuss. Staatsbergbau von seinen Anfängen bis zum Ende d. 19. Jh. Str. 223.
- Sehm Johannes: Der Silberbergbau zu Annaberg im Erzgebirge bis zum Jahre 1500. Annaberg 1933. Str. 134.
- Steiner Paul: Das Geld in der Geschichte der Völker. Die geldwirtschaftl. Entwicklung in d. griech. Staaten vom 8. Jh bis zum Beginn d. Persen-Kriege. Erfurt-Melchendorf 1934. Str. 48.

III.

POLITYKA EKONOMICZNA I MONOGRAFJE O STOSUNKACH GOSPODARCZYCH.

I. Dzieła ogólne.

- Barański Władysław Inż.: Akcja gospodarcza na ziemiach północno-wschodnich. Wilno 1934. Nakł. Izba Przem.-Handlowa w Wilnie. Str. 25.
- Berson Jan: Nowa Rosja. Na przełomie dwóch piątyletek. Warszawa 1934. Str. 355.
- Rocznik polityczny i gospodarczy 1933. Warszawa 1934. Pol. Ag. Telegraficzna. Str. 917.

Hommel Luc: Une expérience d'union économique. Bilan des dix années d'union économique Belgo-Luxembourgeoise. Préf. H. Carton de Wiart. Louvaine: Société d'études morales, sociales et juridiques 1933. Str. 216.

Anderson B. M.: A planned economy and a planned price levai. New York: Chase National Bank 1933.

Looker E.: The American way; Franklin Roosevelt in action; introd. by E. M. House. New York: Day 1933. Str. 382.

Tippetts Charles S. : Autarchy: national self sufficiency. London: Cambridge Univ. Pr. 1933.

Wootton B.: Plan or no plan. London: Gollancz, 1933. Str. 352.

Blankenburg Paul und M. Dreyer : Nationalsozialistischer Wirtschaftsaufbau und seine Grundlagen. Ein bildstatist. Tatsachenbericht. Berlin: Zentralverl. 1934. Str. 248.

Egert Franz: Autarkie. Innsbruck: Wagner 1934. Str. IV + 146.

Loeffler Klaus: Deutsch-französische Wirtschaftsbeziehungen und die Probleme einer steigenden wirtschaftlichen Verflechtung. Freiburg: Waibel 1934. Str. VIII + 154.

Morgenstern Oskar: Die Grenzen der Wirtschaftspolitik. Wien: Springer 1934. Str. VI + 136.

2. *Rola państwa w życiu gospodarczym; etatyzm, monopole, kartele, trusty.*

Piotrowski Roman Dr.: Sprawa kartelu karbidowego. Studjum z dziedziny polskiego prawa kartelowego. Warszawa 1934. Nakł. tyg. Polska Gospodarcza, str. 115.

Piotrowski Roman: Ustne umowy kartelowe a rygor pisemności w polskiej ustawie kartelowej. Warszawa 1934, str. 51.

L'Etat et la vie économique. 2. Deuxième conférence d'études, Londres, mai—juin 1933. Paris: Institut int. de coopération intellectuelle 1934, str. 448. Fr. 45.

Brown Douglass (i. in.): The economics of the Recovery Program. New York: Whittlesey House 1934, str. 200.

Daniels Mortimer: Cooperation financial statements Ann Arbor: Univ. of Mich., 1934, str. 138.

Plummer Alfred: International combines in modern industry. New York: Pitman 1934, str. 200. _____

- Callmann Rudolf: Das deutsche Kartellrecht. Berlin: Philo-Verl. 1934, str. XX+721.
- Daehn Gerhard: Konzernbilanzen unter bes. Berüchs. d. Konzernbilanzen in England u. d. Vereinigten Staaten. Berlin: Heymann 1934, str. VIII+119.
- Ensch Fernand: Die luxemburgische Holdinggesellschaft. Luxemburg 1933: Hermann, str. 89.
- Fries Karl: Internationale Kartelle. Jena: Fischer 1933, str. 64.
- Fuchs Robert: Rechtsvergleichendes Trustrecht Deutschlands, Frankreichs, Englands und Amerikas. Bruchsal 1933, str. 108.
- Jellinek E.: Zum Theorie der wirtschaftlichen Verbündung. Wien 1934.
- Scholz Martin: Kalkulationsverbände in der deutschen Industrie. Leipzig 1933: Moltzen, str. 79.
- Schultze Ernst: Die Exklusivklausel im deutschen Kartellwesen. Bottrop 1933, str. 71.
- Weiss Martin: Die neuesten Formen der Staatsaufsicht über Kartelle. Rechtsvergl. Betrachtung. Weimar 1932, str. 63.

3. *Polityka agrarna, rolnictwo, leśnictwo, rybołówstwo, myśliwstwo.*

Badania nad opłacalnością gospodarstw włościańskich w roku gosp. 1930/31 i 1931/32. 5 i 6 Sprawozdanie Wydziału Ekonomiki Rolnej Drobnych Gospodarstw Wiejskich Instytutu Puławskiego. Część II. Warszawa, 1934, str. 99.

Z uznaniem należy podkreślić poważne przyspieszenie opublikowania wyników badań nad opłacalnością drobnych gospodarstw, w porównaniu z latami ubiegłymi, a to dzięki połączeniu w jednej książce dwóch sprawozdań za lata 1930/31 i 1931/32.

Zachowując układ sprawozdań lat poprzednich, zawiera sprawozdanie materiały cyfrowy oparty na rachunkowości 739 gospodarstw w r. 1930/31 i już tylko 437 gospodarstw w r. 1931/32. Tak znaczny spadek, liczby gospodarstw objętych badaniami tłumaczy się niestety względami oszczędnościowymi.

Cyfry wykazują dalszy postęp w okresie sprawozdawczym kryzysu gospodarczego, a mianowicie:

	1928/29	1929/30	1930/31	1931/32
	zł	zł	zł	zł
przychody gotówkowe z rolnictwa na ha	331,18	322,00	234,65	166,56
koszty spożycia roczne na rodzinę . .	.4.070,04	3.412,61	2.723,07	2.214,04
dochód ogólny na gospodarstwo4.018,32	3.121,59	1.765,01	1.635,09
dochód społeczny na ha	388,42	320,05	228,62	183,22

Skutki kryzysu gospodarczego wystąpiły jaskrawie w dalszem rozwieraniu się nożyc pomiędzy wartością inwenturową i przychodową gospodarstwa rolnego:

rok	wartość inwenturową	wartość przychodowa
	majątku na ha zł	majątku na ha zł
1927/28	2.906,03	2.971,77
1928/29	3.314,31	1.943,47
1929/30	3.359,89	1.183,06
1930/31	3.205,00	—53,00
1931/32	2.797,00	—196,00

Pożyteczną inowacją w sprawozdaniu ostatniem jest zamieszczenie najbardziej charakterystycznych wyników rachunkowych drobnych gospodarstw w 17 państwach europejskich za okres lat 1927—1930 ogłoszonych dotychczas przez Międzynarodowy Instytut Rolniczy w Rzymie.

Doc. Dr. Tadeusz Kłapkowski (Warszawa).

Salit Salomon, Inż. Roln.: *Kolonja Izaaka*, wieś powiatu sokólskiego. Biblioteka Puławska, Warszawa 1934 r., str. X i 104.

Nakładem Wydziału Ekonomiki Rolnej Państwowego Instytutu Naukowego Gospodarstw Wiejskich w Puławach ukazała się praca monograficzna, zasługująca na specjalną uwagę społeczeństwa. Autor rozwinął w niej w części pierwszej rozwój żydowskiego osadnictwa rolnego na ziemiach wschodnich; w szczególności przedstawił sprawę żydowską w rysie historycznym w Polsce przedrozbiorowej, po rozbiorach, a wreszcie dążenia ku uspołecznieniu wsi żydowskiej w Polsce odrodzonej. Ta zwięzła i bardzo treściwa część rzuca wiele światła na tak bardzo aktualną a mało niestety u nas znaną serję zagadnień kolonizacji żydowskiej na wsi polskiej.

Niezmiernie ciekawą jest dalej część druga monografji, a raczej monografia właściwa „Kolonja Izaaka”. Mamy tu żywo zakreślona charakterystykę życia wsi — kolonji żydowskiej. Przebija w niej, w porównaniu z powszechnie znanem życiem chłopca polskiego, tętno kapitalistyczne jak to słusznie w słowie wstępnem podkreślił prof. i kierownik Wydziału Ekonomiki Dr. Staniewicz — odpowiadające psychice i dążeniom żydów. W związku z tem w specyficzny sposób kształtują się także stosunki agrarne. W stosunkach żydowskich córka kolonisty najczęściej poślubia miasteczkowego żyda, trudniącego się handlem lub rzemiosłem, a co za tem

idzie posag jej stanowią, oprócz wyprawy, pieniądze. Kolonista zaś te pieniądze może zdobyć przeważnie ze sprzedaży kawałka gruntu. W ten sposób ludność żydowska wysprzedaje częściowo ziemię okolicznym włościanom i zatracą niejednokrotnie łączność ze wsią i z rolą.

Trudno w krótkiej recenzji podać streszczenie wielu istotnych problemów. Stwierdzić tylko należy, że monografia jest cennym przyczynkiem w dziedzinie historii gospodarczej Polski, oświetla bowiem ważną a mało dotąd poruszaną dziedzinę naszego życia społeczno-gospodarczego.

Doc. Dr. Tadeusz Kłapkowski (Warszawa).

Śliwa Roman: Obecny stan i warunki rozwoju owczarstwa w Polsce. Warszawa, 1934, str. 35.

Wojna światowa wymierzyła dotkliwy cios hodowli owiec w Polsce. Przed wojną liczone na ziemiach trzech zaborów Polski około 4.473.000 sztuk owiec, a po wojnie (w r. 1921) już tylko 2.178.216 sztuka. W latach następnych liczba owiec to spada, to podnosi się, jednak w bardzo nieznacznych rozmiarach. Ta liczba owiec zaspakają zaledwie 5% zapotrzebowania przemysłu na wełnę, reszta zaś zapotrzebowania, wyrażająca się poważną cyfrą około 25.000 tonn, wartości 70.000.000 zł rocznie, przywożona jest z zagranicy i to przeważnie z państw, które wzamian bardzo niewiele, albo i nic od nas importują. W okresie od 1926—1933 r. nadwyżka przywozu do Polski z zagranicy wełny oraz odpadków i półfabrykatów wełnianych wynosiła około 950.000.000 zł. Jeżeli do tej sumy dodamy jeszcze przywóz skór kozuchowych i gotowych wyrobów futrzanych, to suma powyższa przekroczy, według obliczeń autora, 1 miliard złotych, które wywieźliśmy zagranicę, osłabiając samem naszym bilans płatniczy i bilans handlowy.

Cyfry powyższe muszą każdego, któremu dobrze naszego Państwa leży na sercu, napełnić pełną troską o przyszłość naszego gospodarstwa narodowego i zdolność obronną Państwa na wypadek wojny. Zwrócę tu tylko uwagę na tajny okólnik, który Niemcy pozostawili w końcu wojny światowej m. in. i w Poznańskiej Izbie Rolniczej, w którym wyraźnie piszą, że musieliby wojnę rok wcześniej zakończyć, gdyby nie zdobyli olbrzymich magazynów wełny w Antwerpii. Czyli, innymi słowy, to małe stworzenie — owca — może przyczynić się do pomyślnego albo niepomyślnego zakończenia rozgrywki wojennej. Dlatego też nasze czynniki rządowe, a zwłaszcza Ministerstwo Spraw Wojskowych jest w wysokim stopniu zainteresowane w hodowli owiec i czyni zabiegi, żeby pod wzglę-

dem wełny stać się z biegiem czasu samowystarczalnym. W r. 1927 zaczęto stosować jako domieszkę do wyrobów potrzebnych przez armję (sukno, koce i dery) w pewnym procencie wełnę krajową. Za przykładem wojska poszły w r. 1929 i inne władze państwowe, żądając gwarancji od przemysłu włókienniczego, że pewien procent wełny, zużyty przy wyrobie produktów, jest pochodzenia krajowego. Dalej wydało Ministerstwo Spraw Wojskowych rozkaz wprowadzenia mięsa baraniego do racyj pokarmowych armji. Autor wymienia szczegółowo, w jakiej ilości poszczególne okręgi korpusów Skonsumowały baraniny, kładąc nacisk, by spożycie tego mięsa było o ile możności zwiększone. Wreszcie organizacje rolnicze wydały odezwę „Jedźcie baraninę”, lecz, zdaje się, apel ten odniósł słaby skutek. O ile chodzi o ludność cywilną, to jest tutaj jeszcze dużo do zrobienia. Obecnie spożycie, jak to podaje autor, wynosi tylko + 300 gramów rocznie na głowę. Jest to bardzo, bardzo niewiele! Szanowny autor podaje różne środki, co należałoby zrobić, żeby konsumcja tego mięsa, naogół nieznanego przez naszą ludność, się wzmogła i żeby tem samem stała się opłacalną hodowlą owiec.

Autorowi należy się wdzięczność, że w 'krótkich słowach streścił faktyczny stan rzeczy i zwrócił uwagę na konieczność popierania tej gałęzi hodowli zwierząt, dając przytem wytyczne, co należałoby dla opłacalności hodowli owiec zrobić.

Dr. T. Konopiński (Poznań)

Krzysztofik Wincenty Inż.: Jasienówka wieś powiatu sokolskiego. Monografia ze szczególnem uwzględnieniem zmian wywołanych komasacją gruntów. Poznań 1933, str. 219.

Miłkowski Stanisław: Agraryzm jako forma przebudowy ustroju społecznego. Kraków 1934, str. 86.

Moszczeński Stefan Prof.: Racjonalizacja pracy w gospodarstwach wiejskich. Warszawa 1934, str. XVI+164.

Pamiętnik Państwowego Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach, T. 13. Puławy 1934, str. 416.

Prace z zakresu polityki zbożowej w Polsce. Poznań 1934, nakł. Związek Eksporterów Zboża RPolskiej, str. 397.

Śliwa Roman: Obecny stan i warunki rozwoju owczarstwa w Polsce. Warszawa, 1934, str. 35. _____

L'Agriculture dans l'évolution de la crise mondiale. Conférences organisées par l'Institut national agronomique et l'Association amicale de ses anciens élèves: J. Alquier, E. de Felcourt (*i. in.*). Paris: Alcan 1933, str. 235.

Inst. int. d'agriculture Annuaire international de statistique forestière 1932. Rome 1933: Chambre des Députés, str. XXXIX+225.

Astor Viscount and Keith Murray: The planning of agriculture. Forew. by Sir Arthur Salter. New York. Oxford 1934, str. 202.

Mac Intosh Baniel and M. Orr: First problems in agriculture; introd. by William H. Murray. New York: American BK. 1934, str. 479.

Becker Karl: Die Abhängigkeit der landwirtschaftlichen Bevölkerung vom Bodenertrag in Oberhessen. Giessen 1933, str. 100.

Borchert Ernst: Der Landgütermarkt in Ostpreussen seit 1895 unter bes. Berücks. d. Siedlungskäufe. Berlin: Perey 1934, str. 96.

Friedrich H.: Die deutsche Binnenfischerei und ihre wirtschaftsgeographische Bedeutung. Würzburg 1933: Mayr, str. 77.

Grundlagen und Formen der deutschen Landwirtschaft. Von Emil Lang (i. in.). Berlin: Parey 1933, str. 335.

Laeuen Harald: östliche Agrarrevolution und Bauernpolitik. Breslau: Korn 1934, str. 173.

Plate Roderich: Die Getreidekrisen in der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts und in der Gegenwart. Berlin 1933: Funk, str. 99.

4. *Górnictwo, przemysł, polityka przemysłowa, budownictwo, rzemiosło.*

Heiman - Jarecki Aleksander i Lauterbach Stanisław: Przemysł anonimowy. Warszawa, Wydawnictwo Towarzystwa Polityki Gospodarczej Włókiennictwa Polskiego, 1934, str. 72.

Rozwój przemysłu anonimowego jest jedną z największych bolączek powojennej Łodzi. Anonimowcy stali się groźnymi konkurentami przemysłu jawnego, z jednej strony uchylając się na wszystkie możliwe sposoby od podatków i świadczeń na ubezpieczenia społeczne, z drugiej wykazując większe możliwości przystosowania się do zmieniających się konjunktur rynku włókienniczego. Wielki przemysł włókienniczy walczy oficjalnie z anonimowcami, równocześnie jednak przyciśnięty kryzysem w pewnym stopniu im dopomaga, wykonując ich anonimowe zamówienia.

Taki stan rzeczy wytworzył się niewątpliwie na tle naszego systemu podatkowego, który przeciążenie niektórych dziedzin produkcji, stworzył warunki niezmiernie sprzyjające rozwojowi wszelkiego rodzaju nadużyć podatkowych, jako dających szersze możliwości osiągnięcia zysku, niż największa nawet przedsiębiorczość na polu udoksonalania produkcji czy wykorzystania sy-

tuacji rynkowej. Dlatego należy przyznać rację autorom omawianej książki, gdy za główny oręż w walce z przemysłem anonimowym uważają oni zmianę systemu podatkowego, w szczególności scalenie podatku obrotowego od produkcji włókienniczej.

Twierdzenie autorów, że konkurencyjność przemysłu anonimowego spowodowana jest nie tylko defraudacjami podatkowymi, lecz również większą tężyzną gospodarczą anonimowców w porównaniu z zaśniedziałym nieco i zbiurokratyzowanym wielkim przemysłem oficjalnym, jest wysoce prawdopodobne, ale nie udowodnione. Dopiero postawienie jednych i drugich w równych warunkach pod względem obciążeń publicznych, pozwoliłoby na wydanie takiego czy innego sądu. Niestety w życiu gospodarczym nie możemy robić doświadczeń laboratoryjnych, doświadczenia zaś życiowe są zazwyczaj spóźnione.

Stanisław Wyrobisz (Warszawa)

Arnekker Edward: Przejawy kryzysu w rzemiośle i chałupnictwie. Warszawa 1934, wyd. Instytut Spraw Społecznych, str. 83.

Olszewski Antoni: Sytuacja przemysłu węglowego w 1933 r. i widoki jego rozwoju. Warszawa 1934, str. 52.

Olszewski S. Dr.: Problem grupowania obszarów naftowych w Karpatach polskich oraz przegląd produkcji kopalń ropy i gazu ziemnego tych obszarów w latach 1896—1932. Lwów 1934, str. 43.

Statystyka przemysłu węglowego w Państwie Polskiem za rok 1932. Warszawa 1934, wyd. Min. Przem. i Handlu, str. XXVI+215.

Douffiaques Joseph André: Un essai d'économie organisée. La politique industrielle de la potasse. Paris: Rousseau 1933. Str. 191. Fr. 25.

Ladas Stephen P.: La protection internationale de la propriété industrielle. Trad. XVI + 1075. Fr. 100.

Zischka Antoine: La guerre secrète pour le pétrole. Préf. de F. Delaisi. Paris: Payot 1933. Str. 236. _____

Davis Merle: Modern industry and the African. London: Macmillan 1933. Str. 445.

Hirsch Alcan: Industrialized Russia. New York: 1934. Str. 309.

Neuman Andrew Martin: Economic organisation of the British coal industry. Forew by Sir H. Samuel. London: Routledge 1934. Str. 559.

Roberts John and Jenkner Adolf: International coal carbonization. London: Pitman 1934. Str. 471.

Dressier Robert: Die Entwicklung der galizischen Erdölindustrie. Wien: Richards 1933. Str. 103.

- Heyde Ludwig: Deutsche Gewerbepolitik. Breslau: Hirt 1934. Str. 240.
Korfanty Wilhelm: Die wirtschaftlichen Verhältnisse der westoberschlesischen Eisenindustrie. Reichenbach. Str. 86.

5. Handel, polityka handlowa i komunikacyjna, wymiana międzynarodowa.

- Berger Ludwik: Polski eksport metalowy i projekt jego usprawnienia. Kraków 1934. Nakł. Tow. Ekonomiczne w Krakowie. Str. 32.
Cla konwencyjne przywozowe obowiązujące na polskim obszarze celnym według stanu z dn. 25 marca 1934 r. Warszawa 1934. Nakł. Izba Przemysłowo-Handlowa w Warszawie. Str. XVII + 195.
Eksport w roku 1933. Sprawozdanie dyrektora Państwowego Instytutu Eksportowego. Warszawa 1934. Str. 364.
Legun-Biliński A. Inż.: Wielka droga wodna Katowice—Kraków—Warszawa—Gdańsk. Warszawa 1934. Str. 282.
Goedhuis D.: La convention de Varsovie. Pour l'unification de certaines règles relatives au transport aérien international. La Hage: Nijhoff 1933. Str. 295.
Goldberg Henri: Le port de Danzig. Son développement depuis de Traité de Versailles. Anvers 1934. Str. 142.
Statistique du commerce extérieur. 1931, 1932. Genève: Société des Nations Berlin: Heymann 1933. Str. 365. 4°.
Ansted A.: A dictionary of sea firms. With appendix of additional words. Glasgow: Brown 1933. Str. 327.
Dey Hirenda: The Indian tariff problem in relation to industry and taxation. New York: Peter Smith 1934. Str. 304. \$ 5.
Toynbee Arnold and Bouller M.: Survey of international affairs 1932. New York: Oxford 1934. Str. 703. \$ 8.
Beuster H.: Die deutsche Handelschiffahrt. München: Eher 1934. Str. 59.
Die deutsche Zahlungsbilanz nach Ländern. Bearb. im Statistischen Reichsamt. Berlin: Hobbing 1934.
Die Binnenschiffahrt im Jahre 1932. Bearb. im Statist. Reichsamt. Berlin: Hobbing 1933. Str. 264.
Hofmeier Linus: Die Bestrebungen des Völkerbundes hinsichtlich der internationalen Regelung des Verkehrs und der Durchfuhr. Würzburg 1932: Mayer. Str. 232.
Kopping Martin: Der Völkerbund und das internationale Zollwesen. Berlin 1933. Sievert. Str. 106.

- Lenz Friedrich: Die Politik der Beschränkungen im internationalen Kohlenhandel. Kettwig 1933: Flothmann. Str. XII + 170.
- Pirath Carl: Die Grundlagen der Verkehrswirtschaft. Berlin: Springer 1934. Str. VII + 263.
- Runge E.: Zur Theorie des sozialen Dumpings. Würzburg: Triltsch 1933. Str. 51.
- Steiger Curt: Die schweizerische Zollpolitik von 1900—1930. Bern: Schenk 1933. Str. 281.

6. Zagadnienia kredytowe, walutowe, bankowe, polityka finansowa i ubezpieczeniowa.

- Król Michał Dr.: Pieniądz i kredyt w Z. S. S. R. Wilno 1934. Str. 69,
- Ugniewski Eugenjusz: Handel terminowy dewizami. Praca nagrodzona pierwszą nagrodą na Konkursie Komitetu Wydawnictw Ekonomicznych. Kraków 1933. Nakł. Polska Akademia Umiejętności. Str. 109.
- Cloquette L.: Le nouveau statut monétaire international: Etalon or, étalon de change or. Banque des règlements internationaux. Bruxelles 1934. Str. XXVIII + 248.
- Delaisi Francis: La bataille de l'or. Paris: Payot 1933. Str. 171.
- Dziewanowski Jan: La Banque de la Pologne et la monnaie polonaise. Paris: Pedone 1933. Str. 235.
- Petrizzi M.: Le gold exchange standard et ses déviations. Paris: Recueil Sirey 1934. Str. III + 179.
- Boldrini P. L.: Crisi del sistema monetario. Firenze: Le Monnier 1933.
- Castelnuovo Arturo: La specializzazione del credito. Roma 1933. Str. 652.
- Bresciani-Turroni C.: Inductive verification of the theory of international payments. Cairo: Egyptian Univ. 1933. Str. 112.
- Chapman John: Concentration of Banking; the changing structure and control of banking in the United States. New York: Columbia Univ. Pr. 1934. Str. 403. \$ 5.
- Edie Lionel Danforth: Dollars. New Haven: Yale 1934. Str. 283. \$ 2,50.
- Fisher Irving: Stamp scrip. Assisted by H. Cohnsen and H. Fisher. New York: Adelphi 1933. Str. 117.
- Garis Roy: Principles of money and credit. New York: Macmillan 1934. Str. 535.
- Hirst Francis Wrigley: Money; gold, silver, and paper. New York: Scribner 1934. Str. 311. \$ 2.

- Kniffen William: Better banking; a treatise on bank management in the light of the depression. New York: MacGraw-Hill 1934. Str. 444. \$ 3,50.
- Morgan - Webb Charles: The rise and fall of the gold standard. London: Allen & Unwin 1934. Str. 187.
- Paish F. W., and Schwartz G. L.: Insurance funds and their investment. London: King 1934. Str. 128.
- Stafford Li Essays on monetary management. London: King 1933. Str. 240.
- Todd John: The mechanism of exchange: a handbook of economics (currency, banking and trade). 4. ed. London: Oxford Univ. Pr. 1933. Str. 346.
- Frietsch Carl: Das Wesen der Geldpolitik, dargestellt unter bes. Berücksichtigung, der politischen Theorie und der Wissenschaftslehre. Eine klassifikatorische Studie zur Begriffsbildung d. Sozialökonomik. Helsingfors 1931. Str. XIV + 242.
- Sen I.: Die Goldbewegungen nach Frankreich in den letzten Jahren. Bonn 1933. Str. 152.
- Sternschein Adolf: Das Wesen der Umlaufgeschwindigkeit des Geldes. Budweis 1933. Str. 168.

7. *Polityka socjalna, praca, opieka społeczna, kwestja kobieca.*

Inspekcja Pracy w . . . roku. 10 tomów (od 1925 corocznie). Warszawa, Min. Opieki Społecznej, str. 3500.

Sprawozdania z działalności inspekcji pracy wychodzą jako oddzielne wydawnictwo, pod tytułem „Inspekcja Pracy w roku”, od 1925. W poprzednich latach drukowanie sprawozdań inspektorów pracy było uniemożliwione skutkiem szczupłości budżetu Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej; trzeba było przeto ograniczać się do krótkiego wyciągu, który umieszczano w kwartalniku: „Praca i Opieka Społeczna”. Dopiero w lipcu 1924 zwrócono podczas dyskusji w sejmie uwagę na fakt, że „sprawozdania z działalności inspekcji pracy są w każdym państwie pierwszorzędnym dokumentem społecznym”; w uznaniu słuszności tej opinii uchwalono specjalny kredyt na ogłaszanie ich drukiem. Pierwsze z ogłoszonych sprawozdań dotyczyło działalności inspekcji pracy w 1923 r. i zawierało — poza sprawozdaniem z 1923 — zarys (na dwudziestu trzech stronach) działalności inspekcji pracy w latach 1919—1923. Odtąd sprawozdania ukazują się corocznie ostatnie dotyczy 1932 roku; mamy dotychczas 10 tomów sprawozdań, o łącznej ilości 3500 stron in 4°.

Dokument to rzeczywiście wagi pierwszorzędnej, zwłaszcza o ile chodzi o opisy i dane z zakresu warunków pracy i bytu ro-

botników, wzajemnych stosunków między (kapitałem i pracą jak również ustosunkowania się świata pracy i świata kapitału do obowiązującego ustawodawstwa społecznego i do inspekcji pracy, czuwającej nad jego przestrzeganiem. Niektóre działy i stronicze sprawozdań są wręcz niezastąpione, nie mają sobie dotychczas równych tematem i sposobem podejścia do spraw opisywanych w pozostałym piśmiennictwie polakiem. Naprzykład: sprawozdanie z działalności w 1928 roku (stron 450), bogato ilustrowane, będące właściwie szczegółową monografią o inspekcji pracy w Polsce od sierpnia 1915; ankieta o pracy kobiet i młodocianych w sprawozdaniu z 1924 i dział „ochrona pracy kobiet i młodocianych” w sprawozdaniach późniejszych od 1928; „wizytacja VI okręgu inspekcji pracy” w sprawozdaniu z 1928, dająca opis warunków zamieszkiwania i pracy robotników w województwach białostockim i poleskim; opisy okoliczności towarzyszących nieszczęśliwym wypadkom przy pracy i powstawania chorób zawodowych; dział „Hygiena pracy” w sprawozdaniach od 1930 począwszy; opisy procesów pracy w poszczególnych zawodach i gałęziach produkcji; „sprawozdanie z przeprowadzonych badań nad warunkami pracy przy przetapianiu i formowaniu szkła w hutach szklanych” (w sprawozdaniu za rok 1930) — będące monografią, która obrazuje warunki pracy w hutach szklanych w Polsce w 1930 i daje wnioski inspekcji pracy co do środków, mogących poprawić warunki tej pracy w najbliższej przyszłości; dział: „robotnicy rolni i dozorczy domowi”. Żałować należy tylko, że sprawozdania inspekcji pracy ukazują się, z niemal dwurocznym naogół opóźnieniem, dając — wobec szybkiego obecnie tempa procesów gospodarczych i społecznych — materiał, poniekąd, trochę przestarzały; usprawnienie tego braku byłoby powitane napewno z wdzięcznością przez osoby, korzystające w pracy naukowej, fachowej czy społecznej ze sprawozdań inspekcji pracy.

Może też temu opóźnionemu ukazywaniu się tak wartościowej publikacji przypisać należy fakt, że sprawozdania inspekcji pracy są naogół mało dotychczas uwzględniane w pracach innych autorów i w recenzjach; szczegół charakterystyczny: istniejący już rok czternasty „Ruch prawniczy, ekonomiczny i socjologiczny”, pismo tak żywotne i tak czujnie rejestrujące piśmiennictwo naukowe i społeczne w Polsce, nie zamieściło dotąd recenzji ze sprawozdań inspekcji pracy. Dlatego też, pisząc o nadesłanem mi do recenzji przez redakcję „Ruchu” sprawozdaniu za rok 1932, pozwałam sobie dać równocześnie wzmiankę o wszystkich 10 tomach. Schemat sprawozdań jest mniej więcej co rok jednakowy: w I części — spr-

wozdanie głównego inspektora pracy, obrazujące całokształt działalności centrali inspekcji, i będące jednocześnie poniekąd streszczeniem, opracowaniem na podstawie sprawozdań dwunastu inspektorów okręgowych; w zakończeniu tej części dane jest cyfrowe zestawienie czynności inspektorów pracy; w II części — idą sprawozdania, opisowe i cyfrowe, inspektorów poszczególnych okręgów od I do XII, przyczem poszczególny okręg obejmuje swą działalnością najczęściej jedno województwo, tylko okręgi V, VI i XII inspekcjonują po dwa, a okręg VIII aż trzy województwa (lwowskie, tarnopolskie i stanisławowskie); III część — zawierała zawsze streszczenie obszerne w języku francuskim z całokształtu działalności polskiej inspekcji pracy; od 1930 streszczenia tego (względy oszczędnościowe?), niestety, niema. Streszczenie francuskie za rok 1932 ukazało się ostatnio w oddzielnej publikacji p. t. „Aperçu sur l'inspection du travail en Pologne en 1932”, str. 64 z 8 tabelami. W sprawozdaniu Głównego Inspektora Pracy mamy następujące, mniej więcej corocznie stałe, poddziały: a) „ustawodawstwo ochronne pracy” — omawiające, nieraz szczegółowo, ustawy i rozporządzenia za rok sprawozdawczy i „wykładnię przepisów prawa przez Głównego Inspektora Pracy”; b) „sprawy administracyjne” — gdzie są referowane, między innymi, tafcie sprawy jak: zjazdy inspektorów pracy, ważniejsze zarządzenia Głównego Inspektora Pracy, sprawy budżetowe (dające ciekawy wgląd w malejący od kilku lat zakres podstawy finansowej działalności inspekcji pracy, od 2.148.300 złotych w 1929/30 po 1.803.100 złotych w 1932/33); c) „ochrona pracy kobiet i młodocianych” — sprawozdanie z działalności, istniejącego w Głównym Inspektoracie Pracy od końca 1927 roku, specjalnego referatu nadzoru nad ochroną pracy kobiet i młodocianych, wykonywaną przez podinspektorki do spraw pracy kobiet i młodocianych; zwracają tu naszą uwagę podtytułiki: praca dzieci niżej lat 15, stan zatrudnienia kobiet i młodocianych, ochrona macierzyństwa robotnicy, ochrona kobiet od nadmiernego wysiłku przy pracy, udogodnienie pozycji kobiet przy pracy i wprowadzenie pracy siedzącej kobiet, badania procesów pracy kobiet i młodocianych przy poszczególnych rodzajach prac, nieszczęśliwe wypadki młodocianych przy pracy, ochrona zdrowia młodzieży pracującej, badania lekarskie młodocianych, doksztalcanie, umowy o naukę, ograniczanie liczby uczniów w przemyśle i rzemiośle, ograniczanie odsetka młodocianych w przemyśle, sprawozdania ze zjazdów podinspektorek pracy; — d) ochrona pracy robotników rolnych i dozorców domowych; e) higiena pracy — gdzie omawiane są takie zagadnienia jak: cho-

roby zawodowe i walka z niemi, higjena pracy poszczególnych zawodów i gałęzi produkcji, higjena ogólna zakładów pracy, działalność doradcza lekarskiej inspekcji pracy w sprawach higieny pracy; f) dział referatów, omawiających różne zagadnienia ogólne czyto z zakresu bezpieczeństwa i higieny pracy czy też z zakresu spraw związanych z działalnością inspekcji pracy, jak, np. (w sprawozdaniu z 1931): „zarządzenia i instrukcje w sprawie łagodzenia skutków kryzysu gospodarczego” (w sprawozdaniu z 1932): „reformacja statystyki wypadków przy pracy w Polsce”, „organizacja służby bezpieczeństwa w zakładach pracy”, „działalność Instytutu Spraw Społecznych w zakresie bezpieczeństwa pracy”; g) stan zatrudnienia; h) zarobki robotnicze; i) zatargi zbiorowe między pracownikami a pracodawcami, działalność rozjemcza inspektorów pracy: przebieg ważniejszych zatargów zbiorowych, charakterystyka strejków i lokautów, działalność rozjemcza inspektorów pracy; j) cyfrowe zestawienie czynności inspektorów pracy, zawierające normalnie tablic trzynaście. Tak się mniejwięcej przedstawia każdorocznie sprawozdanie głównego inspektora pracy. Sprawozdania zaś inspektorów pracy z poszczególnych okręgów zawierają — w części opisowej: stan zatrudnienia, higjena i bezpieczeństwo pracy, nieszczęśliwe wypadki przy pracy, wizytacje zakładów pracy, udział inspektorów w komisjach i konferencjach, wykroczenia przedsiębiorców przeciwko obowiązującemu ustawodawstwu ochronnemu pracy, w części cyfrowej — dane jest, normalnie, sześć tablic, obrazujących działalność inspekcji okręgowej.

W szczupłych ramach recenzji trudno omówić szczegółowiej wnioski, nasuwające się licznie przy studjum sprawozdań inspekcji pracy; poruszymy tylko te, które zwróciły specjalnie naszą uwagę; ważnego czytelnika uderza dysproporcja między dużym zakresem uprawnień, które w teorji, na mocy obowiązującego ustawodawstwa, przysługują inspektorom pracy a faktycznym rozdziałem sił i wpływów między przedstawicielami kapitału a inspekcją pracy jako organem państwowym, reprezentującym „sumienie społeczne” w świecie zysku i dywidendy; zwłaszcza studjum ostatnich sprawozdań, tak od roku 1929 począwszy, a więc w okresie kryzysu gospodarczego, bezrobocia, rozproszkowania organizacyj robotniczych i ogólnej regresji w społeczeństwie wpływów szerokiach rzesz demokratycznych — budzi silnie wrażenie, że nad działalnością inspektorów pracy (wśród których wielu jest, napewno, nietylko wybitnymi fachowcami lecz i ludźmi o głębokiem poczuciu odpowiedzialności społecznej), ciąży wielce imponderabilia. Ciekawemi w sprawozdaniach za lata ostatnie (1930—1932) są informacje i da-

ne, dotyczące zmiany struktury rynku pracy w Polsce: udział młodocianych zmniejsza się szybko i wybitnie, np. w wielkim i średnim przemyśle z 9 na 3% za okres od 1. I. 1926 po 1. I. 1933, a że odnośne rozporządzenia prawodawcze, mające na celu ograniczenie ilości młodocianych na korzyść bezrobotnych ojców rodzin, weszły w życie dopiero w 1932/33, przeto w latach bieżących należy oczekiwać dalszego zmniejszania się liczby młodocianych na rynku pracy; Polska wchodzi więc w orbitę tych samych zjawisk, które w Zachodniej Europie i Ameryce ujawniły się już od lat paru w procesie zanikania pracy zarobkowej młodzieży, a to nie tylko w wyniku bezrobocia lecz i na skutek specjalnych posunięć ustawodawczych — w wieku XX jesteśmy więc w stosunku do młodocianych świadkami analogicznego faktu, jaki w stosunku do dzieci miał miejsce w wieku XIX, gdzie w drodze ustawodawczego zabronienia pracy zarobkowej dzieci i stworzenia przymusu szkolnego usunięto dzieci (przynajmniej: w zasadzie) z rynku pracy..

Janina Ryngmanowa (Warszawa)

Sprawozdanie Dyrektora Międzynarodowego Biura Pracy, przedłożone XVII Sesji Międzynarodowej Konferencji Pracy 1933 r. Warszawa, Hoesick, 1933, str. 73.

Albert Thomas, inicjator corocznych Sprawozdań Dyrektora Międzynarodowego Biura Pracy (M. B. P.), przedkładanych delegatom na Sesje Międzynarodowej Konferencji Pracy (M. K. P.), tak określił ich przeznaczenie: chodzi o to, by Konferencja mogła zdać sobie sprawę z całokształtu działalności M. B. P. za rok ubiegły, z rozwoju idei społecznych i z wysiłków reformatorskich w związku z zagadnieniami pracy oraz z postępów, jakie w okresie sprawodawczym uczyniło międzynarodowe ustawodawstwo pracy (patrz: „Rapport du Directeur à la XV Session”, str. 1). Poprzednio, aż po rok 1930, Sprawozdanie Dyrektora, M. B. P. stanowiło olbrzymi tom, dopiero od XV Sesji począwszy rozbito go na dwie zasadnicze części z których jedną drukuje się jako rocznik pod tytułem „L'année sociale” (ostatnim jest rocznik trzeci za rok 1932 (stron 480 in 8°), a druga część ukazuje się w formie dwóch oddzielnych publikacji: a) Streszczenie sprawozdań rocznych przedkładanych M. B. P. przez poszczególne państwa w wykonaniu artykułu 408 Traktatu Wersalskiego („Résumé des Rapports Annuels Présentés en Exécution de l'Article 408”, — objętość ostatniego Résumé na XVII Sesję wynosi, w wydaniu francuskim stron 527 in 4°), b) „Sprawozdanie Dyrektora („Rapport du Directeur), które ma być według intencji Alberta Thomasa (loco citato): krótkiem.

streszczeniem do użytku Konferencji, gdzie Dyrektor M. B. P. uwypukla te problemy, które jako najbardziej palące powinny być wysunięte na czoło dyskusji bieżącej Sesji, omawia te zagadnienia, które będą stanowiły przedmiot pracy i troski M. B. P. w najbliższej przyszłości i precyzuje to, co możnaby nazwać „polityką generalną” M. B. P.; „Sprawozdanie Dyrektora” ma więc stanowić przede wszystkim podkład dyskusji na oddzielnej sesji M. K. P. Do „Sprawozdania Dyrektora” dołączane są na circa 40 stronach tablice, dające przegląd konwencji i zaleceń, powziętych począwszy od I. M. K. P., z uwzględnieniem stanu ich ratyfikacji względnie ich zastosowania w poszczególnych państwach.

Sprawozdanie, o którego polskiem tłumaczeniu piszemy, jest pierwszym za urzędowania nowego, po śmierci Alberta Thomasa, dyrektora M. B. P. — Butlera. Rozmiarem opracowania, zakresem spraw poruszonych idzie ono, naogół, po linii wytyczonej przez Thomasa. Nad całym sprawozdaniem ciąży oczywiście, zarówno formalnie, już w samych tytułach rozdziałów, jak i merytorycznie — sprawa kryzysu gospodarczego; właściwie książka mogłaby nosić tytuł: kryzys gospodarczy a międzynarodowa organizacja pracy. Międzynarodowe konferencje Pracy i Międzynarodowe Biuro Pracy jako i mózg i ramię wykonawcze Międzynarodowej Organizacji Pracy mogą — zdaniem sprawozdania — odegrać rolę doniosłą w międzynarodowej rekonstrukcji przemysłu, która stała się nieodzowną koniecznością chwili. Drogi tej rekonstrukcji — czytamy w sprawozdaniu — zostały słusznie i umiejętnie wskazane w centralnym organie zjednoczonych przemysłów angielskich: British Industries, gdzie w numerze za marzec 1933 znany angielski przemysłowiec Harold Bowden powiada: „Nie przewidujemy jeszcze 16-godzinnego tygodnia pracy, który przyniesie nam technokracja, lecz nigdy już nie będzie można zatrudniać robotników w pełnym wymiarze czasu. Zagadnieniem najbliższej przyszłości są „wczasy płatne”; jeśli chcemy organizować i przewidywać, zamiast iść poomacku, sprawami temi winien się zająć sam przemysł, przez wspólną akcję szefów przedsiębiorstw i robotników. Nie jest to utopją — twierdzi w sprawozdaniu Dyrektor M. B. P. — tylko program możliwy do zrealizowania. Niepodobna go jednak urzeczywistnić inaczej jak przez planową gospodarkę międzynarodową, której celem naczelnym jest zapewnienie równowagi produkcji i spożycia w drodze przystosowania spożycia jaknajszerszych mas do możliwości produkcji, co da się osiągnąć tylko przez podniesienie siły nabywczej szerokich rzesz konsumentów. Jedyne współdziałanie międzynarodowe w planowym kierowaniu gospodarką

światową pozwoli na zwalczenie bezrobocia, utrzymanie równowagi ekonomicznej i zapobieżenie nowym katastrofom gospodarczym.

„Sprawozdanie Dyrektora M. B. P.” zasługuje w pełni na to, by znalazło sobie szersze grono czytelników w Polsce.

Janina Ryngmanowa (Warszawa)

Ordynacja Ubezpieczeniowa z dn. 19 lipca 1911 r. i Ustawa o ubezpieczeniu pracowników umysłowych z dn. 20 grudnia 1911 r. wraz uzupełnieniami i zmianami oraz z przepisami o postępowaniu przed instancjami orzekającymi. Przekład Dr. Juljana Baumgartena i Stanisława Sasorskiego. Poznań, 1934 r.

Wydawnictwo to, dokonane wspólnym nakładem instytucji ubezpieczeniowych, działających na terenie województw zachodnich i Górnego Śląska, zapełnił bardzo poważną lukę w naszej literaturze ubezpieczeniowej: brak polskich tekstów przepisów prawnych w zakresie ubezpieczeń społecznych, obowiązujących dotąd na części obszaru Rzeczypospolitej Polskiej oraz wyczerpującego zestawienia i opracowania zmian i uzupełnień, wprowadzonych do tych przepisów przez ustawodawstwo polskie.

Nowe wydawnictwo czyni całkowicie zadość wszelkim potrzebom w tym zakresie, zawiera bowiem: a) Tekst ordynacji ubezpieczeniowej z dn. 19 lipca 1911 r. w brzmieniu, ustalonym przez późniejsze akty ustawodawcze niemieckie i polskie; b) Tekst przepisów uzupełniających do ordynacji ubezpieczeniowej, oraz wyliczenie przepisów, zmieniających lub uzupełniających ordynację osobno dla województw poznańskiego i pomorskiego i dla Górnego Śląska; c) Tekst polskich ustaw, rozporządzeń, konwencji, oświadczeń rządowych i t. p. w sprawach, unormowanych ordynacją ubezpieczeniową, oraz statuty instytucji ubezpieczeniowych, działających na podstawie ordynacji; d) Przepisy o postępowaniu w sprawach wynikających ze stosowania przepisów ordynacji ubezpieczeniowej; e) Tekst ustawy z dn. 20 grudnia 1921 o ubezpieczeniu pracowników umysłowych; f) Streszczenie zmian i uzupełnień, dokonanych w tej ustawie, osobno dla województw poznańskiego i pomorskiego oraz dla Górnego Śląska; g) Tekst przepisów o postępowaniu w sprawach o ubezpieczeniu pracowników umysłowych; h) Zestawienie zmian, wprowadzonych do ordynacji ubezpieczeniowej na obszarze Wolnego Miasta Gdańska.

Materiał, dotyczący ordynacji ubezpieczeniowej, opracowany został w ten sposób, że w razie odmiennego brzmienia poszczegól-

nych przepisów podane są równolegle oba teksty: z lewej strony obowiązujący na obszarze województw zachodnich, z prawej na obszarze Górnego Śląska, w odsyłaczach zaś wskazano zmiany, przepisy uzupełniające i wykonawcze, umieszczone w dodatku oraz ważniejsze zmiany wprowadzone przez ustawodawstwo niemieckie, jak również ważniejsze przepisy analogiczne, obowiązujące na innych terenach Rzeczypospolitej. Ponadto przy niektórych paragrafach podane są w streszczeniu przepisy ustawy o ubezpieczeniu społecznym, regulujące dane zagadnienie.

Układ ten umożliwi szybką i dokładną orientację w obowiązującym stanie prawnym oraz w kierunkach rozwojowych ustawodawstwa ubezpieczeniowego w Polsce i w Niemczech.

Materiał dotyczący ubezpieczenia pracowników umysłowych, potraktowany został nieco odmiennie; podano tu postanowieni ustawy z dn. 20 grudnia 1911 w brzmieniu pierwotnym oraz streszczenie zmian i uzupełnień, dokonanych przez ustawodawstwo niemieckie do chwili przejścia Górnego Śląska przez Polskę, oraz zmian, wprowadzonych przez ustawodawstwo polskie na obszarze województw poznańskiego i pomorskiego oraz Górnego Śląska z zaznaczeniem w odsyłaczach najważniejszych zmian, wprowadzonych w Niemczech po zmianie suwerenności na ziemiach polskich.

Ta różnica w układzie jest całkowicie uzasadniona: przepisy o ubezpieczeniu pracowników umysłowych, uchylone już od lat kilku jednolitą polską ustawą, przedstawiają o wiele mniej aktualne znaczenie niż ordynacja ubezpieczeniowa, przeciążanie zatem wydawnictwa znaczną ilością martwych już tekstów byłoby całkowicie zbędne. Przepisy o postępowaniu, jako dotychczas obowiązujące, podane zostały w całości z wyjątkiem postanowień uchylonych.

Pomimo wejścia w życie od dn. 1 stycznia 1934 ustawy o ubezpieczeniu społecznym, wydawnictwo nie utraciło swego znaczenia i przez długi jeszcze okres czasu stanowić będzie cenną pomoc dla wszystkich czynników, związanych z funkcjonowaniem ubezpieczeń społecznych na zachodnich ziemiach Rzeczypospolitej, gdyż przepisy prawne, których przekład został dokonany, pozostaną jeszcze nadal regulatorem niektórych dziedzin tych ubezpieczeń.

Przedewszystkiem na obszarze Górnego Śląska ubezpieczenie na wypadek choroby i ubezpieczenie emerytalne robotników będzie nadal regulowane przepisami ordynacji ubezpieczeniowej. Do czasu uchwalenia odrębnej ustawy o ubezpieczeniu emerytalnym pracowników rolnych, ubezpieczenie to na obszarze województw poznańskiego i pomorskiego będzie wykonywane nadal na podstawie przepisów ordynacji. Pozatem nawet dla osób, objętych robotniczym ubezpieczeniem emerytalnym w myśl ustawy o ubezpiecze-

niu społecznym, uprawnienia nabyte w dotychczasowym ubezpieczeniu realizowane będą zgodnie z przepisami ordynacji ubezpieczeniowej. Do czasu utworzenia specjalnych organów orzekających ubezpieczeń społecznych, przewidzianych w ustawie o ubezpieczeniu społecznym, spory w zakresie ubezpieczeń społecznych na terytorjum województw poznańskiego i pomorskiego oraz Górnego Śląska rozstrzygane będą przez organy, utworzone na podstawie dotychczasowych przepisów z zachowaniem dotychczasowej procedury.

Z tych wszystkich względów wydanie polskiego przekładu niemieckich przepisów prawnych w zakresie ubezpieczeń społecznych oraz zestawienie i skoordynowanie całokształtu tych przepisów uznać należy za bardzo pożyteczne i celowe.

Wielkie usługi odda również nowe wydawnictwo przy wykonywaniu umów ubezpieczeniowych z Niemcami i Wolnym Miastem Gdańskiem.

Niezmiernie trudne zadanie mieli przed sobą tłumacze, zarówno w zakresie zebrania i uporządkowania tak obfitego i różnorodnego materiału, jak i znalezienia odpowiedniej formy przekładu, któryby przy możliwie największej poprawności i czystości językowej nie naruszyła utartej już terminologii i oddawała ściśle znaczenie poszczególnych przepisów i intencję ustawodawcy. Trudności te przezwyciężono nader szczęśliwie: przekład jest ścisły, jednolity, gładki i nie nasuwa żadnych zastrzeżeń pod względem językowym.

Starannie opracowany skorowidz ułatwia korzystanie z wydawnictwa.

Zarówno tłumaczom jak i wydawcom należy się szczerze uznanie za wykonanie tej zmuudnej lecz niezmiernie pożytecznej pracy.

Rad. Fl. Frankowska (Warszawa).

Czerwiński Adolf: Przyczyny i skutki bezrobocia pracowników umysłowych w Polsce. Łódź 1934. Sgl. Dom Książki Polskiej. Str. 65.

Rocznik Państwowego Urzędu Kontroli Ubezpieczeń 1933. Warszawa 1934. Str. VII + 174.

Stępczyński Marjan, Wrzosek Kazimierz: Prawo pracy. Warszawa 1934. Str. 323.

Wengierow Jerzy: Kodeks zobowiązań a ubezpieczenia społeczne. Warszawa 1934. Str. 38.

Le Placement des travailleurs. Etude int. Genève: Bureau Int. de Travail. 1933 Str. IV + 280.

- Société des Nations. Conférence internationale du travail. 17. session, Compte rendu des travaux. Genève: Bureau int. du travail 1933. Str. XXXI + 782. 4°.
- Simine Wang: Le travail industriel des femmes et des enfants en Chine. Paris: Pedone 1933. Str. VI + 298.
- Beach Walter and Walker Edward: American social problems. Stanford Univ. 1934. Str. 400.
- Branch M. Sidney: Women and wealth; a study of the economic status of American women. Chicago: Univ. of Chicago Pr. 1934. Str. 170.
- Hutchins Grace: Women who work. New York: Int. Pubi. 1934. Str. 285. \$ 2.
- Kellor F. A.: Arbitration in the new industrial society. New York: MacGraw-Hill 1934. Str. 266. \$ 2.
- Wagner Donald O.: Social reformers; Adam Smith to John Dewey. New York: Macmillan 1934. Str. 767. \$ 3,25.
- Die Arbeitsvermittlung. Eine internationale Studie. Genf: Int. Arbeitsamt 1934. Str. 271.
- Elsen Ludwig: Die private Krankenversicherung in Deutschland. Berlin 1933. Pflaume & Roth. Str. 127.
- Fichtel Johannes: Der Familienlohn. Das Problem u. s. Lösung. Die biologisch und finanziell gesicherte Volkswirtschaft. München 1914. Str. VII + 171.
- Fischer Friedrich G.: Entwicklung der Taktik der gewerblichen Arbeitskämpfe. Königsberg Pr. 1933, Raabe. Str. 109.
- Klober Günter: Die ökonomische Bedeutung der Prämienlohnsysteme. Berlin, Pfau, 1933. Str. VIII + 94.
- Schuhmann Walter und Brucker L.: Sozialpolitik im neuen Staat. Berlin-Charlottenburg: Rink & Krause 1934. Str. 557.

IV.

SKARBOWOŚĆ I POLITYKA SKARBOWA.

Grodyński Tadeusz: Dziwactwa podatkowe. Kraków, Towarzystwo Ekonomiczne, 1934, str. 22.

Autor wydanej przed paru laty (w r. 1932) obszernej i poważnej pracy p. t. „Zasady gospodarki budżetowej w Polsce”, profesor T. Grodyński ogłosił drukiem krótką rozprawkę o bardzo aktualnych obecnie wybujałościach i zniekształceniach w systematach podatkowych, nadając im miano „dziwactw podatkowych”.

Prof. Gr. wychodzi z założenia, że polityka podatkowa powinna mieć na celu jedynie gromadzenie środków niezbędnych dla zaspokojenia potrzeb zbiorowych z danin ludności bez nadmiernego przeciążenia płatników. Jeżeli zaś wypływa z t. zw. „woli politycznej”, mającej na widoku cele uboczne, to może prowadzić i często prowadzi do „dziwactw podatkowych” w zasadach wymiaru danin a także w formach ich ściągania.

Powyższą tezę udawadnia Autor, rozpatrując nowoczesne prawodawstwa i zamierzenia podatkowe dwóch państw, które ostatnimi czasy przekształciły swój ustrój polityczny — faszystowskich Włoch i trzeciej Rzeszy Niemieckiej, W szczególności w rozdz. II oświetla tę politykę podatkową, którą nazywa „celową” t. j. nie dążącą wyłącznie do przysporzenia skarbowi dochodów, lecz do osiągnięcia innych celów, jak np. we Włoszech — do celów populacyjnych, a w Niemczech do zwiększenia zatrudnienia, do popierania budownictwa, nowych gałęzi i metod produkcji, do rozwoju stanu średniego, do podniesienia roli kobiety w gospodarstwie domowym, zwiększenia liczby małżeństw i t. p. Niektóre z tych nowatorstw wkładają na urzędy skarbowe obowiązki zgoła nieskarbowej natury np. prowadzenie rejestrów metrykalnych. Najbardziej rażąco dziwactwa przytacza Autor w rozdz. III, np. we Włoszech — wzbranianie przez władze skarbowe opornym płatnikom prowadzenia swych zawodów do czasu zapłacenia zaległych danin lub np. projekty dr. Wutha w Niemczech przymusowego oddawania na własność skarbu majątków zbyt nisko ocenionych w zeznaniach płatniczych i t. p. Notatki prof. Grodyńskiego z dziedziny dziwactw podatkowych, istniejących we Włoszech i Niemczech powinny być ostrzeżeniem przed zbyt wieloma wybujałościami w pomysłach podatkowych i mogłyby być uzupełnione przykładami z zakresu prawodawstwa podatkowego w Rosji Sowieckiej a nawet przytoczeniem niektórych anomalij rodzimego pochodzenia (progresja w podatku gruntowym i inne). *Prof. B. Markowski* (Kielce)

Schenk Józef: Dr. Julian Ritter von Dunajewski ein österreichischer Finanzminister 1821—1907. Wien und Leipzig, österreichischer Bundesverlag für Unterricht, Wissenschaft und Kunst, 1934, Str. 100.

„Ein Wohltäter war er für Österreich” (był on dobroczyńcą dla Austrii). Temi słowy kończy dr. Schenk swą stustronicową pracę poświęconą pamięci życia i czynów jednego z najwybitniejszych mężów stanu, jakich dała monarchji austriackiej dzielnica polska, po rozbiorach pod nazwą Galicji do Austrii przyłączona.

Godząc się ze zdaniem, iż J. Dunajewski wielkie położył zaślugi dla Austrii, należy przyznać, że książka p. dr. Schenka stanowi piękny pomnik, uczczeniu zasług J. Dunajewskiego poświęcony. Jest to praca, którą śmiało za wzorową uznać należy. Z największą bowiem ścisłością naukową, pietyzmem i artyzmem przedstawia Autor bieg życia i czyny J. Dunajewskiego od kolebki aż do grobu na tle stosunków politycznych ówczesnej epoki. Już samo przytoczenie czterdziestu nagłówków poszczególnych rozdziałów pracy świadczy, jak wszechstronnie ujął przedmiot Szan. Autor.

Oto kolejno po sobie następujące obrazy: Środowisko. Przyjście na świat (4 lipca 1821 r.). Dom rodzinny. Rysy charakteru. Czasy studenckie. Mianowanie supletem — egzamin na profesora. Politycznie podejrzany. Przeniesienie do Preszburga. Związek małżeński i rodzina. Powrót do ojczyzny — nadzór policyjny. Mianowanie profesorem zwyczajnym. Wykłady. Działalność autorska. Przynależność do stronnictwa „stańczyków”. Zdobycze polityczne Polaków. Dunajewski jako poseł na Sejm i jako mówca. Reformy administracyjne. Wybór do parlamentu i pierwsza mowa. Dunajewski jako mąż stanu — przeciwnik absolutyzmu i przerostu parlamentaryzmu (sejmokracji), jako monarchista, federalista, liberalny katolik. Stosunek do Węgier, zapatrywanie na politykę zewnętrzną i przewidywanie przyszłej wojny z Rosją. Mianowanie ministrem (26 czerwca 1880 r.) — stosunek do urzędników. Napaści osobiste, nieprzychylna prasa. Założenie Banku Krajowego (Länderbank). Kolej żelazna transwersalna — sprawa Kamińskiego. Działalność ministerjalna, jej wyniki, — szczęście i zasługa. Budżet wojska — stosunek do cesarza. Ogół wydatków państwowych. Dochody państwa — wpływy i przymusowe ściąganie danin — zasady polityki podatkowej. Podatki bezpośrednie — próby reformy. Podatki gruntowy i budynkowy — wyniki ogólne podatków bezpośrednich. Podatki pośrednie, cła, monopole i opłaty. Podatki od cukru, od spirytusu, od piwa — wyniki ogólne podatków pośrednich. D. jako minister polityczny — mniemany „wróg Niemców i miast”. Epitety „polski wzgl. galicyjski minister skarbu” w związku z odszkodowaniami za zniesienie propinacji i powinności gruntowych w Galicji. Ministerium „Taaffe-Dunajewski”. D. jako przeciwnik etatyzmu. Niepokoje polityczne i środki zapobiegawcze. Wielki Wiedeń. Uгода czesko-niemiecka. Ustąpienie Dunajewskiego ze stanowiska ministra Skarbu (22 stycznia 1891 r.). Głosy w prasie i bilans zasług. Ostatnie lata życia i zgon (29 grudnia 1907 r.).

Z pośród przytoczonych obrazów najobszerniej są potraktowane rozdziały XXIII do XXXVII (stronice 48—95), przedstawiające działalność D. jako ministra skarbu i jej rezultaty w świetle danych statystycznych.

Dr. Schenk oparł swą pracę na pierwszorzędnym materiale źródłowym zaczerpniętym z przechowanych w archiwach akt urzędowych, z mów, jakie wygłaszał Dunajewski w sejmie galicyjskim i w parlamencie wiedeńskim oraz ze współczesnej prasy periodycznej. Nie pominął też Autor prac, dotyczących życia i działalności Dunajewskiego, które się ukazały w piśmiennictwie polskim, jako to: Mowy Juljana Dunajewskiego w Sejmie Krajowym i Radzie Państwa, objaśnione i wydane przez prof. Władysława Leopolda Jaworskiego (Kraków, 2 tomy, 1896 i 1899 r.); wspomnienie pośmiertne o Julianie Dunajewskim prof. Fryderyka Zolla (Kraków 1908 r.); Julian Dunajewski. Charakterystyka historyczna prof. Michała Bobrzyńskiego (Kraków 1909 r.); Julian Dunajewski, jego poglądy ekonomiczne i skarbowe i działalność ministerjalna Franciszka Szymusika (Lwów 1910 r.) w Przewodniku handlowym i literackim; wspomnienia o Julianie Dunajewskim Leona Pinińskiego (Kraków 1925) w Przeglądzie współczesnym; System ekonomji i skarbowości Juljana Dunajewskiego przez dr. Ferdynanda Zweiga (Kraków 1925 r.)

Za piękną i nader wartościową rozprawę o Julianie Dunajewskim należą się p. Dr. Schenkowi ze strony polskich czytelników wyrazy wysokiego uznania. *Prof. B. Markowski* (Kielce)

Brückert: Repetytorjum nauki skarbowości. Na podstawie wykładów prof. R. Rybarskiego. Warszawa 1934. Str. 66.

Rzepecki Tadeusz Dr.: Rozporządzenie Ministra Skarbu z dn. 30 stycznia 1934 r. w sprawie zryczałtowania podatku przemysłowego od obrotu dla drobnych przedsiębiorstw. Poznań 1934. Księgarnia Wł. Wilaka. Str. 44.

Statystyka Pożyczki Narodowej. Warszawa 1934. Wyd. Min. Skarbu. Str. VIII + 203.

Allix Edgar et Lecerclé M.: Les impôts français. Les droits d'enregistrement. Principes généraux. T. 1. Paris: Rousseau 1933. Str. XXVII + 591.

Antonucci A.: La liquidation financière de la guerre et la reconstruction en Europe centrale. Paris: Giard 1933. Str. 463. Fr. 50.

Combes Etienne: Traité théorique et pratique des taxes de timbre de transmission et du revenu dues par les sociétés. Paris: La Préparation administrative 1933. Str. 276.

Lhuillier P.: De la nécessité d'une évolution de l'impôt direct. Poitiers 1933, Texier. Str. 80.

- Marcé Victor: Le problème des dettes de guerre. Essai d'établissement d'un compte des dépenses de guerre entre les Etats-Unis et leur associés européens. Etude statistique et comptable. L'épiloue du plan Young. Paris: Alcan 1934. Str. 216.
- Ravelet J.: Le code fiscal belge; toutes les lois fiscales commentée et expliquées. Bruxelles 1934. Str. 797.
- Fasolis Giovanni: Scienza delle finanze e diritto finanziario in relazione al principio ed alle direttive fasciste. Padova: Milani 1933. Str. 633.
- La Gestione delle imposte dirette del 1926 al 1930. Wyd.: Ministero delle Finanze. Direzione generale delle imposte dirette. Roma: Ist. poligrafico dello stato 1932. Str. 423.
- Stefani Alberto: Manuele di finanza. Nuova ed., aggiornata. Bologna: Zanichelli 1933. Str. XIV + 406. L. 30.
- Federal and state tax systems. Chicago: Commerce Clearing House 1933. Str. 209.
- Green William: The theory and practice of modern taxation. Chicago: Commerce Clearing House 1933. Str. 273.
- Mallet B. and C. O. George: British budgets: 3. ser., 1921—1922 to 1932—1933. New York: Macmillan 1933. Str. XXVIII + 575.
- Studenski Paul: Chapters in public finance. Repr. from Vol. 2 of Econ. principles and problems by Walter E. Spahr. New York: Long & Smith 1933. Str. 400—562.
- Warner Kenneth O.: An introduction to some problems of Australian federalism; a study of the relationship between the Australian states and the commonwealth with special reference to finance. Seattle: Univ. of Wash. Pr. 1933. Str. 323. \$ 2,75.
- Braess Paul: Steuersystem und Preisniveau. Leipzig: Buske 1933. Str. 122.
- Freudenberg Hans: Die Subventionen als Kreislaufproblem in Marktwirtschaft und Staatswirtschaft. Tübingen: Mohr 1934. Str. XI + 96.
- Meister Michael: Das deutsche und englische Budget. Würzburg 1933. Mayer. Str. XVI + 269.
- Starzyński Stefan: Polens Selbsthilfe. Wirtschaftskrise. Staatshaushalt. Nationalanleihe. Warschau 1933. Kadra. Str. 17.
- Wevers G. J.: Die Bewertung des Effektenkontos in der steuerlichen Erfolgsbilanz. Kleve 1933: Bösmann. Str. VII + 70.

V.

STATYSTYKA I ZAGADNIENIA GEO-GOSPODARCZE.

J. Teorja statystyki, metody statystyczne, statystyka stosowana, demograf ja, emigracja, polityka kolonialna.

Ferenczi Imre: Trudności demograficzne międzynarodowej polityki społecznej. Kraków 1934. Str. 38.

Konferowicz Stanisław: Statystyka. Na podstawie wykładów uniwersyteckich prof. Stefana Szulca oraz dzieł cytowanych w bibliografii. Warszawa 1934. Str. 119.

Mały Rocznik Statystyczny. 1931. Warszawa 1934. Nakł. Gł. Urząd Statystyczny. Str. XX + 232.

Stojanowski Karol Dr.: Rasizm przeciw słowiańszczyźnie. Poznań 1934. Str. 156. _____

Brunel Georgs: Histoire générale des colonies françaises. Etude historique, géographique, économique et postale de l'expansion coloniale des origines à nos jours avec une préf. de M. Roustan. Paris: Strauss 1933. Str. 112.

Guterman Samuel: Les causes des divergences entre les statistiques du commerce extérieur, polonaise et étrangères. Warszawa: Off. central de statistique 1934. Str. X + 89.

Landry Adolphe: La révolution démographique? études et essais sur les problèmes de la population. Paris: Recueil Sirey 1934. Str. 229.

Monographies sur l'organisation de la statistique administrative dans les divers pays. T. 1. Bruxelles 1933. 1. France, Bayern, Italia, Finlande, Danemark, Roumanie, Tchecoslovaquie, Oesterreich, Mexique, Estonie, Grèce. Str. 260. _____

Bachi Roberto: La mobilità della popolazione all'interno delle citta europee. Roma: Federazione nazionale fascista della proprietà edilizia 1933. Str. 502.

Gini Corrado: Trattato elementare di statistica. Milano: Giuffrè 1933.

Rugin Giulo: Teoria della popolazione e politica demografica. Milano: Giuffrè 1933. Str. 50.

Vinci Felice: Manuale di statistica. Introduzione allo studio quantitativo dei fatti sociali. Bologna: Zanichelli 1933. Str. 500.

Macartney C. A.: National states and national minorities. London: Oxford Univ. Pr. 1934. Str. 553.

Richardson C. H.: An introduction to statistical analysis. New York: Harcourt, Brace 1934. Str. 285. \$ 3.

Thompson W. and P. R. Whelpton: Population trends in the United States. New York, London: MacGraw-Hill 1933. Str. X + 415. \$ 4.
 Vital statistics: introduction to the vital statistics of the United States, 1900—1930. Washington: Supt. Docs 1933. Sir. 138.
 Walker H. M.: Mathematics essential for elementary statistics; a self-teaching manuel. New York: Holt 1934. Str. 259. \$ 1,50.

Baitzer Hermann: Rasse und Kultur. Ein Gang durch d. Weltgeschichte. Weimar: Duncker 1934. Str. 272.

Huhle Fritz: Erkenntniskritische Untersuchungen über die repräsentative Methode. Leipzig 1933: Moltzen. Str. 114.

2. *Geografia gospodarcza, zagadnienia gospodarstwa światowego.*

Chałubińska Aniela: Geografia Europy. Lwów 1934. Str. 261.

Haliczer Józef: Słownik geograficzny. Pochodzenie i znaczenie nazw geograficznych. Słowo wstępne nap. E. Romer. Tarnopol 1933. Nakł. Podolskie Tow. Turyst. Krajoznawcze. Str. 171.

Korczakowski Stanisław, Woydyno Józef: Abisynja. Warszawa 1933. Nakł. Sekcja Geograficzna Tow. Wiedzy Wojskowej. Str. 40.

Srokowski Stanisław: Geografia gospodarcza ogólna. Warszawa 1934. Nakł. Instytut Społeczny. Str. VIII + 408.

Wielka geografia powszechna. Prof. Dr. S. Nowakowski. Geografia jako nauka. Zesz. 1. Ogóln. zbioru zeszyt 24. Warszawa 1934. Str. 48.

Dubois M. et Kergomard J.: Géographie économique. 4. éd. par G. J. Kergomard. Paris: Masson 1934. Str. 962. 4°.

Bowman Isaiah and Rose Clark: Geography in relation to the social sciences: Geography in the schools of Europe. New York: Scribner 1934. Str. 412.

Good Ronald: Plants and human economics. London: Cambridge Univ. Pr. 1933. Str. 214.

Lyde Lionel: The continent of Asia. London: Macmillan 1933. Str. 799.

Stembridge Jasper H.: The world-wide geographies. Book 7. London: Oxford Univ. Pr. 1933. Str. 323.

Frey Max: Theorien des Industriestandortes. Eine grundsätzl. Betrachtung über d. Grenzen d. Leistungsfähigkeit sozialökon. Theorien. Turbentahl 1934. Furrer. Str. 109.

Freysold Hellmut: Die Weizengrenze in Mittel- und Norddeutschland. Menselwitz 1934. Str. 88.

- Hassert Kurt: Das Wirtschaftsleben Deutschlands und seine geographischen Grundlagen. 2. Aufl. Dresden: Zahn & Jaensch 1934. Str. 115.
- Hintze Kurt: Geographie und Geschichte der Ernährung. Leipzig: Thieme 1934. Str. XI + 330.
- Hoetzsch Otto: Osteuropa und Deutscher Osten. Königsberg: Ost-Europa-Verlag 1934. Str. XIV + 431.
- Hübner Gustav: Kautschuk. Eine wirtschaftsgeographische Monographie. Berlin: Bodenbender 1934. Str. XVI + 258.
- Ottinghaus Julius: Der Wirtschaftsraum des Übergangsgebietes Hagen—Schwelm in seiner geographischen, sozialen und wirtschaftlichen Struktur. Emsdetten: Lechte 1934. Str. 67.
- Passarge Siegfried: Geographische Völkerkunde. Bd. 2. Frankfurt a. M.: Diesterweg 1933. 2. Afrika, str. VIII+129.
- Sprecher von Bernegg A.: Tropische und subtropische Welwirtschafspflanzen, ihre geschichte, Kultur und volkswirtschaftliche Bedeutung. T. 3. Genusspflanzen. Bd. 1. Stuttgart: Enke 1934, str. XI+264.

VI.

ORGANIZACJA PRACY I PRZEDSIĘBIORSTW, NALKA GOSPODARSTWA PRYWATNEGO, UMIEJĘTNOŚCI HANDLOWE, SZKOLNICTWO ZAWODOWE

- Latanowicz Stanisław: Rewizja księgowości i bilansu w zasadach i praktyce. Poznań, własny nakład autora, 1934, str. 363.
- Tenże: Tajemnice i fałszerstwa księgowości i bilansów. Poznań, własny nakład autora, 1934, str. 239.

Tytuły rozdziałów pierwszego dzieła: Prawa i obowiązki, związane z wykonywaniem rewizji, Przepisy prawne, Księgowość, Inwentury i bilanse, Organizacja i kalkulacja, Zasady i technika rewizji, Rewizor i znawca — wskazują dostatecznie jak wielki materiał został objęty tem dziełem. Każdy z wymienionych rozdziałów stanowi dla siebie zamkniętą całość, naogół wyczerpująco przedstawioną. Żałować należy, że autor nie cytował w odpowiednich miejscach dzieł, z których czerpał materiał; byłoby to dla czytających wielkim ułatwieniem do natychmiastowego uzupełnienia wiadomości o pewnych zagadnieniach, może mniej szczegółowo przez autora rozwiniętych. Również podniosłoby wartość dzieła cytowanie przy każdej sposobności odnośnych norm prawnych — czego nie zawsze autor przestrzegał.

Szerszemu przedstawieniu należało poddać fundusze (str. 155 i n.); na str. 196 i 197 wypadało przypomnieć, że rozporządzenie Min. Skarbu z 13. IV. 1932 r. zawiera pewne postanowienie o do-

wodach; sprawa statystyki (str. 204 i 205) omówiona zbyt lakonicznie; na str. 206—209 nie wskazano źródeł dla kalkulacji, których dostarcza księgowość; spotyka się pewne niejasności np. w ustępach 479, 489, 516 i 517.

Przedmiotem dyskusji mogą być niektóre postulaty autora odnośnie do rewizorów (str. 309—364), jak. również podniesione przez autora ujemne strony księgowości kartotekowej (str. 70).

Druga praca podzielona na rozdziały o tytułach: Przyczyny (nadużyć), sposoby popełniania nadużyć, Przedmiot nadużyć, Spółki prawne (popełniane w nich nadużycia), Stwierdzenie (nadużyć) i zapobieganie (im) — zawierają mnóstwo pouczających przykładów, zaczerpniętych z długoletniej praktyki własnej, co stwierdza autor na str. 16. Ugrupowanie przykładów w niektórych punktach nastręcza pewne zastrzeżenia.

Nie ulega wątpliwości, że obydwie dzieła p. Latanowicza są wynikiem rozległego doświadczenia rewizorskiego oraz gruntownej znajomości odnośnej literatury zawodowej zagranicznej i zapewniają dotkliwą lukę w literaturze polskiej. Na zakończenie podkreślić należy z przyjemnością, że forma zewnętrzna dzieł (papier, druk przejrzysty, oprawa płócienna) jest, jak na nasze stosunki wydawnicze, wytworna.

Prof. W. Skalski (p_{oznan})

Szefer Jan: Kalkulacja taryf inkasa wekslowego. Warszawa, Szkoła Główna Handlowa, 1934, str. 98.

W przedmowie stwierdza autor słusznie — że „rozrost dzisiejszego inkasa wymaga ustalenia podstaw i wytycznych ogólnych dla kalkulacji stawek inkasowych, jednakże nikt nie pokusił się jeszcze o opracowanie takich zasad i nie ujął metodycznie tego zagadnienia”. — Autor omówiwszy rodzaje dokumentów inkasowych i dotychczasowe taryfy inkasowe rozpatruje bardzo szczegółowo w rozdziale „Stawki inkasowe” (str. 26 i n.) wydatki, występujące przy inkasie — tak własne jak i obce. Do wydatków własnych zalicza: odpowiednią część płac personelu, koszt druków, przyborów i materiałów piśmiennych oraz inne koszty bezpośrednie; do wydatków obcych: opłaty pocztowe i należności korespondentów pomocnych przy inkasowaniu.

W następnych rozdziałach rozpatruje zasady budowy taryf inkasowych dla klientów, rodzaje taryf i ich perjodyczną rewizję.

Praca ma niewątpliwą wartość, ponieważ wprowadza nawet do zagadnienia pozornie mało znaczącego zasady kalkulacji ścisłej, tak

koniecznej dzisiaj w każdej dziedzinie. Banki więc, w których działalność inkasowa zajmuje poważną pozycję powinny wykorzystać materiał przedstawiony przez Szefera.

Prof. W. Skalski (Poznań)

Witkowski Sigismond: Rendement des entreprises et leur direction rationnelle, Nancy, 1932, str. 270.

Autor podzielił swą pracę na cztery działy: zarząd przedsiębiorstwem, polityka finansowa, polityka wytwórcza i polityka handlowa przedsiębiorstwa.

W dziale pierwszym omawia czynniki wydajności przedsiębiorstwa: koszty własne, cenę sprzedaży i obrót ogólny oraz ich wzajemne ustosunkowanie się; następnie definiuje cenę i jej wpływ na rentowność przedsiębiorstwa, wreszcie wyszczególnia podstawy racjonalnego kierownictwa przedsiębiorstwem.

W dziale drugim wymieniwszy trzy czynniki polityki finansowej t. zn. wydajność, rentowność i trwałość zajmuje się kapitałami, pracującymi w przedsiębiorstwie, sposobami ich wykorzystania, wypłacalnością przedsiębiorstwa i wpływem warunków ekonomicznych na finanse przedsiębiorstwa.

Podczas gdy w wymienionych dwóch działach jest ujęty materiał tylko szkicowo, to w następnych dwóch działach omawiane zagadnienia przedstawione są wyczerpująco i źródłowo.

W dziale „Polityka przemysłowa przedsiębiorstwa” poddane zostały gruntownemu przedstawieniu czynniki techniczne produkcji, i ich wzajemne ustosunkowanie się, koszty wytwórcze, cena kosztów własnych, warunki gospodarcze i wytyczne polityki wytwórczej.

Wreszcie przedmiotem rozważań w dziale „Polityka handlowa przedsiębiorstwa” są: cena sprzedaży i jej kształtowanie się, polityka cen i polityka sprzedaży, zależność obrotu od kapitałów.

Całość rozplanowana jest systematycznie i przejrzysto oraz opracowana konsekwentnie i zajmująco. Sposób ujęcia poruszonych zagadnień świadczy o wyrobionym krytycyzmie autora, a wielostronne oświetlenie tematów, o znacznym opanowaniu dotyczącej literatury, zwłaszcza francuskiej i niemieckiej.

Prof. W. Skalski (Poznań).

Łatano wicz Stanisław: Tajemnice i fałszerstwa księgowości i bilansów. Poznań 1934, str. 239.

Łatano wicz Stanisław: Rewizja księgowości i bilansu w zasadach i praktyce. Poznań 1934, str. 368.

- Makowski Leonard Prof.: Organizacja rachunkowości bankowej. Warszawa 1934, str. 143.
- Tilgner Damazy Jerzy Dr.: Racjonalne opakowanie towarów. Warszawa 1934. Wyd. Państwowego Instytutu Eksportowego, str. 192.
- Jolly Pierre: L'éducation du chef d'entreprise. Paris: Eyrolles 1933, str. 271, Fr. 40.
- Mottram R. H.: Essai sur la speculation. Ed. française par Pierre Coste. Paris: Payot 1933, str. 310. Fr. 25.
- Simmat R.: The principles and practice of marketing. Forew. by D. Weld. London: Pitman 1933, str. 265.
- Elbourne Edward, and B. Kenneth and P. Amer: Fundamentals of industrial administration: industrial organisation, management and economics. London: Macdonald & E. 1934, str. 660.
- Meyers Charles: Industrial psychology in Great Britain. London: Cape 1933, str. 160.
- White Lyman Cromwell: The structure of private international organisations. Philadelphia: Ferguson 1933, str. 327. \$ 3.
- Benner Heinrich: Die Geschichte der Betriebswirtschaftslehre in ihrer Aufbauperiode der beschreibenden Handelstechnik. Dortmund 1934, Strassburger, str. 108.
- Die Bilanzen der Unternehmungen. Festgabe f. Julius Ziegler. Unter Mitarbeit von ... in 2 Bden. hrsg. von Karl Meithner B. 1. 2. Berlin: Heyman; Wien: österr. Wirtschaftsverl. 1933. 1. Grundlegung; Aufbau und Problemkreise d. Bilanzen, str. 859. 2. Sonderbilanzen und Bilanzrevision, str. 955. M. 45.
- Hauck Wilhelm: Bilanztheorien. Eine rechner. Grundlegung. Bühl: Konkordia 1933, str. 131.
- Mayer-Falk Otto: Das Abzahlungsgeschäft. Marburg 1934: Hamel, str. 75.
- Metzger Robert: Die differentialpreise im Verkehr. Ihr Wesen, ihre Ursachen und ihre Bedeutung. Zürich: Girstberger & Raunhardt 1933. str. XXIV+425.
- Moll Josef: Kosten-Kategorien und Kosten- Gesetz. Mit zahlr. graph. Darst. Stuttgart: Poeschel 1934, str. VI+169.
- Rasch Albert: Geld und Konjunktur in der Jahresbilanz der privaten Unternehmung. Münster: Wirtschafts- und sozialwiss. Verl. 1933, 6tr. X + 149. M. 3.

- Raschenberger M.: Kontrolle und Revision der Aktiengesellschaft. Die Wirtschaftsprüfung d. Grossbetriebes. Berlin: Heyman; Wien: Payer 1934, str. 254.
- Sandig Kurt: Bedarfsforschung. Stuttgart: Poeschel 1934, str. XI+180.
- Schein E.: Organisation und Technik des deutschen Rohproduktenhandels. Ohlan 1933, str. 137.
- Thoms Walter: Betriebsverwaltung. Die Verwaltung als Leistung d. Betriebes. Stuttgart: Poeschel 1934, str. X+147.
- Töndury Hans: Wesen und Aufgabe der modernen Betriebswirtschaftslehre. Bern: Grunau 1933, str. 82.
- Wertheim Fritz: Die Reklame des Warenhauses. Berlin 1933, str. XXVIII + 213.

VII.

SPÓŁDZIELCZOŚĆ.

Thugutt Stanisław: Spółdzielczość — Zarys ideologii. Warszawa, Spółdzielczy Instytut Naukowy, 1934, str. 191.

Książka p. Thugutta składa się z dwóch części: Pierwsza część zatytułowana „Jak spółdzielczość powstała”, zawiera pięć następujących rozdziałów: I. Prastare źródła; II. Tło gospodarcze; III. Początki ideologii; IV. Rochdale-, V. Raiffeisen i Schulze-Delitsch. Ta część książki jest właściwie tylko wstępem do części drugiej, która omawia główne zasady ideologii spółdzielczej.

Zdawałoby się, że w tych dość krótkich rozdziałach, poświęconych najdawniejszym źródłom spółdzielczości, warunkom gospodarczym, wśród jakich zaczęła powstawać i początkom trzech głównych typów ruchu, operując materiałem dość powszechnie znanym, nie będzie miał Autor wiele ciekawego do powiedzenia. Przeciwnie, głębokie przemyślenie tematu przez Autora, naświetlenie go pod kątem widzenia tych głębokich a trafnych przemyśleń, chęć przekonania czytelnika i zastosowanie w tym celu żywej i logicznej argumentacji, zawsze jasny i prosty wykład, sprawiają, że te rzeczy znane czyta się z coraz większym zaciekawieniem i przekonaniem. W tem przekonywaniu Autor — jak to sam zapowiada w słowie wstępnym — nie przemilcza stron ujemnych. Stąd fakty i osoby wychodzą często mocno „odbronzowione”. zyskują jednak przez to na wyrazistości, książka zaś na wartości.

Tak np. pionierzy rochdalscy nie byli — twierdzi Autor wbrew powiedzeniom Holyoaike'a — ludźmi „jakiegoś Annego niż gdzie indziej rodzaju”. „Myślę — pisze — że tajemnica powodzenia pionierów była prostsza: udało im się ich dzieło, umieli bowiem, jak nikt przedtem, połączyć wysoki idealizm z realizmem, jakiego wymaga urzeczywistnienie w życiu każdej idei: szli do wielkiego celu, ale szli, twardo stąpając po ziemi”, „Tym celem była zmiana panującego ustroju gospodarczego, którego byli uczestnikami i ofiarami zarazem”. „Ale dążąc do stworzenia spółnoty, nie szli już drogą Owena, nie żądali niczego od rządu, od filantropów, od cudownego wypadku, ale od początku chcieli ją budować swojemi rękami; tym sposobem budowania, najłatwiejszym i najpewniejszym był sklep”.

Raiffeisen znów to „człowiek dobry, niewysokiego lotu, przedziwnie godzący głęboki idealizm z niepowszechną praktycznością w realizowaniu swych ideałów”. „Nie interesował się ani nauką, ani zagadnieniami społecznymi w szerszeni ujęciu; czytał mało, najchętniej, książki religijne, nie był mówcą ani pisarzem, polityki nie nawidził i nie brał w niej nigdy udziału. Był za to niesłychanie wrażliwym na nędzę i krzywdę ludzką i z tej dobroci robił najwyższe prawidło życia zarówno dla siebie, jak dla instytucyj przez siebie stworzonych”. „Niewątpliwie, chciał przez swoje kasy podnieść dobrobyt biedaków, ale chciał to uczynić tylko dlatego, że nędza obniżała ich moralność. Było w tem wszystkim mniej dążenia do sprawiedliwości społecznej niż miłosierdzia, płynącego z głębokiej, szczerzej religijności, która była poza dobrocią drugą najistotniejszą cechą jego charakteru. Było w nim trochę mnicha, ale obdarzonego wielkim talentem organizacyjnym, rzadką niezmordowaną wolą czynu i dobrze znającego się na gospodarce swoich małych bliźnich”. Ale: „Istotną treścią życia jego jest zresztą spółdzielczość, rozwój stworzonych organizacyj i temu pomimo ślepoty poświęca wyłącznie ostatnie swe lata, aż do śmierci, która nastąpiła w r. 1888. Życie to dziwnie proste i ubogie w wypadki, zwłaszcza jeżeli je zestawimy z ogromem dokonanego dzieła, ogarniającego już dziś cały bez mała świat”.

Wreszcie — jeśli chodzi o Schulzego, to jego spółdzielnie kredytowe przeciwstawiły się wyraźnie dążeniom spółdzielni spóżywców do zmiany panującego ustroju gospodarczego. „To zbliżanie się do coraz bardziej wyraźnych form kapitalistycznych nie było skutkiem jakiegoś zgóry powziętego planu, lecz konsekwencją założeń, na

których cały system został zbudowany". Ale „byłoby niewątpliwie rzeczą niesłuszną przypisywać te zboczenia kapitalistyczne Schulzemu, jego niewystarczającej odporności i na pokusy powodzenia czysto materialnego tworzonych przez siebie organizacyj, jego słabej wierze w doniosłość i siłę ruchu spółdzielczego. Był przecie człowiekiem silnej woli, człowiekiem walki, którą prowadził niezłomowanie do końca tak dobrze z rządem niemieckim, jak socjalistami, czy nawet Raiffeisenem, któremu zarzucał chimeryczność koncepcyj, będąc sam człowiekiem trzeźwym, niechętnym wielkiemu mistycyzmowi". „Gdyby był innym — marzycielem i moralistą — nie zdołałby napewno skupić tylu sił rozproszonych ze środowiska małomieszczańskiego, w którym się urodził i działał. Był doskonałym wyrazem tego środowiska i zaszczepił mu ze spółdzielczości to przynajmniej, co mogło się na tym nieco suchym pnieniu przyjąć — wiarę we własne siły i zwyczaj wspólnego działania".

Część druga — Główne zagadnienia ideologii spółdzielczej — składa się również z pięciu rozdziałów: VI. Istota i określenie spółdzielni; VII. Cele i skutki społeczne spółdzielczości; VIII. Wytwórca i spożywca; IX. Spółdzielczość a państwo; X. Przyszłość spółdzielczości.

Już same tytuły rozdziałów wskazują, że zagadnienia w nich poruszone są bardzo ważne. Uporawszy się z definicją spółdzielni, Autor sporo miejsca poświęca celom spółdzielczości, starając się dać wyczerpującą odpowiedź na wyraźnie postawione pytanie: „Czy w celach tych mieści się zmiana obecnych stosunków gospodarczych pomiędzy ludźmi, mówiąc inaczej — zmiana obecnego ustroju? Czy też odwrotnie, działając w ramach obecnego ustroju (kapitalistycznego, spółdzielczość rezygnuje z zasadniczej z nim walki, poprzestając na ułamkowej poprawie bytu poszczególnych osób". Historia sporu wśród różnych odłamów i przewódców spółdzielczości na tle tego zagadnienia, krwista neutralności religijnej, politycznej i społecznej w ruchu spółdzielczym, zagadnienie walki klas oraz stosunek spółdzielczości do socjalizmu i solidaryzmu, oto sprawy, które Autor omawia z całą otwartością, wychodząc z założenia, że spółdzielczość nie ma nic do ukrywania w sprawie swoich celów.

Tę samą zasadę stawiania sprawy jasno, docierania do jej sedna i dawania niedwuznacznej i dobrze umotywowanej odpowiedzi stosuje Autor w dalszych rozdziałach w kwestii pracy najemnej,

stosunku wzajemnego spożywcy i wytwórcy oraz spółdzielczości i państwa. „Nie łatwo jest określić stosunek spółdzielczości do nowych warunków bytu. Walka z państwem jest wykluczona, ze względu bowiem na różnicę sił byłaby beznadziejna. Wobec różnorodności poglądów politycznych członków organizacji spółdzielczych rozbiłaby je zresztą niebawem. Nadewszystko jednak — spółdzielczość nie jest stworzona do walki fizycznej. Poszczególni spółdzielcy mogą sobie zdawać sprawę, że ostateczna zmiana ustroju odbędzie się zapewne w drodze przemocy, ale stąd nie wynika, żeby w tej walce spółdzielnia miała być kolumną szturmową”.

„Więc poddać się?

„Są dwie zasady podstawowe, których spółdzielczość nie może się wyprzeć, jeśli nie ma przestać być spółdzielczością. Nie może nie być ruchem antykapitalistycznym i nie może nie być realizacją demokracji gospodarczej”. „Walka spółdzielców z państwem dla zupełnego zniszczenia go byłaby niecelowa, nie mówiąc już o tem, iż niewielu zapewne ludzi dałoby się do niej w ruchu pociągnąć. Celowem natomiast i słusznem byłoby przejmować z rąk państwa te wszystkie czynności, których ono nie może załatwić tak sprawnie, jak zrzeszenie społeczne, a takich czynności okazałoby się napewno więcej, niż się to nam dzisiaj może wydawać, nam przyzwyczajonym do chodzenia na pasku biurokratycznym, nam przyglądającym się dzisiaj niesłychanemu rozrostowi czynności państwa. Jeżeli chodzi o spółdzielczość, która wyrosła własnymi siłami, ma ona prawo wymagać, ażeby nadzór państwa nie przekraczał formalnego stwierdzenia, czy działania jej zgodne są z prawem. Wszystko, co dawałoby państwu możność kierowania wewnętrznymi sprawami ruchu pod kątem widzenia pożytku, wprowadzałoby obie strony na całkiem zgubną drogę: spółdzielczość redukowałoby do części aparatu biurokratycznego, państwo zaś obciążałoby zadaniami, których z natury swojej rozwiązywać nie umie. Tylko wolna całkiem spółdzielczość może być pomocą dla państwa, wzmacniając więź społeczną i wychowując obywateli, zdolnych do samodzielnej walki o byt.”

A wreszcie ostatnie pytanie: Czy spółdzielczość jest w stanie zmienić obecny ustrój? Rozprawiwszy się z zarzutami i przeciwnymi twierdzeniami, Autor stwierdza, że całe to zagadnienie postawione jest krzywo: „Nie chodzi o to, czy i kiedy cel osiągniemy, tylko o to, czy idziemy do właściwego celu, usuwając z drogi prze-

szkody. Słuszniejszym więc będzie postawić sobie dwa prostsze pytania: Co wnosi spółdzielczość do walki o lepszy ustrój i czy zmiana ustroju może się odbyć bez spółdzielczości"

Odpowiedź Autora jest oczywiście pozytywna: spółdzielczość musi być składową częścią przyszłego ustroju.

Książka p. Thugutta pisana jest zwięźle, żywo i przy całej swej naukowości i obiektywności w niczem nie przypomina suchych podręczników naukowych; czyta się ją z zainteresowaniem od początku do końca, prawie jak powieść. Autor przeznaczają ją w pierwszym rzędzie dla pracowników spółdzielczych i dla młodzieży, zwłaszcza ludowej, która szuka ideałów w życiu i w pracy — ale przeczytać ją mogą z wielkimi dla siebie pożytkiem wszyscy, dla których nieobojętne są zagadnienia naszego obecnego i przyszłego ustroju gospodarczego.

*Jan**.Bargiel*

(W a r s z a w a)

Chmielewski Konrad: Projekt organizacji zbytu zbóż w oparciu o spółdzielczość rolniczą. Warszawa, Spółdzielczy Przegląd naukowy, 1934, str. 21.

Temat obrany jest bardzo na czasie. Organizacja zbytu w ogólności a zboża w szczególności jest problemem nader ważnym. Dla tego dyskusja, o którą prosi Autor jest niewątpliwie pożądana.

Przedewszystkiem nie możemy się zgodzić z poglądem Autora, że „spółdzielczość z przyczyn na wstępie wymienionych, nie był w stanie sprostać sama wielkiemu zadaniu zorganizowania rynku zbożowego a i rezultaty, które osiągnęła w okresie dobrej konjunktury zostały w większej części zniweczone przewlekającym się kryzysem gospodarczym". Bo w rzeczywistości przyczyny załamania się większej części spółdzielni rolniczo-handlowych i ich central leżą znacznie głębiej niż to Autor sądzi, tak, że rezultatów dobrej konjunktury w tej grupie spółdzielczości rolniczej nie było, a raczej były one ujemne; to też kryzys gospodarczy nie zniweczył dobrych rezultatów, a tylko ujawnił te głębokie niedomagania, jakie w spółdzielniach rolniczo-handlowych już przed kryzysem w całej pełni istniały.

Autor przedstawia ogólny szkic projektu organizacji zbytu zbóż. Słusznie wskazuje na potrzebę takiej organizacji, która docierałaby do dołu, do gospodarstwa rolnego. Funkcję tę mają spełniać spichrze gminne, użytkowane i zarządzane przez powiatową spół-

dzielnię rolniczo-handlową na rachunek centrali handlowej, które Autor proponuje sprowadzić do roli czynnika interwencji Państwowych Zakładów Przemysłowo-Zbożowych. Funkcję finansowania zbytu u dołu powinny spełniać, zdaniem Autora, (kasy Stefczyka i kasy gminne, a częściowo i komunalne kasy oszczędności. Funkcję zaś finansowania u góry, centrale finansowe lokalnych placówek pieniężnych. Przeważającymi jednak w obecnych czasach byłyby wypadki konieczności finansowania lokalnego obrotu zbożowego od góry. W tym celu musiałby być uruchomiony w Banku Polskim specjalny kredyt otwarty dla P. Z. P. Z. za gwarancją Skarbu Państwa, z którego P. Z. P. Z. skuteczniałyby bezprocentowe lokaty w centralach finansowych na cele obrotu zbożowego. Centrale finansowe z przekazanych im na ten cel sum z P. Z. P. Z. dostarczałyby lokalnym kasom pieniędzy na regulowanie kwitów sprzedaży zboża przez rolnika w spichrzu, przyczem wysokość kapitału na danym terenie potrzebnego musiałaby być określaną przez centralę handlową w porozumieniu ze spółdzielnią powiatową.

Projekt p. Chmielewskiego wykazuje braki podstawowe. Przypuśćmy, że realną sprawą byłoby zbudowanie 2 600 spichrzów gminnych (40-tonnowych) na sumę 7,5-10,5 milionów złotych z funduszy publicznych. To już gorzej przedstawia się sprawa ze spółdzielniami rolniczo-handlowymi, które dzisiaj zrzeszają niewiecej jak 3 % ogółu gospodarstw rolnych. To też Autor chce w szybkim tempie rozbudować sieć silnych spółdzielni powiatowych i dać im trwałe podstawy finansowe drogą zrzeszania w nich dużej ilości członków rolników. Niestety Autor jest zbyt wielkim optymistą — faktycznie bowiem akcja rozbudowy spółdzielczości rolniczo-handlowej wymagać będzie długiego czasu. Jest charakterystycznym przytem, że do szeregu przymusów pośrednich tutaj, Jego zdaniem niezbędnych, zalicza on również przyznawanie przez spółdzielnie pieniężne kredytów wyłącznie członkom spółdzielni powiatowych. Tę myśl wysunąłem bowiem już wcześniej, za co spotkałem się z krytyką Autora na łamach Spółdzielczego Przeglądu Naukowego.

Również centrale handlowe spółdzielni nie są dzisiaj w stanie sprostać zadaniom wysuwanyim przez Autora. Byłoby dobrze, aby Autor zechciał bliżej zapoznać się as centralami handlowymi Zjednoczenia Związków Spółdzielni Rolniczych, n. p. Centralą Spółdziel-

ni Rolniczych w Warszawie, a niewątpliwie potwierdziłby moje zdanie.

Co się tyczy finansowania organizacji zbytu zboża, to w większą rolę kas Stefczyka Autor pewnie sam niebardzo wierzy; wie bowiem zapewne, że znaczna część kredytów kas uległa skutkiem kryzysu zamrożeniu. Dlatego główną uwagę zwracę on na kredyty Banku Polskiego. Mam dużą wątpliwość, czy przy obecnym kursie polityki deflacyjnej sfery rządowe zechcą usłuchać rady p. Chmielewskiego. Dlatego cały jego projekt musimy uważać za nierealny.

A teraz jedna uwaga zasadnicza: projekt p. Chmielewskiego jest projektem organizacji zbytu zbóż w oparciu o państwo a nie spółdzielczość; wprowadzony w życie zepchnąłby spółdzielnie rolnicze i ich centrale do roli narzędzia Państw. Zakładów Przem. Zbóż. Jest on wyrazem psychozy powojennej w ruchu spółdzielczym, zmierzającej do spełniania biernej roli w życiu gospodarczym. Byłby to błędny krok na drodze podporządkowania ruchu spółdzielczego organom państwowym w dziedzinie kredytowej i handlowej.

Doc. Dr. Tadeusz Kłapkowski (Warszawa).

Mladenaz G.: Histoire des doctrines cooperatives. Paris: Les Presses universitaires de France 1933. Str. VIII + 255."

Stevenson E. F.: Unemployment relief: the basic problem. London: Allen & Unwin 1934. Str. 284.

Hock Emil: Die Entwicklung der Kreditgenossenschaften unter dem Einfluss des Deutschen Genossenschaftsverbandes e. V. Berlin, Wien: Spaeth & Linde 1934. Str. XIV + 258.

Holzhauser Carl: Die Schulze-Delitzsch'schen Kreditgenossenschaften in Oberschwaben. Stuttgart: Kohlhammer 1933. Str. 81.

Hünecke Paul: Gewerblicher Mittelstand und Konsumgenossenschaften. Emsdetten: Lechte 1934. Str. V + 113.

Keller Paul: Die Korporative Idee in der Schweiz. St. Gallen: Fehr 1934. Str. 67.

Schär Oskar: Konsumvereine und Mittelstand. Basel 1934. Str. 48.

C. Dział samorządowy

I. SAMORZĄD TERYTORIALNY

1. Teoria, historia, specjalne rozprawy teoretyczne, zagadnienia ustrojowe, organizacja, sprawy urzędnicze, ogólna polityka komunalna, statystyka miejska.

Podwiński St. i Typiak P.: Instrukcja kancelaryjna dla urzędów gminnych. Warszawa, Zw. Prac. Samorządu Terytorialnego, 1934, str. 283.

Polaka odziedziczyła po zaborcach trzy rozmaite systemy biurowości, które formalnie utrzymały się do niedawna w urzędach państwowych i komunalnych danej dzielnicy, ale ze zmianami, wprowadzonymi czy przez kierowników urzędów z innego b. zaboru, czy też — wyjątkowo — na zarządzenia władz wyższych. Zmiany te, przeprowadzane dorywczo, wytworzyć musiały zamieszanie, gdyż pierwszym wymogiem każdego systemu jest jego jednolitość; najgorszy system, przeprowadzany w logicznej całości, jest lepszym, niż kombinacja dwu systemów, choćby najlepszych. Z drugiej strony dyletancy młodzi biuraliści, nie stojący na wysokości dawnych specjalistów kancelaryjnych, doprowadzili miejscami dawniejsze, choćby przestarzałe, ale logiczne systemy do niedorzeczności; znana jest rzeczą, że niema więcej szkodliwego biurokraty od młodego urzędnika bez dobrej szkoły. Wreszcie zmienne po wojnie światowej warunki pracy urzędów, a w szczególności wzmoczenie się tętna pracy oraz zwiększone czynności nie mogły się pomieścić w ramach dotychczasowych przepisów kancelaryjnych.

Tymczasem wydanie jednolitych norm dla całego państwa odwlekało się ciągle z powodu sporów o wyższość jednego systemu dzielnicowego nad drugim, przyczem przyzwyczajenie było złym rozjemcą. Najpierw próbowano zatem forsować poszczególne systemy, a potem kombinować jeden z drugim — zamiast zdobyć się na zupełnie nowy, jednolity system, dostosowany do czasów obecnych. Wreszcie rozmaici dyletanci zaczęli kolportować jakieś rzekome sensacyjne wynalazki, dokonywające cudów sprawności i oszczędności.

Po tym długim straconym okresie, przystąpiono wreszcie do studjów zasadniczych, które okazały się jednak tem mozolniejsze, że chciano dla wszystkich urzędów o rozmaitych typach pracy i o bardzo rozmaitej wielkości stworzyć ten sam system.

Okres ten trwa właściwie jeszcze dotychczas. Uchwała Rady Ministrów z 27 sierpnia 1931 (Monitor Polski nr. 146) słusznie może — ze względów ostrożności — nakreśliła tylko ramy biurowości, ramy te jednak są tak szerokie i ogólne, że właściwie nie tworzą nawet najogólniejszego systemu, nie obejmują najczęściej zasadniczych wskazówek, wskutek czego poszczególne ministerstwa wydawać mogą najczęściej różniące się ze sobą instrukcje.

Kto zna tajniki biurowości, niby proste, a jednak bardzo „przepastne”, ten zdaje sobie sprawę z odpowiedzialności za narzucenie pewnej szczegółowej instrukcji biurowej. Słusznie zatem postępuje Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, że instrukcję takie wydaje stopniowo i tylko dla pewnych grup urzędów.

Okólnikiem nr. 112 z 16 listopada 1933 r. poleciło to Ministerstwo wprowadzić do końca roku 1934 w gminach (zbiorowych) wydaną przez siebie „instrukcję kancelaryjną dla urzędów gmin wiejskich” z dodatkiem, że możnaby ją wprowadzić z drobnymi zmianami także we wszystkich urzędach miejskich miast niestanowiących osobne powiaty.

Praca pp. Podwińskiego i Typiaka obejmuje powyższą instrukcję, złożoną z 23 paragrafów, z objaśnieniami do niej, co zajmuje zaledwie 17 stron. Reszta książki, to obszerne dodatki, opracowane przez autorów, którzy — jako urzędnicy Ministerstwa Spraw Wewnętrznych — brali bezpośredni udział w opracowaniu instrukcji.

Instrukcja opiera się na systemie tak zwanym „bezdziennikowym”, z czego bynajmniej nie wynika, że spraw wpływających nigdzie się nie zapisuje, tylko że nie zapisuje się ich w ogólnym dzienniku urzędu. Wpływające pisma oddaje się wprost referentom, którzy sami sprawy „ważniejsze”, a właściwie wszystkie istotne, zapisują (z wyjątkiem prawie tylko tych, które przy rozumnym systemie dziennikowym także nie były zapisane).

Jedne pisma zapisują referenci do t. zw. spisów spraw, leżących w odnośnych teczkach, według pewnych grup spraw, albo do t. zw. rejestrów kancelaryjnych (nazywanych dotychczas „wykazami”, „kontrolami”, „ewidencjami” lub „zapiskami”), jeśli chodzi o pewne powtarzające się zezwolenia, poświadczenia, rejestry i t. p. Referent oznacza akt albo numerem teczek, które zgodne są z zatwierdzonemi przez władzę nadzorczą grupami spraw oraz liczbę bieżącą (np. nr. 21/7, t. j. teczka nr. 21 obejmująca np. sprawy rolnicze) albo 2/ znakiem literowym rejestru kancelaryjnego (prowadzonego w formie skorowidza alfabetycznego), początkową literą nazwiska interesowanej strony i liczbą bieżącą (np. D/K 5; D — rejestr dowo-

dów osobistych, K — Kowalski). Teczek typowych będzie przeciętnie w urzędzie gminnym — według projektu autorów — 36 (dopuszczalne są też podteczki), rejestrów około 12.

Aakta pozostają w przechowaniu referenta „dopóki są potrzebne do bieżącego urzędowania”. Przechowuje je referent po załatwieniu we wspomnianych teczkach, a przed ostatecznym załatwieniem w teczkach podręcznych z napisami „do załatwienia”, „do podpisu”, „na posiedzenia”, „pilne” (dkładka czerwona) — a terminowe w t. zw. „terminatkach”.

Wspólnie dla całego urzędu odbywa się tylko przyjmowanie i przydzielanie pism nadchodzących z zewnątrz (co należy do sekretarza gminnego), wysyłanie załatwień nazewnątrz oraz prowadzenie skł ad n i c y a k t , do której referenci odsyłają akta, gdy już nie są im potrzebne.

Niestety z instrukcji ani objaśnień nie można dojść, czy niepotrzebne akta oddawane są skł ad n i c y p o j e d y n c z o , a w takim razie z jaką ewidencją (cały ustęp 7 § 18 jest niezrozumiały), czy z całymi teczkami, co znowu o tyle wydaje się nieprawdopodobne, że w teczkach znajdują się akta najrozmaitszych spraw, które stają się nieaktualne w rozmaitych czasach.

Olkólniki i zarządzenia przechowuje się w osobnych zbiorach” według typowych działów spraw. Takich działów proponują autorzy 4: 1. Ogólno-organizacyjny, 2. Finansowo-budżetowy, 3. Gospodarka gminna, 4. Dział administracyjny (sprawy poruczone), W dziale „gospodarki gminnej” pomieścili autorzy nie tylko samą „gospodarkę”, ale wszystkie sprawy t. zw. „własnego zakresu działania gmin”, jak opiekę społeczną, oświatę i rolnictwo, co nie odpowiada tytułowi.

Czystopisy podpisuje tak wójt, jak i sekretarz gminny (system kolegjalny według wzorów rosyjskich, niepraktyczny choćby ze względu na stratę czasu i nielogiczny, bo za decyzję odpowiada sam naczelnik urzędu, a nie może być zań odpowiedzialny podległy urzędnik, który niekoniecznie z zarządzeniem naczelnika musi się zgadzać).

Oto krótkie streszczenie instrukcji. W szczupłej recenzji niemożliwe jest krytyczne naświetlenie szczegółów instrukcji, do czego musiałaby się dołączyć polemika z wywodami autorów, którzy we wstępie odpierają zarzuty przeciwników projektu instrukcji, rozpatrywanego swego czasu.

Osobom interesującym się bliżej kwestją przepisów kancelaryjnych mógłbym zatem wskazać jedynie na mój obszerny artykuł o reformie biurowości 'komunalnej, umieszczony w „Samorządzie Miejskim” z 1 maja 1933 r. Nr. 9 p. t. „System biurowości

w urzędach komunalnych", w którym, obok uznania pewnych dodatnich przepisów projektu omawianej instrukcji, poczyniłem niektóre istotne zastrzeżenia merytoryczne (np. obarczanie czysto kancelaryjną pracą referentów, którzy przytem gorzej będą to robić od urzędników kancelaryjnych, a częsta ich nieobecność i zmiana wywołać musi nieporządek w biurowości). Obecnie dodałbym tylko jeszcze, że sposób doręczania pism jest zanadto skomplikowany i bynajmniej nie uproszczony, a instrukcja wykazuje miejscami luki.

Duże zastrzeżenia mam też nadal co do przyjętej terminologii biurowej, która zachowując często niepotrzebnie łacińskie wyrazy starej biurokracji, nie oddaje też nieraz jasno danego pojęcia czy przedmiotu. Np. z nazwy „rejestr (kancelaryjny) niktby się nie domyślił, że chodzi o imienne zestawienie np. wydanych kart rowerowych, możnaby to nazwać raczej „wykazem specjalnym”. Podobnie „wykaz akt” nie oddaje bynajmniej ustalonego „podziału spraw” według teczek, każdy będzie raczej myślał, że chodzi o „spis akt”. Tymczasem spis akt w poszczególnych teczkach nazwano znowu „spisem spraw”; są to wprawdzie akta obejmujące osobne „sprawy” w całości, ale dla odróżnienia od podziału na rodzaj spraw należałoby tu użyć raczej terminu „spis akt”. Niepotrzebny jest obcy wyraz „rejestrować” zamiast „zapisywać”, „adnotacja (zaznaczenie), „prolongować” (przedłużyć termin), błędne są wyrażenia „podcyfrować” (wogóle niezrozumiałe), odnotować (chyba zanotować, gdyż odnotować to chyba skreślić), w dodatkach zaś spotykamy wyrażenie „przyjęli udział” w zebraniu (wzięli udział), sztuczne wyrażenia „komórka administracyjna” (biuro), symbol (oznaka), akty (zamiast akta), a w okólniku ministerjalnym „rekompensować” i okropne wprost wyrażenie „korespondencja pieniężna musi być ewidencjonowana”(!).

Muszę też zarzucić, że styl instrukcji jest wzorowany na biurokratycznym stylu niemieckim, a przez to ciężki do czytania i do zrozumienia¹⁾. We wszystkich instrukcjach, a zwłaszcza

¹⁾ Instrukcja posługuje się wbrew duchowi języka polskiego rzeczownikami słownymi, zamiast krótkimi zdaniem, stroną bierną zamiast zwrotną oraz wstawia wiele słów niepotrzebnych, np.: „Po dokonaniu wysyłki akta zwracane są referentom” (Po wysyłce akta zwraca się referentom) — albo „Sekretarz decyduje o wysłaniu ponownego przypomnienia lub zarządza wystąpienie do władzy nadzorczej z prośbą o interwencję” (Sekretarz zarządza, aby wysłać ponownie przypomnienie lub prosić władzę nadzorczą o interwencję), — „Figurującego na akcie przedmiotu (?) nie należy zmieniać”. Niepoprawne językowo wzory urzędowe są rozsądkiem zlej polszczyzny po całym kraju, a zwłaszcza na wsi, nie można zatem często tego przypominać.

dla tak małych urzędów, jak gminnych, styl powinien być szczególnie naturalny i jasny, tak samo jak układ; postępowanie z aktami powinno się raczej przedstawić w niej w sposób chronologiczny, jak jedna czynność po drugiej następuje, od otrzymania pisma aż do załatwienia i złożenia do akt.

Wobec zastrzeżeń z wielu stron co do praktyczności poszczególnych postanowień, a zbyt małego jeszcze wypróbowania ich — nowa instrukcja kancelaryjna dla gmin wiejskich będzie zapewne tylko próbą i etapem na drodze do ustalenia i ulepszenia naszej biurowości. Należałoby sobie też życzyć, aby nie była wprowadzona przymusowo do urzędów miejskich, zanim w urzędach gmin wiejskich nie będzie należycie wypróbowana i zmieniona w tych punktach, w których nie okaże się praktyczną. Przytem gospodarka miejska jest nie tylko większą ilościowo, ale i daleko więcej rozbudowana i zróżniczkowana, nawet w miastach niżej 10.000 mieszkańców i) dlatego instrukcja wymagać będzie nie tylko drobnych, ale nieraz i zasadniczych zmian. Nie można polegać wyłącznie na pisemnych pochwałach urzędów podładnych; skłonne są one do uznania projektów zgóry za dobre, aby zbytnio nie wysilać się na dowodzenie czegoś przeciwnego.

Największą część książki stanowią dodatki opracowane przez autorów, jak: rozmaite wzory i wskazówki dla urzędów gminnych co do biurowości (działy „wykaz akt” raczej „podział spraw” z wyczerpującym wyliczeniem wszelkiego rodzaju spraw wchodzących w zakres działania gminy), wzory ksiąg i druków, doręczanie wezwań, dalej podstawy prawne (ustawy i rozporządzenia) terminarz spraw — rzeczy o dużej doniosłości dla ułatwienia pracy w urzędach gminnych, a opracowane wyczerpująco (częściowo oparte na poprzednim wydawnictwie Związku Miast p. t. „Obowiązkowe zadania i czynności gmin” 1932 z uzupełnieniem z roku 1933).

Dział „Wskazówki w sprawie urządzenia biura oraz biurowości gminnej” obejmuje może zbyt wielką różnorodność treści, raczej dorywczo traktowanej. Wątpliwości wzbudza zalecenie, „aby w urzędach gminnych odgradzać się od interesentów okienkami, jak w bankach, zamiast jak dotychczas barjerami”. Przy okienkach bankowych nie rozmawia się ze stroną, tylko przyjmuje się pieniądze i czeka, w urzędach gminnych zaś urzędnik musi się rozmówić z interesentem, jaknajlepiej go widząc i obserwując.

Kończy książkę bardzo obszerny (90 stron) dział „Wykaz oraz wzory ksiąg i druków, znajdujących się w składnicy Związku Pracowników Samorządu Terytorjalnego”.

Książka dla urzędów gminnych nieodzowna wobec objęcia nią wszelkich wzorów biurowych.

Dr. Władysław Dalbor (Poznań).

- Badecki K.: Archiwum m. Lwowa, jego stan obecny oraz potrzeby reorganizacyjne, inwentaryzacyjne i wydawnicze. Lwów, Tow. Nauk., 1934, str. 11.
- Buzański M.: Wskazówki dla sołtysów w sprawach gromadzkich oraz administracji publicznej. Łódź, 1934, str. 56.
- Dąbrowski St.: Jak wybierać radnych miejskich. Warszawa, Hoesick, 1934, str. 55.
- Dziwulski St.: Rozwój terytorjalny m. Warszawy w ciągu wieku 1900 — 1930. Warszawa, „Kronika Warszawy”, 1934, str. 19.
- Gminy wiejskie w Małopolsce w świetle nowej ustawy samorządowej. Warszawa, B. B. W. R., 1934, str. 47.
- Goldberg G.: Zarys dziejów m. Słonima. Słonim, 1934, str. 63. 1,50 zł.
- Koryzna H.: Wybieramy nowe rady miejskie. Warszawa, 1934.
- Langrod J. St.: 3 lata samorządu Krakowa (1931—1933) na tle teorii prawa administracyjnego. Kraków, Krzyżanowski, 1934, str. 98. 3,50 zł.
- Majewski St.: Rok jubileuszowy m. Łukowa (700-lecie). Łuków, „Komitet Obchodu”, 1934 str. 64.
- Patkaniowski M.: Krakowska Rada Miejska w średnich wiekach. Kraków, Tow. Miłośników historii i zabytków Krakowa, 1934, str. 159.
- Piekarski St.: Skorowidz kompetencji terytorjalnej władz państwowych i samorządowych na terenie Warszawy, wyd. II. Warszawa, P. A. P., 1934, str. 189. 2,50 zł.
- Podwiński St. i Chylewski J.: Jak wybierać radnych miejskich, wyd. 2. Warszawa, Samorządowy Instytut Wydawniczy, 1934, str. 64.
- Ptaśnik J.: Miasta i mieszczaństwo w dawnej Polsce. Kraków, Akademia Umiejętności, 1934, str. 511.
- Rocznik statystyczny m. Bydgoszczy 1932. Bydgoszcz, Miejski Urząd St., 1934, str. 34.
- Rocznik statystyczny Warszawy 1932. Warszawa, Wyd. Statystyczny Zarządu Miejskiego, 1934, str. 110. 6 zł.
- Rozporządzenie Min. Sp. Wewn. z 30. III. 1934 w sprawie regulaminu wyborczego do rad miejskich. Warszawa, 1934, str. 20.
- Samorząd jako czynnik gospodarczy. Warszawa, B. B. W. R., 1934, str. 15.

- Starszewski J.: Regulamin wyborczy do Rad Miejskich. Rohatyn, „Księgi i Druki Gminne”, 1934, str. 42. 6,50 zł.
- Tołwiński T.: Urbanistyka. T. I. Warszawa, Kasa im. Mianowskiego, 1934, str. 379.
- Barrail H.: L'autonomie régionale en Espagne. Paris, Libr. gén. de droit et de jurisprudence, 1933, str. 199.
- Dovillé G.: La loi communale du 30. III. 1836, lois modificatives et complémentaires. Belgique, Frameries, 1933.
- Sfintescu C.: L'urbanistique générale. Bruxelles, Van Keerberghen, 1933, str. 16.
- Yao T. C.: Le gouvernement central et les gouvernements locaux en Chine. Paris, Pedone, 1934, str. 165.
- Becker E.: Studien zur Gemeindeverfassung in Luxemburg. Bonn, Röhrscheid, 1934, str. 268. 8,50 M.
- Ensthaler J.: Das Dienstrecht d. oberösterreichischen Gemeindeangestellten. Linz, 1934, str. 132. 2,80 M.
- Eulerich W.: Dekonzentration d. Grossstadt im Spiegel d. Reichsreform. Essen, Petersen, 1933, str. 106.
- Fiehler K.: Nationalsozialistische Gemeindepolitik, 7 Aufl. München, Eher, 1933, str. 80. 0,80 M.
- Fuerst E.: Wann sind Beamte Gemeindebeamte? Quakenbrück, Trute, 1933.
- Grasser T.: Die Gemeinde-Verfassung u. Verwaltung in Elsass u. Lothringen. Strassburg, Heitz, 1934, str. 165. 4 M.
- Jolowicz H.: Die Selbstverwaltung d. hamburgischen Gemeinden. Zeulenroda i. Thür., Sporn, 1933, str. 80.
- Kleinsorg Fr.: Die Haftpflicht der Gemeinden U. Gemeindeverbände im Lichte d. neueren Rechtsprechung. Berlin, Heymann, 1934, str. 95.
- Kretzschmar H. G.: Die Verantwortlichkeit f. die gemeindliche Vermögensverwaltung (nach § 88 d. sächsischen Gemeindeordnung). Dresden, Risse Verl., 1934, str. 51. 3 M.
- Meurers W.: Die Kommunalrechtliche Idee der Dekonzentration d. Grossstadt u. ihre Durchführung. Düsseldorf, Nolte, 1934, str. 39.
- Oelschlägel W.: Der Bezirksverband als Selbstverwaltungsträger nach d. sächsischen Gemeindeordnung. Dresden, Risse, 1934, str. 40. 3 M.
- Paquet A.: Und Berlin? Abbruch u. Aufbau d. Reichshauptstadt. Frankfurt, Societäts Verl., 1934, str. 45.
- Schulz N.: Das Recht d. württembergischen Zweckverbände. Stuttgart. Kohlhammer, 1934, str. 75. 3 M.
- Schell P.: Die Umwandlung von Land- in Stadtgemeinden nach preussischem Recht. Bad Neuennahr, 1933, str. 64.

- Voos K.: Preuss. Gemeindeverfassungsrecht. Opladen, „Rechts u. Verwaltungsbibliothek", 1934, str. 56. 2,10 M.
- Wenzel W.: Julius Lippert, Staatskommissar in der Hauptstadt Berlin. Berlin, „Zeitgeschichte", 1934, str. 64.
- Chapman H.: Town a. regional development: A guide to the town and country planning act. London, Dent, 1933, str. 253. 6 s. 6 d.
- Clarke J. J.: The local government and of the United Kingdom. London, Pitman, 1934, str. 725.
- Fairweather G. O.: Wanted intelligent local selfgovernment. Chicago, Un. Pr., 1933, str. 52. 52 e
- Ferrier W. W.: The story of the evolution of a hamlet into a city. Berkeley, (Calif.), 1934, str. 424.
- Finer H.: English local government. London, Methuen, 1933, str. 547, 215.
- Griffith E. St.: Current municipal problems. Boston, Houghton, 1933, str. 293. 2 \$.
- Harris P. A.: London and its government. London, Dent, 1933, s. 271. 3 s. 6 d.
- Harris P. A.: London and its government. London, Dent, 1933, str. 271. 3 s. 6 d.

2. *Przedsiębiorstwa komunalne, zakłady użyteczności publicznej, szkolnictwo, opieka i szpitalnictwo, budownictwo.*

Rosset Edward: Dur brzuszny w Łodzi w świetle danych statystycznych z lat 1919—1933. Łódź 1934, str. 16.

O pożytku podobnych publikacyj, zwłaszcza pisanych przez dobrych znawców przedmiotu, nie trzeba się zbytnio rozwodzić. P. Rosset doskonale zorientowany w materiale statystycznym na terenie Łodzi napisał bardzo ciekawy przyczynek do zaznajomienia się z niebezpieczeństwem duru brzusznego dla mieszkańców tego miasta, kierując się myślą zwrócenia uwagi społeczeństwa na konieczność dalszej walki z chorobą, która w pewnej mierze jest specyficzną właściwością Łodzi, pozbawionej dotąd wodociągów i kanalizacji. Wśród wielkich miast Europy Łódź jest tym fenomenem, który zapóźnił się z urządzeniami sanitarnymi i zaopatrzeniem w dobrą wodę, stając się smutnej sławy białym krukiem. W ciągu piętnastolecia 1919—1933 w Łodzi zapadło na dur brzuszny 13.066 osób, z czągió 1.729 zmarło. Szkieł statystyczny, o którym mowa, nietylko zapoznaje nas ze stanem zachorowalności, umieralności i śmiertelności na dur brzuszny na terenie Łodzi, ale bardzo wy-

mownie, w ciekawych zestawieniach statystycznych, charakteryzując przebieg choroby w zależności od pór roku, od rozmieszczenia w różnych dzielnicach miasta, płci, podziału wyznaniowego, wieku chorych, itp. Słowem, daje nam społeczną charakterystykę choroby, która oczywiście znana jest gruntownie od strony lekarskiej, mniej natomiast — od strony społecznej i profilaktycznej. Z punktu widzenia profilaktycznego p. Rosset zwraca uwagę na wspomniany już brak urządzeń sanitarnych oraz. na sprawę mleka w Łodzi, które ze względu na kolosalne zanieczyszczenie odgrywa rolę wielce ujemnego czynnika. Woda i mleko — oto dwa źródła rozsadanictwa duru brzusznego, istniejące prócz Łodzi we wszystkich innych miastach polskich.

Rozpowszechnienie duru brzusznego wiąże się z warunkami materialnymi, a co zatem idzie higieniczno-sanitarnymi, wśród których ludzie żyją. W Łodzi najbardziej dotknięty jest III Komisarjat, który p. Rosset charakteryzuje jako typowe siedlisko nędzy. Na podłożu nędzy, brudu, złych mieszkań rozwija się groźna choroba. Ofiarą jej padają dzieci: u chrześcijan 50,5/6 liczby zachorowań przypada na wiek do lat 15, u żydów nawet — 60,6%. Jest to więc choroba — społecznie biorąc — tem niebezpieczniejsza, że grasuje wśród najmłodszego pokolenia. Śmiertelność na dur brzuszny jest bardzo znaczna, w Łodzi na początku okresu badanego co 6-ty wypadek kończył się zajściem śmiertelnym, ku końcowi okresu — co 11-ty. Jest rzeczą charakterystyczną, że mimo, iż żydzi częściej zapadają na tę chorobę, śmiertelność żydów, jak się okazuje, jest dużo niższa od śmiertelności chrześcijan. Gdzie leży przyczyna? P. Rosset tłumaczy, między innymi, niższą śmiertelność żydów odmiennym rozkładem chorych chrześcijan i żydów według wieku: zapadalność na dur brzuszny jest większa u dzieci żydowskich, niż chrześcijańskich, gdy jednocześnie liczba wypadków śmiertelnych jest stosunkowo mniejsza u dzieci, jak u dorosłych, stąd efekt ostateczny — ujemny dla chrześcijan. Co się tyczy wpływu płci na śmiertelność z duru brzusznego, to w świetle omawianego niewielkiego materiału statystycznego okazuje się, że pomiędzy śmiertelnością mężczyzn a kobiet niema poważniejszych różnic: choroba jest groźna jednakowo.

Te i tym podobne przykłady świadczą, że broszurka p. Rosseta jest bardzo ciekawa. Ogół czytających nie powinien stronić od takich książeczek, które dobrze ułożone zapoznają nas wymownie z otaczającą rzeczywistością społeczną i pozwalają wnikać w lepsze jej zrozumienie. Tego u nas brak.

Prof. Leon Waściszewski (Warszawa)

- Dmitrjew A.: Przedsiębiorstwa komunalne w ustawodawstwie polskiem. Wilno, Rutkowski, 1934, str. 107. 4 zł.
- Kolitowski A.: Pokaz przedsiębiorstwa wodociągów i kanalizacji m. st. Warszawy na wystawie w Poznaniu w 1933 r. Kraków, „Gaz i Woda”, 1934.
- Mościcki Ig.: Urządzenia pozwalające na stworzenie w odpowiednich zakładach miejskich warunków leczniczych upodobnionych do warunków na wyżynach górskich. Warszawa, Koło Wyd. Oficerów Korpusu Sanitarnego 1934, str. 39.
- Przepisy miejscowe w sprawie zaopatrywania ludności w wodę w mieście Lwowie. Lwów, Gmina m. Lwowa, 1934, str. 52.
- Szniolis A.: Uniwersalna kanalizacja miejska systemu inż. Gandillona. Warszawa, „Zdrowie Publiczne”, 1934, str. 22.
- Szulc T.: Służba zdrowia i higiena publiczna w m. Poznania. Poznań, Zarząd stoł. m. Poznania, 1933.
- Wer Stadt K.: Wpływ kryzysu na rozwój wodociągów i kanalizacji w Czechosłowacji. Kraków, „Gaz i Woda”, 1934, str. 25.
- L'assistance publique. L'organisation de l'assistance publique en France. Bruxelles. Van Keerberghen, 1933.
- Mościcki Ig.: Installations permettant la création dans des instituts municipaux appropriés, de conditions thérapeutiques semblables à celles des montagnes. Varsovie, 1934, str. 38.
- Bruhns K.I Der Kleingarten u. d. Städtebau. Braunschweig, Guè, 1933, str. 72.
- Büggeln H.: Die Entwicklung d. öffentlichen Elektrizitätswirtschaft in Deutschland. Stuttgart, Kohlhammer, 1934, str. 182. 3 M.
- Eishoff Fr.: Zwei Jahre verstädtische Kleinsiedlung. Münster, Wirtschafts- u. Sozialwiss. Verl., 1934, str. 68. 1,50 M.
- Gensel W.: Siedlungsprobleme im Grossstadtrand. Würzburg, Triltsch, 1934, str. 78.
- Heller W.: Artikel 153 d. Reichsverfassung u. d. Städtebau. Vaihingen a. F., 1932, str. 60.
- Langen G.: Das Umsiedlungsproblem mit bes. Berücks. d. Kleinstädte etc. Berlin, „Die Grundstückswarte”, 1934, str. 120. 4,80 M.
- Die Stadtentwässerung in Deutschland. Bd. 1, 2. Jena, Fischer. 138 M. _____
- Cyr Fr. W.: Responsibility for rural-school administration. N. Y. Columbia Un. Press, 1934, str. 164.
- Gray J. H. and Levin J.: The valuation and regulation of public utilities. N. Y., Harper a. Brothers, 1933, str. 143. 75 c.

- Hayward S.: Preparation of schemes and orders under the town and country planning act. London, Pitman, 1934, str. 89. 10 s. 6 d.
- Nolting de Wayne E.: Fire prevention practices in N. Y. State Municipalities. N. Y., Bureau of Training and Research, 1933, str. 72. 1 f.
- Winslow C. E. A.: A city set on a hill. N. Y. Doubleday, 1934, str. 367.

3. *Finanse komunalne, polityka finansowa, budżety, ogólna gospodarka komunalna.*

- Akcja pożyczkowa gminnych kas pożyczkowo-oszczędnościowych w 1932 r. z uwzględnieniem ich ogólnego rozwoju i t. d. Warszawa, Państwowy Bank Rolny, 1933, str. 260.
- Pawlak Z.: Wskazówki dla gminnych komisji rewizyjnych. Warszawa, Zw. Gmin Wiejsk. R. P. i Zw. Pr. Samorządu Teryt. R. P., 1934, str. 126.
- Sprawozdanie rachunkowe K. K. O. m. Cieszyna, za 1933. Cieszyn, K. K. O., 1934, str. 28. _____
- Felix M.: La réforme générale des finances locales. T. 3. Paris, Rousseau, 1933, str. 286. 30 fr.
- Girolami J. et J. Delaporte: Les subventions de l'état aux collectivités locales. Paris, „La vie locale et départementale”, 1933, str. 350. 40 fr.
- Le Carpentier G.: Le problème des finances locales en France. Paris, Rivière, 1932, str. 257. 20 fr.
- Bayrhammer W.: Das Gemeindeumschuldungsgesetz v. 21. IX. 1933. Berlin, Müller, 1934, str. 203. 4,85 M.
- Beetz K.: Das staatliche Finanzaufsichtsrecht ü. d. Stadtgemeinden. Düsseldorf, Nolte, 1933, str. 65.
- Klein W.: Das neue Umschuldungsgesetz (Liquidierung d. landwirtschaftlichen u. städtischen Schulden), Hermannstadt, Krafft & Drotleff, 1934. 15 Lei.
- Lichtenstein H.: Die Finanzwirtschaft d. deutschen Grossstädte v. 1925—1931. Jena, Fischer, 1933.
- Quinque H.: Das Gemeindeumschuldungsgesetz v. 21. IX. 1933. Berlin, Deutscher Gemeindeverlag, 1934, str. 64. 1,60 M.
- Zimmermann K.: Die Kreditpolitik d. deutschen Kommunen. Karlsruhe, Reiff, 1934, str. 107. _____
- Bryant G. A.: Municipal costs a. works accounts. London, Pitman, 1934, str. 118.
- Mestow D.: The local government act 1933. London, Street & Maxwell, 1934

- Samuels H.: The local government act 1933. London, Eyre, 1934, str. 298
16 s.
- Terry G. P. W.: The Rating and valuation acts 1925—1932. London, Knight,
1934, str. 412. 63 sh.

II. SAMORZĄD GOSPODARCZY I SAMORZĄD PRACY

*Teorja, historia, specjalne rozprawy teoretyczne, Izby gospodarcze,
Izby pracy.*

Sprawozdanie z działalności Izby Przemysłowo-handlowej
w Wilnie za rok 1933. Wilno, Izba Przemysłowo-Handlowa.
Str. 81.

Nieznaczna poprawa sytuacji gospodarczej, jaka miała miejsce na Kresach północno-wschodnich w 1933 roku znalazła żywy odzwiek w omawianym sprawozdaniu z działalności wileńskiej Izby Przemysłowo-handlowej. O ile w roku 1932 działalność Izby miała głównie charakter defensywny, o tyle w omawianym okresie sprawozdawczym, kiedy po ciężkim borykaniu się z niekończącym się uciskiem wzrastającej dekonunktury nastął okres względnej stabilizacji, akcja ta nabrała charakteru czynnego przeciwstawienia się skutkom kryzysu. Izba wileńska podjęła inicjatywę czynnej walki z kryzysem i rzuciła w społeczeństwo ziem północno-wschodnich hasła, działające jak powiew świeżego powietrza w zatęchłej atmosferze postępującej depresji gospodarczej i budzące wiarę we własne siły. Głównym celem tej działalności w 1933 roku było podniesienie dochodu społecznego na terenie okręgu Izby i zwiększenie wolnej części tego dochodu na wzmoczenie konsumpcji i kapitałizacji. Ze sprawozdania wtudać, że wyniki działalności w toku tej akcji były na poszczególnych odcinkach różne, naogół jednak w bardzo wielkiej mierze osiągnięto poważne sukcesy. Największe z nich, to uzyskanie pewnych preferencji regionalnych dla województw północno-wschodnich, szereg ulg podatkowych w dziedzinie podatku przemysłowego dla przemysłu garbarskiego, tartaczno- i tekturowego, otwarcie nowej linii kolejowej Woropajewo-Druja, z czym łączy się projektowana budowa! portu rzeczno-ego na Dźwinie w Druji. W tej dziedzinie wileńska Izba Przemysłowo-handlowa stoi na stanowisku, że wywóz masowych towarów z Wileńszczyzny, a przede wszystkim drzewa, powinien być skierowany przez pobliskie porty łotewskie, dla których Wileńszczyzna stanowi

naturalne zaplecze. W każdym bądź razie kierowanie tych transportów przez Gdynię lub Gdańsk w żadnym wypadku nie powinno kalkulować się drożej, niż przez najbliższe porty łotewskie. Pewien sukces odniosła działalność Izby w zakresie cen artykułów monopolowych i sikartelizowanych. Dalsza energiczna akcja w tym kierunku jest konieczna, gdyż rozpiętość cen artykułów rolniczych i przemysłowych na Kresach północno-wschodnich jest niesłychanie wysoka. Wytworzyła się tam taka sytuacja paradoksalna, że najbardziej zmuszona jest sprzedawać swoje płody rolnicze najtaniej a jednocześnie kupować wyroby przemysłowe najdrożej, co doprowadziło do niesłychanego skurczenia się konsumpcji. Całe Kresy wschodnie, obejmujące 32 % obszaru Polski, konsumują zaledwie 1,2% ogólnej konsumpcji węgla w Polsce, 4% żelaza, 6% cementu, 1,7% nawozów azotowych. Liczby te wskazują nietylko na ciężką sytuację tych ziem, ale i na wadliwość naszej polityki cen. Poważny sukces odniosła akcja Izby w sprawie ożywienia ruchu letniskowego i turystycznego w okręgu Izby, który tam ma duże możliwości rozwojowe i przyczyniłby się także do przysporzenia dochodów miejscowej ludności. Oprócz tego sprawozdanie obejmuje opis sytuacji gospodarczej poszczególnych gałęzi przemysłu i handlu w okresie sprawozdawczym oraz wewnętrzne sprawy organizacyjne Izby

Dr. Florjan Barciński (Poznań).

- Dykier W.: Rola Izby Rolniczej i organizacji rolniczych na terenie Pomorza. Toruń, „Biblioteka Rolnika Pomorskiego”, 1934, str. 11.
- Fudakowski K.: Zadania polskiej polityki rolnej. Warszawa, Zw. Izby i Organizacji Rolniczych, 1934, str. 20.
- Hauszylid W.: O izbach rzemieślniczych i ich związku. Warszawa, Izba Rzemieślnicza, 1934, str. 512.
- Miklaszewski St.: Izby Rolnicze, wyd. II. Warszawa, Zw. Izby i Org. Rol., 1934, str. 101.
- Miłkowski St.: Agraryzm jako forma przebudowy ustroju społecznego. Kraków, Zw. Mł. Wiej. Spółdzielni Oświatowej, 1934, str. 86. 1,20 z.
- Obrzut Fr.: U wrót rewolucji gospodarczej w Polsce. Spółdzielnia pracy jako podstawowy czynnik w przebudowie ustroju gospodarczego Polski. Bielsko, 1934, str. 131.
- Pączewski L.: Przebudowa korporacyjna Italji. Warszawa, Dom Książki Polskiej, 1934, str. 91.

1. Rozporządzenie Prezydenta R. P. z 22. III. 1928 o Izbach Rolniczych.
 2. Rozporządzenie Rady Ministrów z 30. I. 1933 o utworzeniu Izby Rolniczej we Lwowie i 3. Statut Lwowskiej Izby Rolniczej. Lwów, Lwowska Izba Rolnicza, 1934, str. 84.
- Stępczyński M. i Wrzosek K.: Prawo pracy. Warszawa, Księgarnia Prawnicza, 1934, str. 323.
- Back J.: Ständische Gesellschaftsbildung auf sozialistisch-machtpolitischer Grundlage. Freiburg, Wagnersche Univ. Buchh., 1934, str. 41. 1,20 M.
- Böhler Eug.: Korporative Wirtschaft. Erlenbach—Zürich u. Leipzig. Rotapfel Verl., 1934, str. 175. 3,60 M.
- Bülow Fr.: Der deutsche Ständestaat. Leipzig, Krömer, 1934, str. 63. 1 M.
- Christalon F.: Die Arbeitnehmer im berufsständischen Aufbau. Wien, Erti. Verl., 1934, str. 48. 0,50 Sch.
- Freitag H.: Die Organisation d. wirtschaftlichen u. berufsständischen Selbstverwaltung in der Tschechoslowakei. Leipzig, Noske, 1934, str. 129.
- Haschel W.: Neues Arbeitsrecht insbesondere d. Gesetz zur Ordnung d. nationalen Arbeit. Leipzig, Hirschfeld, 1934, str. 79. 1,50 M.
- Hausmann P.: Gesellschaftliche Klassenschichtung u. berufsständische Organisation. Emsdetten, Lechte, 1934, str. 35.
- Hastler H.: Grundriss d. deutschen Arbeitsrechts. Berlin, 1934. 3,80 M.
- Hofstetter-Leu Fr.: Aktuelle Gedanken zur berufsständischen Ordnung. Hochdorf-Luzern, Selbstverl., 1934, str. 39. 1 fr. sz.
- Hofstetter-Leu Fr.: Ein freisinniger Entwurf für eine berufsständische Ordnung in der Schweiz. Hochdorf, 1934. 1,50 fr. sz.
- Keller P.: Die Korporative Idee in der Schweiz. St. Gallen, Fehr, 1934, str. 67. 2,30 M.
- Klezl I.: Beruf u. Betrieb. Ihre begriffliche Abgrenzung u. ihre Bedeutung f. d. Ständeproblem. Berlin, Heymann, 1934, str. 104. 4,50 M.
- Kosier L. S.: Das Problem d. Wirtschaftsrates in Jugoslawien. Basel, 1934, str. 38.
- Mussolini B.: Korporative Staat. Zürich-Leipzig, Rascher, 1934, str. 26. 0,80 M.
- Renzetti G.: Der korporative Staat. Leipzig, Möhring, 1934, str. 46. 1,50 M.
- Riemer H.: Volk u. Wirtschaft, Herkunft u. Ziele ständischer Wirtschaftsverfassung. Born, Scheur, 1933, str. 136. 1,40 M.
- Schmitz K.: Der Weg zur berufsständischen Ordnung in Österreich. Wien, Manz, 1934, str. 52. 1 M.
- Teschemacher H.: Der Berufsstand im Lichte d. Staatslehre u. d. Rechtsstellung d. berufsständischen Organisation im Rahmen d. Artikels 165 Reichsverfassung. München, Schweitzer, 1933, str. 91.

D. Dział socjologiczny

i.

Wydawnictwa zbiorowe, podręczniki i systemy. Historja socjologii i krytyka.

- Athayde Tristen d': Fragments de sociologie chrétienne. Trad. du portugais. Introd. de Jean Duriau. Burges, Paris: Desclée, De Brouwer, 1934, str. XII + 172.
- Burkhard Samuel: Problems a. projects in sociology; a work book in sociology. Tempe, Ariz.: Keystone Pr., 1934, str. 100. (0,85 \$).
- Gouhier Henri: La jeunesse d'August Comte et la formation du positivisme. T. 1. Sous le signe de la liberté. Paris: Vrin, 1933, str. 315 in 4°. (32 fr.).
- Günzel Kurt: Die gesellschaftliche Wirklichkeit. Eine Studie über Emile Durkheims Soziologie. Ohlau in Schlesien: Eschenhagen, 1934, str. V + 78.
- Szczurkiewicz Tadeusz: W sprawie niektórych przesłanek kierunku antropologicznego i geograficznego w socjologii. Przegląd Socjologiczny. T. II, str. 126—137. Poznań: Księg. Św. Wojciecha, 1934. (Cena II tomu — 6 zł).

II.

Metodologia. Zagadnienia graniczne i ogólne.

- Beard Charles Austin: The nature of the social sciences in relation to objectives of instruction. (Report of Commission in social studies 7.) New-York: Scribner, 1934, str. 246. (1,75 \$).
- Brogan D. W.: Proudhon. London: Hamilton, 1934, str. 96.
- Brunhuber Ludwig: Die Geschichtsauffassung des deutschen Spätmittelalters mit besond. Berücksichtigung des 14. Jahrhunderts in der Geschichtsschreibung des 19. Jahrhunderts. Ein Beitrag zur Geschichte d. Geschichtsschreibung. Kalimünz: Lassleben, 1933, str. IV + 128.
- Cüppers Clemens: Die erkenntnistheoretischen Grundgedanken Wilhelm Diltheys, dargestellt in ihrem historischen u. systematischen Zusammenhange. Leipzig: Teubner, 1933, str. VII + 152. (6,40 M).
- Gee Wilson Parham: Social science research organization in American universities and colleges. New-York: Appleton-Century, 1934, str. 284. (3 \$).
- Gramann Martin: Studien über den Einfluss der aristotelischen Philosophie auf die mittelalterlichen Theorien über das Verhältnis von Kirche u. Staat. München: Bayer. Akademie d. Wissenschaften; Beck in Kommis, 1934, str. 161. (10 M).

- Grebe Wilhelm: Geist und Sache. Grundlegung der Theorie d. Geisteswissenschaften u. Klärung des Sinnes kulturellen Schaffens. Frankfurt a. M.: Diesterweg, 1934, str. VII + 226. (7,20 M).
- Grünwald Ernst: Das Problem der Soziologie des Wissens. Versuche einer kritischen Darstellung der wissenssoziologischen Theorien. Hrsg.: Walther Eckstein. Wien—Leipzig: Braumüller, 1934, str. VIII + 297. (7,50 M).
- Günther Hans R. G.: Das Problem des Sichselbstverstehens. Berlin: Junker & Dünnhaupt, 1934, str. 244. (10 M).
- Handbuch der Philosophie. Abt. IV. Staat u. Geschichte. Philosophie der Sprache. Gesellschafts-, Wirtschafts-, Rechts-, Staats-, Kulturgeschichts-Philosophie. Philosophie der Technik. Hrsg. von Alfred Baeumler u. Manfred Schröter. München: Oldenbourg, 1934, str. 1006 in 4°. (42 M).
- Helwig Paul: Die individuelle Relation. Ein Beitrag zur Dialektik der Selbstheit. Köln: Vleugels, 1934, str. 38.
- Hennig Johannes: Lebensbegriff u. Lebenskategorie. Studien zur Geschichte u. Theorie der geisteswissenschaftlichen Begriffsbildung mit besond. Berücksichtigung Wilh. Diltheys. Dresden: Risse-Verlag in Kommis, 1933, str. 158. (4,50 M).
- Kraenzlin Gerhard: Versuch einer systematischen Darstellung der phänomenologischen Philosophie Max Schelers. Gräfenhainichen: Heine, 1933, str. VIII + 84.
- Mertineit Johannes: Das Wertproblem in der Philosophie der Gegenwart unter besond. Berücksichtigung von Ernst Troeltsch. Berlin: Reuther & Reichard, 1933, str. 54.
- Muhs Karl: Spengler und der wirtschaftliche Untergang Europas. Berlin: Junker & Dünnhaupt, 1934, str. 66. (1,60 M).
- Noel Georges: La logique de Hegel. Paris: Vrin, 1933, str. VIII + 189. (30 fr.).
- Payne E. George: Redings in educational sociology. Vol. 2. New-York: Prentice-Hall, 1934, str. 793. (3 %).
- Rothacker Erich: Geschichtsphilosophie. München: Oldenburg, 1934, str. 156. (6,50 M).
- Schröter Manfred: Philosophie der Technik. Sonderausgabe Handbuch der Philosophie. München: Oldenburg, 1934, str. 86. (3,80 M).
- Sée Henri: Science et philosophie de l'histoire. 2. edit. rev. Paris: Alkali, 1933, str. 515. (25 fr.).
- Steingraber Hans: Deutsche Gemeinschaftsphilosophie der Gegenwart. Eine Untersuchung ihrer Grundkategorien u. kritische Darstellung ihrer hauptsächlichlichen metaphys. Gestaltungen. Berlin: Junker & Dünnhaupt, 1933. str. 102.

III.

Podłoże biologiczne. Warunki zewnętrzne.

Witwicki Władysław: *Analiza psychologiczna ambicji*. Biblioteczka Filozoficzna Nr. 4. Lwów: Polskie Towarzystwo Filozoficzne. Skład główny: Książnica-Atlas, 1934, str. 44. (0,60 zł).

Myśl ponownego wydania w świeżo zainicjowanej „Biblioteczce Filozoficznej” dziś już niemal zupełnie zapomnianej rozprawki Prof. Witwickiego należy uznać za nader szczęśliwą. Z przedmowy komitetu Redakcyjnego dowiadujemy się, że „Analiza psychologiczna ambicji”, drukowana w r. 1900 w „Przeglądzie Filozoficznym”, była pierwszą publikacją naukową późniejszego tłumacza dialogów Platona i dzisiejszego znanego psychologa Uniwersytetu Warszawskiego. Aż dziw bierze czytelnika niewielkiej książeczki jak mało zmienił się jej autor w ciągu 30 zgorą lat późniejszej swojej pracy naukowej. Z kart wydanej przed paru laty (w II. wyd.) „Psychologii dla użytku słuchaczy wyższych zakładów naukowych” przemawia do nas uczony o tym samym typie umysłowości i formie wykładu. Te same wielkie zalety i te same wady. Niezwykła jasność, przejrzystość i zwartość w budowaniu zdań, styl lekki i często aż do maniery bezpretensjonalny, przy równoczesnem dążeniu do ścisłości i celności, charakteryzują nieomal w równym stopniu „Analizę” ambicji jak i „Psychologję”. Ta sama tam co i tu tendencja do przejrzystego, estetycznego rozplanowania konstrukcji. Zarówno pierwsza jak i ostatnia praca Witwickiego świadczą, że pisał je uczony o dużym wrodzonym talencie psychologicznym, wybitnej zdolności subtelnej i wnikliwego acz jednostronnego analizowania uczuć, zwłaszcza heteropatycznych. Psychologia stosunków interpersonalnych zdaje się być najbardziej właściwą domeną naukowych analiz autora. W niej zarazem ujawnia Witwicki najdotkliwiej charakterystyczne wady swego psychologicznego talentu. Przy całej subtelności analiz — wyraźna, czasami aż przykra ich oschłość i tendencja do formalizowania, przy całej, ostrej jak szpada wnikliwości — pewna jednostronność, statyczne raczej niż dynamiczne ujmowanie procesów uczuciowych. Ujęciom statycznym najłatwiej poddaje się w uczuciach ich podstawa intelektualna. Charakterystyczną cechą i wadą psychologicznego talentu prof. Witwickiego jest właśnie przerzucanie punktu ciężkości w analizie i opisie uczuć na ich podstawę intelektualną; dlatego każde uczucie wychodzi w jego analizach dziwnie zintelektualizowane a przez to i zracjonalizowane. Intelektualizm jest zresztą w Psychologii Witwic-

kiego w pewnym sensie programem; świadczy o tem m. in. jego intelektualistyczna koncepcja procesów woli, sprowadzająca postanowienia do sądów.

Rysy formalizmu i intelektualizmu zawiera również „Analiza” psychologiczna ambicji”. Ustaliwszy na początku, iż ambicja jest usposobieniem (dyspozycją) do pewnych uczuć wartości (uczucia wartości zalicza do uczuć przekonaniowych), zajmuje się skolei „głównymi rodzajami przekonań, które mogą być warunkami obudzenia się ambicji”. Najogólniejszym przedmiotem ambicji jest „podniesienie się do czegoś wyższego”; z początku tym wyższym stanem jest dla człowieka stwierdzenie jego *niezależności* od innych ludzi, od czynników wewnętrznych i od czynników nieosobowych, później *równości* a w końcu *wyższości*. Zdaniem autora, osobnik ludzki przechodzi zwykle w życiu swoim kolejno te „trzy szczeble” podnoszenia się w górę. Rezultatem analizy głównych przekonań budzących ambicję jest definicja sformułowana na str. 26 i uzupełniona na str. 29 i 32. „Ambicja jest usposobieniem (dyspozycją — przyp. rec.) zdolnością i gotowością do doznawania uczuć przyjemnych albo przykrych, budzących się w nas, skoro stwierdzamy albo zaprzeczamy, że jesteśmy niezależni, równi albo wyżsi . . .” „niezależność może być niezależnością od ludzi, od czynników wewnętrznych i od czynników zewnętrznych nieosobowych”; podobnie równość i wyższość. Do przekonania o naszej niezależności, równości i wyższości dołącza się w ambicji „przekonanie o istnieniu w naszym otoczeniu sądów, dotyczących naszej niezależności, równości i wyższości, oraz uczuć, z tych sądów wynikających” a wreszcie „przyjemne poczucie siły, które występuje w związku z każdym zaspokojeniem ambicji”. W ostatnim rozdziale autor stara się wykazać, iż ambicja jako dyspozycja psychiczna jest instynktem, ponieważ wykazuje wszelkie znamiona instynktu. Instynkt ambicji zalicza autor do instynktów osobistych (egoistycznych), nie zaś społecznych (altruistycznych). Instynkt ten bowiem, acz przy współżyciu gromadnem może przynosić pożytek społeczeństwu i przez to nabrać pozorów instynktu społecznego, w rzeczywistości dysponuje człowieka do szukania tylko w ł a s n e g o wyniesienia; „a ponieważ najłatwiej mu je znaleźć na drodze pracy społecznej, przeto też tam go szuka” (str. 43).

Analiza ambicji dokonana przez Witwickiego jest niewątpliwie cennym przyczynkiem. Zwraca bowiem uwagę czytelnika na intelektualną podstawę ambicji a więc tę stronę, którą naogół w analizach psychologicznych czy psycho-socjologicznych ambicji pomijano albo zbywano ogólnikami. Bardzo jednostronny to jednak przyczynek. Dynamiczna, dążeniowa strona ambicji jest w analizie Wit-

wickiego zgoła zapoznana. Ambitnym nazywamy przecież kogoś nie dlatego, że „o d c z u w a radość na myśl o pochwalę, a przykrość na myśl o naganie” (str. 8) ale dlatego przede wszystkim, że w całym swoim zachowaniu ujawnia dążeń i e do zdobycia pochwały a zarazem unikania nagany. Zdaje mi się, że Mc Dougall i A. Vierkandt w analizie poczucia własnego ja i dążności do uznania są o wiele bliżsi ujęciu zasadniczej cechy ambicji, kiedy ujmują ją jako 1. dążenie do wywołania cudzych reakcji pozytywnie wartościujących podmiot dążący, a zarazem 2. dążenie do unikania reakcji negatywnie wartościujących. Wbrew temu co twierdzi autor, introwertowana postać ambicji jest zarówno filo- jak i ontogenetycznie późniejsza od ekstrawertowanej, wymaga bowiem rozwiniętej już, refleksyjnej świadomości własnego ja. Statyczne raczej i skrajnie intelektualizujące ujęcie ambicji nie pozwoliło autorowi odkryć najbardziej charakterystycznej, a mianowicie psychospołecznej natury ambicji. To wszystko co mówi o społecznej stronie ambicji, nie wychodzi poza utarte ogólniki. Przeoczą fakt, że ambicja może występować nie tylko w formie indywidualnej, „osobistej” ale i kolektywnej, jak np. ambicja narodowa, czy, ogólniej, grupowa; przeoczą również, że w indywidualnej postaci ambicji jako szukaniu wyniesienia ponad innych czy nawet ponad pewne własne właściwości, olbrzymią rolę odgrywają bezpośrednio lub pośrednio wyznaczniki natury społecznej: dominujące w danym społeczeństwie czy grupie społecznej ideały i wartościowania zachowań i społecznych typów indywidualnych, przyjmowane świadomie lub podświadomie przez jednostkę ambitną. Wątpliwe dalej wydaje mi się twierdzenie autora, iż filo- i ontogenetycznie pierwszą wartością ambicji jest niezależność od innych ludzi. Dane etnograficzne i wyniki psychologii rozwojowej świadczą raczej o czymś wręcz przeciwnym; osobnik ludzki w rozwoju swym dąży naprzód do wyższości nieco później do równości a niewiele tylko i to na wyższym poziomie autorefleksji do „niezależności”.

Wywody analityczne autora pozwoliłbym sobie zmodyfikować i dopełnić następującymi hipotezami: 1. ambicja nie jest prostym instynktem, lecz złożonym, jest pewną postacią dążności do uznania i znaczenia, ta zaś dążność nie jest elementarna, lecz pochodna, złożona. Obok „woli mocy” w skład jej mogą wchodzić i faktycznie wchodzi: instynkt uległości, instynkt towarzyski, instynkt odosobnienia i walki. W poszczególnych przejawach ambicji dobór tych innych składowych instynktów może być różny i różne również może być ich wzajemne natężenie; raz jeden dominuje w zespole, to znów inny. Poszczególne typy ambicji, które u Witwickiego przedstawiają zarazem kolejne jej stadja rozwojowe, różnią

się nietylę treścią przekonań zabarwionych uczuciowo przyjemnie (czy nieprzyjemnie), lecz ilościowym i jakościowym składem instynktów, występujących w danej złożonej dążności do uznania. Treść przekonań zabarwionych przyjemnie tłumaczyć się wówczas będzie odmiennością składowych instynktów ambicji, będzie najbardziej dostępnym symptomem umożliwiającym ich analizę. Tak np. w szukaniu niezależności instynktem bardzo ważnym w dążności do znaczenia i uznania będzie instynkt odosobnienia; w szukaniu równości — instynkt towarzyski! ewent. instynkt uległości (zwłaszcza kiedy szukamy równości z wyższymi). 2. Ująć ambicję analitycznie, a w konsekwencji i teoretycznie można tylko na gruncie psycho-socjologicznym, traktując ją jako stosunek społeczny i uwzględniając wszystkie zasadnicze składniki stosunku społecznego. Co rozumie przez „stosunek społeczny” — sformułuję w następnym zeszycie „Przeglądu Socjologicznego”, tu zaznaczę jedynie, że do „stosunków społecznych” zaliczam również stosunek do własnego ja, czyli stosunek autystyczny.

W tej analizie psycho-socjologicznej niewątpliwie bardzo pomocna okaże się „Analiza psychologiczna ambicji” Prof. Witwickiego.

Tadeusz Szcurkiewicz (Poznań)

- Adler Gerhard: Entdeckung der Seele. Vom Sigmund Freud u. Alfred Adler zu C. G. Jung. Mit ein. Geleitwort von Carl Gustav Jung. Leipzig: Rascher, 1934, str. VIII + 157. (3,50 M).
- Baiton Rebecca Chalmers: Race consciousness a. the American Negro. A study of the correlation between the group experience a. the fiction of 1900—1930. Kobenhavn: Busck, 1934, str. 230. (4,50 kr.).
- Bowman Isaiah a. Clark Rose B.: Geography in relation to the social sciences: geography in the schools of Europe. New-York: American Histor. Assoc. Report of Commission on Social Studies 5, Scribner, 1934, str. 412. (2,25 \$).
- Charles Enid: The twilight of parenthood: a biological study of the decline of population growth. London: Watts, 1924, str. 226.
- Dahms Rudolf: Jesus u. der nordische Mensch. Markus-Evangelium u. dt. Glaube. Berlin: Keller, 1934, str. 71. (1,50 M).
- Eickstedt Egon Frhr. v.: Die rassistischen Grundlagen des deutschen Volkstums. Köln: Schaffstein, 1934, str. 63. (0,40 M).
- Erblehre u. Rassenhygiene im völkischen Staat. Hrsg. in Gemeinschaft mit namhaften Fachgelehrten von Ernst Rüdin. München: J. F. Lehmann, 1934, str. VIII + 385 in 4° (14 M).
- Findeisen Hans: Menschen in der Welt. Vom Lebenskampf der Völker in der Alten u. Neuen Welt, im Polarland, in Steppe u. Tropenwald. Geleitwort: Sven Hedin. Stuttgart: Plesken, 1934, str. 479 in 4°. (27 M).

- Gaupp Robert: Die Quellen der Entartung von Mensch u. Volk U. die Wege der Umkehr. Ein Vortrag. Stuttgart: Ferd. Enke, 1934, str. 36 in 1°. (1,50 M).
- Gross Walter: Rassenpolitische Erziehung. Berlin: Junker & Dünnhaupt, 1934, str. 31. (0,80 M).
- Hildebrandt Kurt: Norm, Entartung, Verfall, bezogen auf den Einzelnen, die Rasse, den Staat. Berlin: Verlag D. Runde, 1934, str. 548.
- Huntington C. C. a. Carlson Fred A.: The geographic basis of society. New-York: Prentice-Hall, 1934, str. 626. (5 \$).
- Kracker Paul: Der Geburtenrückgang in Deutschland, seine wirtschaftlichen u. sozialen Folgen. Birkenec: St. Georgsheim, 1933, str. 156.
- Kremer A.: Über den Einfluss des Blindseins auf das So-Sein des blinden Menschen. Untersuchungen über das Problem des Verstehens Blinder als einer Grundlage der Blindenpädagogik. Düren: Verlag f. Fürsorge f. d. Blinden der Rheinprovinz, 1933, str. 119. (4,20 M).
- Krumbiegel Ingo: Die prämenelistische Vererbungsforschung u. ihre Grundlagen. Haag: Nijhoff, 1934, str. 251—298.
- Muckermann Hermann: Grundriss der Rassenkunde. Paderborn: Schöningh, 1934, str. 128. (2,50 M).
- Muntsch Albert: Cultural anthropology. Milwaukee: Bruce Publ. Co., 193-i, str. 421. (3,75 \$).
- Müller Ernst Herrmann: Arbeit u. Mensch. Betrachtungen aus der ärztl. Tätigkeit. Bern: Verlag für Berufsbildung, 1934, str. IV + 76. (3 fr.).
- Muser Hans: Homosexualität unnd Jugendfürsorge. Eine soziologische u. fürsorgerische Untersuchung. Paderborn: Schöningh, 1933, str. 184.
- Nadler Josef: Das stammhafte Gefüge des deutschen Volkes. München: Kösel & Pustet, 1934, str. 206. (3,80 M).
- Peters Joseph: Sexuelle Probleme in der Bildungsarbeit der öffentlichen paritätischen Volksbücherei. Saarlouis: Hausen, 1934, str. 235.
- Plischke Kurt: Der Jude als Rasseschänder. Eine Anklage gegen Juda und eine Mahnung an die deutsche Frauen u. Mädchen. Berlin—Schöneberg: NS — Dr. u. Verlag, 1934, str. 109. (1,85 M).
- Racine Aimée et Dupréel Eugène: Union internationale pour l'étude scientifique des problèmes de la population. Comité belge. Enquête sur les conditions de vie des familles nombreuses en Belgique. Analyse des résultats par Aimée Racine. Conclusions sociologiques par Eug. Dupréel. Paris: Recueil Sirey, 1933, str. 175.
- Radin Paul: The racial myth. New-York: Whittlesey House, Mac Graw Hili, 1934, str. 150. (1,50 \$).
- Rakow Werner: Der Wandel in den Eheschliessungsverhältnissen u. ihre Beziehungen zum Volkswachstum u. Geburtenrückgang. Nauen—Berlin: Freyhoff, 1934, str. V + 69.

- Rassenhygiene im völkischen Staat. Tatsachen u. Richtlinien. Hrsg. in Gemeinschaft mit namhaften Fachgelehrten von Ernst Rüdin. München: J. F. Lehmann, 1934, str. 122 in 4°. (2,80 M).
- Renner Gertrud: Der Begriff Erdteil u. die Abgrenzung der Oekumene. Bottrop in W.: Postberg, 1933, str. VI + 69.
- Rein Richard: Vererbungslehre, Rassenpflege, Urgeschichte. Berlin: Weidmann, 1934, str. 86. (2,40 M).
- Rhynner Ernst H: Die Sozialpsychologie in der Werbepaxis. Über d. Einfluss d. Verwertung sozial-psychologischer Erkenntnisse in der Reklame und in der Beeinflussung der öffentlichen Meinung überhaupt. Zürich: Selbstverlag, 1934, str. 14. (1,50 fr.).
- Rosten Curt: Der jüdischen Rasse Weg u. Ziel! Berlin—Schöneberg: Deutsche Kultur-Wacht, 1934, str. 335. (8 M).
- Rutz Ottmar: Grundlagen einer psychologischen Rassenkunde. Tübingen: Akad. Verlagsbuchhandlung, F. Heine, 1934, str. XX + 403. (16 M).
- Rubel Edward: Geographie der Pflanzen. 3. Soziologie. 2. Aufg. Bd. 4. Jena: Fischer, (Abdr. aus Handwörterbuch der Naturwissenschaften), 1933, str. IV + 1044 — 1071.
- Schemann Ludwig: Deutsche Klassiker über die Rassenfrage. München: J. F. Lehmann, 1934, str. 64. (1,50 M).
- Schmitz Peter: Die modernen eugenischen Bestrebungen in theologischer u. soziologischer Beleuchtung. Innsbruck, Wienn, München: Tyrolia, 1934, str. 80. (1,50 M).
- Schottky Johannes: Die Vererbung beim Menschen mit besond. Berücksichtigung d. körperlichen u. geistigen Gebrechen. München: J. F. Lehmann, 1934, str. 15 + 3 tbl. (2 M).
- Thompson Warren S. a. Whelpton P. K.: Population trends in the United States. New-York, London: Mac Graw-Hill, 1933, str. X + 415. (4 \$).
- Villinger: Die biologischen Grundlagen des Jugendalters. Die weibliche Jugend in Bevölkerung u. Wirtschaft. Von Hertha Siemering. Eberswalde—Berlin: Verlagsgesellschaft Müller, 1934, str. VIII + 112. (3,20 M).
- Virkus Ferederick Adams: The handbook of American genealogy. Vol. 2. Chicago: Instit. of American Genealogy, 1934. (6 \$).
- Wasmann Erich: Die Ameisen, die Termiten und ihre Gäste. Vergleichende Bilder aus d. Seelenleben von Mensch u. Tier. Mit einem Nachruf von B. Schmitz. 129 Illust. Regensburg: Manz, 1934, str. XVIII + 148 in 4" (3,50 M).
- Wichern Heinrich: Erbkrankheit u. Weltanschauung. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1934, str. 47. (1,35 M).

IV.

Życie społeczne.

- Albrecht Erwin: Das Recht der Revolution. Berlin: Heymann, 1934, str. XII + 138. (6 M).
- Aron R. et Dandieu A.: La révolution nécessaire. Paris: Grasset, 1933, str. XIV + 297.
- Ashley Walter: The cinema and the public: a critical analysis of the origin, constitution and control of the „British Film Institute”. London: Nicholson & W., 1934, str. 44.
- Bauer Bartel: Hakenkreutz u. Mythos. Verbreitung, Entstehung, Verwendung u. innerer Sinn d. Giborrune in Verb. mit d. german. Mythos. München: Piloty & Loehle, 1934, str. 136. (2,40 M).
- Beach Walter Greenwood a. Walker Edward Everett: American social problems. Stanford Univ. Cal.: Stanford Univ. Pr., 1934, str. 400. (1,75 \$)
- Beer Max: Histoire generale du socialisme et des luttes sociales. IV.: Les temps modernes 1740—1850. Trad. Paris: Impr. Union les Revues, 1931, Coll. orange 7, str. 207. (12 fr.).
- Bise Pierre: La cauchemar allemand. L'antagonisme des cultures. L'impossible résignation. La guerre. Paris—Lausanne—Bruxelles: Civis, 1934, str. IV + 493. (25 fr.).
- Bommersheim Paul: Pädagogische Autonomie u. totaler Staat. Darmstadt: Schlapp, 1934, str. 48. (1,50 M).
- Borch Herbert v.: Das Gottesgnadentum. Historisch-soziolog. Versuch über 8. religiöse Herrschaftslegitimation. Berlin: Junker & Dünnhaupt, 1934, str. VI + 170.
- Bouéard Robert: Les dessous de l'espionnage allemand. Des documents, des faits. Paris: Edit. de France, 1933, str. VII + 215. (6 fr.).
- Broyé Eugène: La censure politique et militaire en Suisse pendant la guerre de 1914—1918. Paris Neuchâtel: Attinger, 1934, str. 199. (5 fr.).
- Caro Leopold: Zmierzch kapitalizmu. (Odbitka z „Dziennika Poznańskiego”). Poznań: 1934. str. 48.
- Coker Francis William: Recent political thought. New York, Appleton—Century, 1934, str. 583. (4 \$).
- Damase Pierre-Louis: Les mensonges de notre démocratie. Paris: Les Presses univers. de France 1933, str. 248.
- Darré Richard Walther: Im Kampf um die Seele des deutschen Bauern. Berlin: Steegemann, 1934, str. 62. (1 M).
- Dietz Walter: Das Arbeitsverhältnis in seinem Begriff u. Wesen. Haue: Akad. Verlag, 1934, str. 63. (2,40 M).
- Eddy Georg Sherwood: Russia today; what can we learn from it? New York: Farrar & Rinehart, 1934, str. 335. (2,50 \$).

- Ehrenberg Kurt: Die sachlichen u. psychologischen Bedingungen der Lebensversicherungswerbung. Wien: D. Versicherung, 1934, str. 32. (1,10 M).
- Ehrt Adolf u. Roden'Hans: Terror. Die Blutchronik des Marxismus in Deutschland. Auf Grund amtl. Materials bearb. fierausg. vom Gesamtverband deutscher antikommunist. Vereinigungen Berlin, Eckart-Kampfi-Verlag, 1934, str. 135. (1,90 M).
- Eichler Grete: Der nationale Gedanke bei Herder. Emsdetten: Lechte, 1934, str. VI + 65.
- Elliot Mabel, Agnes and Merrill Francis E.: Social disorganisation. New York: Harper, 1934, str. 842. (3,50 \$).
- Filene Catherine: Careers for women; new ideas, new methods, new opportunities — to fit a new world. Rev. and enl. edit. Boston: Houghton, 1934, str. 633. (3 \$).
- Fry Charles Luther: The technique of social investigation. New York: Harper, 1934, str. 327 (2,50 \$).
- Gauss Chrislian Frederick: A primer for tomorrow; being an introduction to contemporary civilization. New York: Scribner, 1934, str. 308. (2,50\$).
- Glasser Erich: Die Rundfunkreklame in Deutschlannd. Augsburg: Heber, 1933, str 86.
- Grabów Joachim: Deutschlands Anspruch auf Angleichung der Rüstungen. Dortmund: Lücker, 1934, str. IX + 85. (3,75 M).
- Gronarz Rudolf: Karikatur U. Beleidigung. Bochum—Langendreer: Popriinahaush, 1933, str. X + 94.
- Gunsteren Willem Frederick: Calvinismus u. Kapitalismus. Ein Beitrag zur Erkenntnis der Beziehungen zwischen kalvinist. Sozial-Ethik u. kapitalist. Wirtschaftsgeist. Amsterdam. N. V. Noord-Hollandsche Uitgevers Maatschappij, 1934, str. 239. (3,90 fl.).
- Günler Ueinrn'h' Das werdende Deuschtum u. Rom. Von Einhard zu Wudukind von Korvey. München: Beck, 1934, str. 52. Münchener histor. Abhandlungen 1. (2,40 M).
- Hajaré Vitlial Iiamchandra: Die landwirtschaftliche Genossenschaftsbewegung in Indien. Ohlau in Schlesien: Eschenhagen, 1934, str. 101.
- Hansmann Peter: Gesellschaftliche Klassenschichtung u. berufsständische Organisation. Emsdetten: Lechte, 1934, str. VI + 35.
- Harrold Charles Frederick: Carlyle a. German thought: 1819—1834. New Haven Conn: Yale, 1934, str. 358. (2,50 \$).
- Heath Carl: Religion and dictatorship. London: Allenson, 1934, str. 99.
- Heidel Werne: Eduard VII. u. Deutschland 1841—1888. Leipzig: Radestock in Kommis, 1934, str. XIX + 107. (3,60 M).
- Heinrich Walter: Die soziale Frage. Ihre Entstehung in der individualistischen Ordnung. Jena: Fischer, 1934, str. VIII + 204. (6,50 M).

- Helzel Alfred: Beruf „Wirtschaftsleiter“. Neues Betriebsführertum in d. volksgebundenen Wirtschaft! Eine gesellschafts-politische Untersuchung. Berlin—Charlottenburg: Reichsverband der Wirtschaftsleiter, 1934, str. 133. (1,50 M).
- Hepner Harry, Walker: Human relations in changing industry. New York: Prentice-Hall, 1934, str. 671. (5 \$).
- Herberg Heinz: Eine wirtschafts-soziologische Ideengeschichte der neueren katholischen Soziallehren in Deutschland. Duisburg: Behrens, 1933, s. 156.
- Hermann Wilhelm: Die Ideen der französischen Revolution u. Fichtes Sozialismus. Eine vergl. u. dogmenkritische Ideenbetrachtung. Berlin—Charlottenburg: Hoffmann, 1933, str. 37.
- Hittler Adolf: Führung und Gefolgschaft. (Kultur-Reden des Reichskanzlers gehalten am 1. u. 3. September 1933 auf d. Parteitag in Nürnberg. Berlin, Steegemann, 1934, str. 61 (1 mk).
- Hobson J. A.: Democracy and a changing civilization. London: Lane, 1934, str. 182.
- Hudal Alois: Die deutsche Kulturarbeit in Italien [Deutschtum und Ausland 55/56]. Münster: Aschendorff, 1934, str. XVI + 320. (8,80 M).
- Jameson Samuel Haig: Status and social welfare organizations; a psycho-sociological study. Los Angeles: Univ. of So. Cal. Pr., 1934, str. 47. (0,60 \$).
- Kandel Isaac Leon: Educational yearbook of the International Institute of Teachers College, Columbia University. New York: Teachers College, 1933, str. 658. (3,50 \$).
- Keller Frances Alice: Arbitration in the new industrial society. New York: Mac Graw-Hill, 1934, str. 266. (2 \$).
- Kirsch Albert: Dienst am Kunden u. Anderen. Geschäftsmoral für Käufer u. Verkäufer, Unternehmer u. Arbeiter, für Jedermann. Köln—Rieh): Selbstverlag, 1934, str. 351. (11,80 M).
- Klein Hanns K. E.: Erziehung zur Revolution. Eine kritische Studie zur Überwindung d. Klassenkampfes auf pädagog. Gebiet. München: Duncker & Humblot, 1934, str. VIII + 268 in 4°. (7 M).
- Koenigsgarten Hugo F.: Grundvorstellungen der amerikanischen Wirtschaftsethik. Zur Ideologie der „Prosperity“. Berlin: Michel, 1934, s. 102.
- Kologriwof Iwan v.: Die Metaphysik des Bolschewismus. 3. Vorlesungen über seine geistigen Quellen, seine Geschichte, sein Wesen. Salzburg: Pustet, 1934, str. 80. (2,20 M).
- Krakovski Edouard: Contre le fatalisme historique: le retour au culte des héros. Paris: Attinger, 1933, str. IV + 63. (4,50 fr.).
- Kunz Fritz: The men beyond mankind: the next step in personal a. social evolution. London: Rider. 1934, str. 236.
- Laaths Erwin: Der Nationalliberalismus im Werke Gustav Freytags. Wuppertal—Beyenburg: Meisenbach, 1934, str. VIII + 123.

- Laun Rodolphe: La démocratie. Essai sociologique, juridique et de politique morale. Villefranche-de-Rouge: Delagrave, 1933, str. 228.
- Lenze Otmar: Das Ende des politischen Liberalismus, seine Überwindung durch den Nationalismus. Gegenwartskritik des politischen Liberalismus. Münster: Regensberg'sche Verlagsbuchhandlung, 1934, str. 124. (3 M).
- Marbach Fritz: Gewerkschaft, Mittelstand, Fronten. Zur polit. u. geistigen Lage der Schweiz. Bern: Francke, 1934, str. 144. (2,60 M).
- Marcu Valeriu: Die Vertreibung der Juden aus Spanien. Amsterdam: Querido-Verlag, 1934, str. 215. (2 fl.).
- Mauduit Roger: La réclame. Etude de sociologie économique. Préf. de C. Bougie. Paris: Alcan, 1933, str. XIII + 175. (30 fr.).
- Merriam Charles Edward: Civic education in the United States. New York: Scribner, 1934, str. 218. (1,75 \$).
- Miller Max: Die Organisation u. Verwaltung von Neuwürttemberg unter Herzog u. Kurfürst Friedrich. Stuttgart: Kohlhammer, 1934, str. 255.
- Mills Herbert Eimer: College women a. the social sciences. Essays. New York: Day, 1934, str. 339. (2,50 \$).
- Mitchel Elmer Dayton a. Mason Bernhard Sterling: The theory of play. New York: Barnes, 1934, str. 554. (2,80 \$).
- Molle J.: Le néo-antisémitisme. Recueil d'articles originaux. Préf. de Paul Menuhier. Millau: Artières & Maury, 1933, str. 152.
- Montanus (Beuth Wilhelm): Die an Hitler glaubten. Erlebnisse eines Gauredners d. N. S. D. A. P. Frankfurt a. M.: Friedrich Schneider, 1934, str. 139. (1,50 M).
- Mumford Lewis: Technics and civilization. New York: Harcourt, 1934, str. 506. (4,50 \$).
- Murphy J. T.: Preparing for power; a critical study of the history of the British working class movement. New York: Peter Smith, 1934, str. 290. (2,40 \$).
- Mussolini Benito: Schriften u. Reden. Autor. Gesamtausg. Vorbemerkung. Wilhelm Reich. Bd. VII. (1929—1931). Zürich—Leipzig: Rascher, 1934, str. XII + 348. (4 M).
- Nelis Heinrich Joseph: Die Autorität als pädagogisches Problem. Eine deskriptive Untersuchung. Frankfurt a. M.: Diesterweg in Komm, 1934, str. IX + 299, in 4°. (9 mk).
- Niebuhr Reinhold: Reflections on the end of an era. New York: Scribner, 1934, str. 314. (2 \$).
- Noma Seiji: The nine magazines of Kodansha: the autobiography of a Japanese publisher. London: Methuen, 1934, str. 302.
- O'Neill George: Golden years on the Paraguay: a history of the Jesuit Missions 1600—1767. London: Burns, Oates & W., 1934, str. 276.
- Ogburn William Fielding: Social change a. the new deal. Chicago: Univ. of Chicago Pr., 1934, str. 127. (1 \$).

- Quigley Hugh a. Goldie Ismay: Housing slum clearance in London. London: Methuen, 1934, str. 239.
- Padellaro Nazareno: Faschistische Schule u. Erziehung in Italien. Aus d. italien. Übertrag. Weimar: Böhlau, 1934, str. 141 (5,80 M).
- Reetz Wilhelm: Eine ganze Welt gegen uns. Eine Geschichte des Weltkrieges in Bildern. Eingeführt von Beumelberg Werner. Berlin, Ullstein, 1934, str. 286. (6,50 M).
- Rocha Manuel: Travail et salaire à travers la scolastique. Paris: Desclée, De Brouwer, 1933, str. VIII + 205.
- Rosten Curt: Geschichte der nationalsozialistischen Revolution. Berlin: Schmidt in Comm, 1933, str. 373. (12 M).
- Rothschild Richard: Reality a. illusion; a new framework of values. New York: Harcourt, 1934, str. 442. (3,50 \$).
- Röhm Ernst: Die Geschichte eines Hochverrätters. 8 Auflg. München: Eher, 1934, str. 367. (4,50 M).
- Rossle Wilhelm: Heroische Politik. Jena: Diederichs, 1934, str. 133. 3,40 M).
- Saint-Paul G.: Thèmes psychologiques. 6. La religion de l'intelligence et la morale scientifique. Paris: Vigot, 1934, str. 127. (15 fr.).
- Schaube Adolf: Urkundliche Geschichte der Gründung u. ersten Entwicklung der deutschen Stadt Brieg. Ein Beitrag zur Kolonisationsgeschichte Schlesiens. Breslau: Korn, 1934, str. XX + 352. (12 M).
- Schäfer Wilhelm: Der deutsche Rückfall ins Mittelalter. Eine Rede in Berlin: München: Langen/Müller, 1934, str. 17. (0,80 M).
- Schönemann Friedrich: Amerika u. der Nationalsozialismus. Berlin: Junker & Dönhaupt, 1934, str. 32. (0,80 M).
- Schricker Rudolf: Rotmord über München. Mit einem Geleitwort von Manfred von Killinger. Berlin: Zeitgeschichte, 1934, str. 226. (3,60 M).
- Shanks Henry T.: The secession movement in Virginia 1847—1861. Richmond, Va.: Garret & Massie, 1934, str. 307. (3 \$).
- Sieburg Friedrich: Polen. Legende und Wirklichkeit. Frankfurt a. M.: Societäts-Verlag, 1934, str. 62. (1 M).
- Sonnenschein Carl: Notizen. Weltstadtbetrachtungen. Ausgew. u. eingel. von Ernst Thrasolt. Berlin: Germania, 1934, str. 335. (3 M).
- Sotke Fritz: Deutsches Volk u. deutscher Staat. Staatsbürgerkunde für junge Deutsche. Leipzig: Gloeckner, 1934, str. 144. (2,60 M).
- Stauber Emil: Geschichte der Herrschaften u. der Gemeinde Mammeru. Frauenfeld: Huber, 1934, str. XII + 308. (5,60 M).
- Steed Henry Wickham: A way te social peace. London: Allen & Unwin, 1934, str. 148.
- Steubing Hans: Der Führergedanke in der evangelischen Kirche. Bonn: Bonner Univ. Buchdruckerei, 1934, str. 18. (0,35 M).

- Stollenwerk Alexander: 1923 in einer rheinischen Kleinstadt. Der passive Widerstand u. d. Separatistenzeit im altbesetzten Gebiet. Jülich: Fische?, 1934, str. XII + 187. (1,80 M).
- Strupler Paul: Tollhaus Fremdenlegion. Erlebnisse u. Typen aus der franz. Fremdenlegion. Arbon: Eichenverlag, 1933, str. 189. (4 fr.).
- Symes Lillian a. Clement Travers: Rebel America; the story of social revolt in the United States. New York: Harper, 1934, str. 403. (3 \$).
- Thiéry Henry: Derrière le decor soviétique. Paris: Edit, des Portiques, 1933, str. 255.
- Thorns Walter: Betriebsverwaltung. Die Verwaltung als Leistung des Betriebes. Stuttgart: Poeschel, 1934, str. X + 147. (7,25 M).
- Thomson Basil sir: La chasse aux espions. Mes souvenirs de Scotland Yard, 1914—1919. Paris: Payot, 1933, str. 266. (18 fr.).
- Tuttle Harold Saxe: A social basis of education. New York: Chowell, 1934, str. 599. (3 \$).
- Loger Erich: Das Schrifttum des Nationalsozialismus von 1919 bis zum 1. Januar 1934. Mit Geleitworten von Arthur Görhlitzer u. Paul Meier-Benneckenstein. Berlin: Junker & Dünnhaupt, 1934, str. XII + 187. (3,80 M).
- Vasconcellos Manuel Michaelis de: Nationalerziehung u. Staatwille. Die Erziehungsidee in der preussischen Politik nach 1806. Berlin: Junker & Dünnhaupt, 1934, str. XVI + 102.
- Vogt Karl Florian: Milton als Publizist. Eine Untersuchung über die puritanische Auffassung von d. Sendung Englands im 17. Jahrhundert. Würzburg: Mayr, 1933, str. 100.
- Wagner Donald O.: Social reformers; Adam Smith to John Dewey. New York: Macmillan, 1934, str. 767. (3,25 \$).
- Wang Chi Kao: Dissolution of the british parliament, 1832—1931. New York: Columbia Univ. Pr., 1934, str. 174. (2,50 \$).
- Weberstedt Hans: Wehrgedanke u. nationalsozialistischer Staat. Leipzig: Armanen-Verlag, 1934, str. 55. (1,40 M).
- Weberstedt Hans: Wehrpolitik im Dritten Reich. Gotha: Reissenweber, 1934, str. 45. (1 M).
- Weil Julius: Frühsymptome der Verwehrlosung. Memmingen: Verlags- u. Druckereigenossenschaft, 1933, str. 128.
- Williams Frankwoad Earl: Russia, youth a. the presentday world; further studies in mental hygiene. New York: Farrar & Rinehart, 1934, str. 292. (2,50 \$).

V.

Grupy *i* typy.

- Abel Johanna: Die wirtschaftliche u. soziale Stellung der Frau in den Vereinigten Staaten. Brandenburg: Wolters, 1932, str. 68.

- Baker Herbert Sir: Cecil Rhodes; by his architect. New-York: Oxford, 1934, str. 197. (4,25 \$).
- Barnes Harry: The slum; its story and solution. 2. edit. London: Mill Pr., 1934, str. 438.
- Beckinridge Sophonisba Preston: The family a. the state; select documents. Chicago: Univ. of Chicago Pr., 1934, str. 579. (3,50 \$).
- Bernoulli Carl Albrecht: Die evangelische Kirche als moderne Gemeinschaftsform. Zürich: Schulthess, 1934, str. 62. (1 M).
- Borch Herbert v.: Das Gottesgnadentum. Historisch-soziologischer Versuch über d. religiöse Herrschaftslegitimation. (Probleme der Staats- u. Kultursoziologie Bd. 9). Berlin: Junker & Dönhaupt, 1934, str. VI + 170. (5,50 M).
- Bonner Robert J.: Aspects of Athenian democracy. London: Cambridge University Pr., 1934.
- Breysig Kurt: Vom. deutschen Geist u. seiner Wesensart. Berlin: Deutsche Buch-Gemeinschaft, 1933, str. 295.
- Briefs Götz: Betriebsführung u. Betriebsleben in der Industrie. Zur Soziologie u. Sozialpsychologie des modernen Grossbetriebs in der Industrie. Stuttgart: Ferd. Enke, 1934, str. X + 145. (7,50 M).
- Carr Edward Hallet: Karl Marx: a study in fanaticism. London: Dent, 1934, str. 327.
- Courtney Janet E.: The adventurous thirties; a chapter in the women's movement. New-York: Oxford, 1934, str. 285. (3,50 \$).
- Dreyer Johannes: Deutschland u. England in ihrer Politik u. Presse im Jahre 1901. Berlin: Ebering, 1934, str. 117. (4,80 M).
- Dziecko wsi polskiej. Próba charakterystyki. Pod redakcją Marji Librachowej. Biblioteka dzieł pedagogicznych Nr. 41 i 42. Warszawa: „Nasza Księgarnia”, 1934, str. 302 + 2 nlb.
- 'Effer Franz: Mittelstand wird Stand. Einzelhandel u. Handwerk im neuen Staat. Nach einem Vortrag. Düsseldorf: Bagel in Kommis, 1934, str. 111. (1,50 M).
- Fechter Paul: Moeller van den Brück. Ein polit. Schicksal. Berlin: Frundsberg-Verlag, 1934, str. 78. (1,20 M).
- Fehst Hermann: Bolschewismus u. Judentum. Das jüdische Element in d. Führerschaft d. Bolschewismus. Hrsg. vom Institut zur Erforschung der Judenfrage in Zusammenarbeit mit dem Gesamtverband deutscher antikomunistischer Vereinigungen. Berlin: Eckart-Kampffverlag 1934, str. 169. (3,50 M).
- Friedrich Theodor: Formenwandel von Frauenwesen u. Frauenbildung. Leipzig: Armanen-Verlag, 1934, str. 112. (3,60 M).
- Gade John Allyne: The life of Cardinal Mercier. New York: Scribner, 1934, str. 321. (2.75\$).

- Galli Beatrice: Die Schweizerfrau im Handels- u. Bureauberuf. Bern: Grunau, str. 122. (3,60 M).
- Gensel Werner: Siedlungsprobleme im Grossstadtrand, dargest. an d. Beispiel des Vorortkreises Stormarn im Hamburgisch-Prussischen Landesplanungsgebiet. Würzburg: Tritsch 1934, str. VII+78.
- Glueck Sheldon a. Glueck Eleanor Touroff: One thousand juvenile delinquents, their treatment by court and clinic. (Harvard Law School survey of crime in Boston 1.). Cambridge Mass.: Harvard 1934, str. 362. (3,50«).
- Grube Otto: Volk und Kanzler. Mit d. Tonfilmwagen durch d. Dritte Reich. Berlin: Hobbing 1934, str. 103. (2,50 M).
- Hannemann Adolf: Der Kreis Teltow, seine Geschichte, seine Verwaltung, seine Entwicklung u. seine Einrichtungen. Berlin: Kreisaußschuss d. Kreises Teltow, 1931, str. 470 in 4^e.
- Haenlein Willy: Die deutsche Landarbeiterbewegung in ihrem Werden, Wessen u. der Entfaltung ihrer Ideologien. Ein Beitrag zur Geschichte u. Soziologie d. landwirtschaftl. Klassen- u. Berufsverbände. Wertheim a-M.: Bechstein, 1932, str. 25.
- Heimbucher Max: Die Orden u. Kongregationen der Katholischen' Kirche. 3. gressenteil Neub. Auflg. Bd. II. Paderborn: Schöningh, 1934, str. 829. (21 M).
- Henson Herbert Hensley: The analysis of leadership. London: Oxford University Pr., 1934.
- Heuser Hilde: Die Eigenart des Sozialismus George Bernard Shaws. Frankfurt a. M.: Blazek & Bergmann, 1934, str. 111. (2,50 M).
- Hilberath Leo: Berufs- u. Lebensschicksal der Verkäuferin im Lebensmittelhandel. Nach e. Fragenbogenerhebung der Sozialpolitischen Abteilung des Forschungsinst. f. Sozialwissenschaften in Köln durchgeführt von Annemarie Wissdorf. Köln-Braunsfeld: Forschungsinstitut f. Sozialwissenschaften, 1934, str. 148. (7,40 M).
- Hoppe Willy: Die Führerpersönlichkeit in der deutschen Geschichte. (Schriften der deutschen Hochschule für Politik 2). Berlin: Junker & Dünnhaupt, 1934, str. 24. (0,80 M).
- Hüber Engelbert: Freimauerei. Die Weltmacht hinter den Kulissen. Stuttgart-Wien: Union, 1934, str. VIII + 311. (4,80 M).
- Jahn Bruno IL: Sinn u. Sittlichkeit des Nationalismus. Versuch einer vernunftgemässen Begründung. Stuttgart: Cotta, 1934, str. 224. (3,50 \$).
- Josephson Matthew: The robber barons; the great American capitalists 1861—1901. New York: Harcourt, 1934, str. 482. (3 \$).
- Kahrstedt Ulrich: Staatsgebiet u. Staatsangehörige in Athen. Göttinger Forschungen 4. Stuttgart: Kohlhammer, 1934, str. IV + 370. (24 M).

- Klein Walther: Der Napoleonkult in der Pfalz. München: Beck, 1934, str. VII + 196.
- Klezi Felix: Beruf u. Betrieb. Ihre begriffliche Abgrenzung u. ihre Bedeutung f. das Ständeproblem. Berlin: Heymann, Wien: Payer, 1934, str. 104. (4,50 M).
- Lane F. C.: Venetian ships a. shipbuilders of the renaissance. New-York: John Hopkins Pr., 1934, str. 285. (3,50 \$).
- Lepper J. Heron: Les Sociétés secrètes de l'antiquité à nos jours. Trad. et annoté par Adrien F. Vochelle. Paris: Payot, 1933, str. 316. (25 fr.).
- London Geo et Pichon Charles: Le Vatican et le monde moderne. 2 édition. Paris: Editions des Portiques, 1933, str. 425. (15 fr.).
- Macartney C. A.: National states a. national minorities. London: Oxford Univ. Pr., 1934, str. 553.
- Mayer Gustav: Friedrich Engels. Eine Biographie. 2. Bd. I. Bd. Friedrich Engels in seiner Frühzeit. 2. verb. Aufg., str. IX + 393. Bd. II. Engels u. der Aufstieg der Arbeiterbewegung in Europa, str. VIII + 585, Haag: Nijhoff, 1934. (10 fl.).
- Maxwell Bertram Wayburn: The Soviet State; a study of Bolschevik rule. Topeka, Kan: Steves & Wayburn, 1934, str. 399. (3,50 \$).
- Moeller van den Bruck Artur: Das Ewige Reich. Die Deutschen Bd. II Die geistigen Kräfte. Breslau: Korn, 1934, str. 526. (5,50 M).
- Naumann Hans: Germanischer Schicksalsglaube. Jena: Diederichs, 1934, str. 95. (2,40 M).
- Osthold Paul: Die Geschichte des Zechenverbandes 1908—1933. Ein Beitrag zur dt. Sozialgeschichte. Berlin: Eisner, 1934, str. 435 in 4°. (15 M).
- Paret Rudi: Zur Frauenfrage in der arabisch-islamischen Welt. Stuttgart: Kohlhammer, 1934, str. 70. (5,40 M).
- Peterson Ruth C. a. Thurstone L. L.: Motion pictures and the social attitudes of children. New-York: Macmillan, 1934.
- Piotrowski Jerzy: Kupiectwo poznańskie a zadania rozwojowe miasta. Przegląd Socjologiczny. T. II, str. 96—125. Poznań: Księg. Św. Wojciecha, 1934. (Cena całego tomu II — 6 zł).
- Puleston William Dilworth: High command in the World War. New-York: Scribner, 1934, str. 343. (3 \$).
- Rauber Robert: Das Frauenbildnis in der Reklame. Werbepsychologische Untersuchung. Zürich: Rauber, 1934, str. 24. (1,20 fr.).
- Reich Wilhelm: Massenpsychologie des Faschismus. Kopenhagen, Prag, Zürich: Verlag für Sexualpolitik, 1933, str. 288. (8 kr.).
- Reid Edith Gittings: Woodro Wilson, the caricature, the myth a. the man. New-York: Oxford, 1934, str. 249. (3,50 \$).
- Reynaud Louis: L'âme allemande. Paris: Flammarion, 1933, str. 285. (12 fr.).

- Rosenberg Alfred: Blut u. Ehre. Ein Kampf für deutsche Wiedergeburt. Reden u. Aufsätze 1919—1933. Hrsg. von Thilo von Trotha. München: Eher, 1934, str. 381. (4,50 M).
- Rosengarth Wolfgang: Nietzsche u. George, ihre Sendung u. ihre Menschum. Leipzig: Hadl, 1934, str. 156. (4,80 M).
- Stavenhagen Kurt: Das Wesen der Nation. (Rigaer volkstheoret. Abhandlig. 1). Berlin: Engelmann, 1934.
- Schomerus Hans: Kaiser u. Bürger. Gestaltwandel deutscher Herrschaft in der Geschichte. Hamburg: Hanseat. Verlags-Anstalt, 1934, str. 133 (3,80 M).
- Schwer Wilhelm: Stand u. Ständeordnung im Weltbild des Mittelalters. Die geistes- u. gesellschaftsgeschichtliche Grundlagen der berufsständischen Idee. Padeborn: Schöningh, 1934, str. 85. (4,40 M).
- Sellon Hugh: Democracy a. dictatorship. London: Dickson, 1934, str. 114.
- Sims Newell Leroy: Elements of rural sociology. Rev. edition. New-York: Crowell, 1934, str. 733. (3,75 \$).
- Spencer F. A. M.: The meaning of the groups: papers by various authors. London: Methuen, 1934, str. 170.
- Streller Karl: Die Geschichte eines nordwestsächsischen Bauerngeschlechtes im Verlaufe von drei Jahrhunderten. Ein Beitrag zur Erforschung einiger Siedlungen, sowie ihrer wirtschaftl. u. kulturellen Verhältnisse. Werdau in Sa.: 1933, str. 136.
- Studemund Wilhelm: Die evangelische Kirche und das Führerprinzip. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1934, str. 24. (0,90 M).
- Tessmann Günter: Die Bafia und die Kultur der Mittel-Kamerun Bantu. Ergebnisse der 1913 vom Reichs-Kolonialamt ausgesandten völkercundlichen Forschungsreise. Stuttgart: Strecker & Schröder, 1934, str. XV + 269. (23 M).
- Turner Ralph Edmund: James Silk Buckingham 1786—1855. A social biography. New-York: Whittlesey House, Mac Graw-Hill, 1934, str. 463. (5\$).
- Varney Jeanne M.: Etudes sur l'américain. Saint-Amand: Les Presses universitaires de France, 1933, str. 186.
- Wackernagel Jacob: Der Wert des Staates. Untersuchungen über das Wesen der Staatsgesinnung. Basel: Helbing & Lichtenhahn, 1934, str. IV + 276. (7,50 fr.).
- Weil Julius: Frühsymptome der Verwahrlosung. Langensalza: Beyer, 1934, str. 126. (3,90 M).
- White Lyman Cromwell. The structure of private international organizations. Philadelphia: Ferguson, 1933, str. 327. (3 \$).
- Wibbe Josepha: Die Kinderreiche Familie in der Sozialpolitik. Murnau Obb.: Fürst, 1933, str. 49.

- Woodson Carter Godwin: The Negro professional man a. the community, with special emphasis on the physician a. the lawyer. Washington: Assoc. for Study of Negro Life a. History, 1934, str. 383. (3,25 \$).
- Znamierowski Czesław: Wiadomości elementarne o państwie. Warszawa: „Wiedza i Życie”, 1934, str. 123.
- Zinner-Biberach F.: Führer, Volk u. Tat. Geschichte u. Gestalt der neuen Nation. München: Kroner, 1934, str. 424. (2,90 M).

VI.

Wytwory społeczne,

- Barth Hans: Nationalsozialistischer Geist im Wirtschaftsteil. Forderungen zur Neugestaltung der Tagespresse. Berlin: Verlag für Wirtschaft u. Arbeit, 1934, str. 39. (1,50 M).
- Herberg Heinz: Eine wirtschaftssoziologische Ideengeschichte der neueren katholischen Soziallehren in Deutschland. Duisburg: Behrens, 1933, str. 156.
- Hirsch Arnold: Bürgertum und Barock im deutschen Roman. Eine Untersuchung über die Entstehung des modernen Weltbildes. Frankfurt a. M.: Baer, 1934, str. 240. (6 M).
- Junghans Ferdinand: Das dramatische Theater deutscher Nation. Berlin: Verlag Die Runde, 1934, str. 114. (2,50 M).
- Kühnemann Ruth: Die grosse Presse u. das erste deutsche Parlament. Die journalistische u. zeitungstechnische Behandlung der deutschen Nationalversammlung zu Frankfurt am Main durch die zeitgenössische Tagespresse. Berlin: Studentenwerk, 1933, str. IV + 105.
- Levy H.: Science in an irrational society. London: Watts (Conway memorial lecture), 1934, str. 82.
- Macnicol Nicol: The living religions of the Indian people. London: S. C. M., 1934, str. 324.
- Magoffin Ralph van Deman a. Duncaif Frederic: Ancient a. medieval history; the rise of classical culture a. the development of medieval civilization. Newark N. Y.: Silver Burdett, 1934, str. 894. (2,24 \$).
- Obergfell Emil: Die Problematik der Subjektivität in der politischen Tagespresse. Donaueschingen: Meder, 1934, str. 113.
- Oberkampf Walter: Die zeitungskundliche Bedeutung der moralischen Wochenchriften. Ihr Wesen u. ihre Bedeutung. Dresden: Risse, 1934, str. 126. (3 M).
- Park No-Yong: An Oriental view of American civilization. Boston: Hale, Cushman & Flint, 1934, str. 128. (1,50 \$).
- Petersen Annemarie: Die dänische Oppositionspresse in Nordschleswig 1864—1914. Neumünster: Wachholtz, 1934, str. 85.

- Rèz Heinrich: Bibliographie der deutschen Volkskunde in den Karpathenländern. Reichenberg: Kraus, 1934, str. XI + 154. (4 M).
- Ritter G. Erwin: Die elsass-lothringische Presse im letzten Drittel des 19. Jahrhunderts. (Schriften der Elsass-Lothring. Wissenschaftl. Gesellschaft zu Strassburg A, 13). Heidelberg: Winter, 1934, str. X + 378. (9 M).
- Schneider Carl: Die Publizistik der national-sozialen Bewegung 1895—1903. Wangen in A.: Argen-Bote, 1934, str. 75.
- Die Schweizer Presse. Festschrift zum 50 Jubiläum des Vereins der Schweizer Presse 1883—1933. Luzern: Keller, 1933, str. 296.
- Seymour Charles: American diplomacy during the World War. Baltimore: John Hopkins Pr., 1934, str. 429. (3 \$).
- Stöhr Kurt: Das Nachrichtenwesen des weströmischen Kulturkreises von der Völkerwanderung bis zum Tode Karls des Grossen. Halle: Schmidt & Erdel; Dresden: Risse in Kommis, 1933, str. 69. (3 M).
- Tschirch Otto: Geschichte der öffentlichen Meinung in Preussen vom Baseler Frieden bis zum Zusammenbruch des Staates 1795—1806. Mit d. Rubenowpreise der Universität Greifswald gekrönte Arbeit. Bol. I. Weimar: Röhlau, 1933, str. XXIII + 449. (22,50 M).
- Walter Fritz: Die Zeitung als Lehrmittel. Murnau Obby, 1933, Fürst, str. 147.
- Weisgerber Leo: Die Stellung der Sprache im Aufbau der Gesamtkultur. T. 2. Heidelberg: Winter, 1934, str. VI + 97—236 in 4°. (15 M).
- Wendland Winfred: Kunst u. Nation. Ziel u. Wege der Kunst im neuen Deutschland. Berlin: Hobbing, 1934, str. 108. (4,80 M).

VII.

Varia.

- Berg Bertha: Sterbende Jugend in Sowjetrussland. Erinnerungen einer sowjetrussischen Studentin. Von Nadeshda Aswolinskaja. Wernigerode: Harder, 1934, str. 75. (1,30 M).
- Bolzano Bernard: Paradoxien in der Politik. Aus Bolzanos Nachlass hrg., eingel. u. mit Anmerkungen versehen von Wilhelm Stöhler. Münster: Regensberg'sche Verlagsbuchhandlung, 1933, str. 65 4⁰ 173 in 4°. (7 M).
- Corday Michel: The Paris front; an unpublished diary: 1914—1918. Transi. New-York: Dutton, 1934, str. 395. (5 \$).
- Gwynn Dennis: The life and death of Roger Casement. London: Cape, 1934, str. 444.
- Haller Johannes: Reden und Aufsätze zur Geschichte u. Politik. Stuttgart: Cotta, 1934, str. 384. (5,20 M).
- Muggeridge Malcoln: Winter in Moscow. Boston: Little Brown, 1934, str. 257. (2,50 \$).

- Observer: Die Tragödie Österreichs. Berlin—Hainsee: Kuhr, 1934, Str. 164. (3 M).
- Pidgeon Mary Elizabeth: Employment fluctuations a. unemployment of women, certain indications from various sources, 1928—31. Washington: Dept. of Labour, 1933, str. 236.
- Poncins Léon de: Tempête sur le monde ou la faillite du progrès. Paris: Beauchesne, 1934, str. 268.
- Redslob Robert: Entre la France et l'Allemagne. Souvenirs d'un Alsacien. Paris: Pion, 1933, str. 255.
- Roosevelt Franklin D.: Unser Weg. Berlin: S. Fischer, 1934, str. 233. (3,50 M).
- Schulze-Soelde Walther: Politik u. Wissenschaft. Berlin: Junker & Dönhaupt, 1934, str. 62. (1,60 M).
- Vidal J. M.: A Moscou durant le premier triennat soviétique 1917—1920. Paris: Impr.-édit. de la Bonne Presse, 1933, str. 243.
- Wild Albert: Handbuch der sozialen Arbeit in der Schweiz. 3. Auf lg. von Soziale Fürsorge in der Schweiz. Bcarb. im Auftrg. d. Schweizer gemeinnütz. Ges. 2. Bd. I. Bd., str. XII + 626; II Bd., str. XII + 764, Zürich: Leemann in Kommis, 1933. (8 M).